

Onsdagen den 5 februari fm.

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 28 januari.

2 § Upplästes och lades till handlingarna följande från valprovsningsnämnden inkomna

Berättelse om granskning av bevis för riksdagsledamot och ersättare

Till valprovsningsnämnden har från riksskatteverket inkommit bevis om att Ture Ångqvist (s), Vilhelmina, utsetts till ny ledamot av riksdagen fr. o. m. den 29 januari 1986 sedan Christina Flink (s) avlidit. Till ersättare för riksdagsledamöter har utsetts Mats Lindberg, Umeå, Rinaldo Karlsson, Skelleftehamn, Sven-Olof Nordlund, Vännäsby, och Rolf Andersson, Malå (alla s).

Valprovsningsnämnden har vid sammanträde denna dag granskat bevisen och därvid funnit att de blivit utfärdade i enlighet med 15 kap. 1 § vallagen. Stockholm den 5 februari 1986

Stig Nordlund

/Sven-Georg Grahn

3 § Allmänpolitisk debatt

Anf. 1 ULF ADELSON (m):

Herr talman! En människas död är fylld av känsla och tragik. En miljon människors död är en statistisk företeelse. Ungefär så uttryckte sig Josef Stalin.

Sedan de sovjetiska transportflygplanen landade på Kabuls flygplats i slutet av 1979 har nu ca 1 miljon människor i Afghanistan fått sätta livet till, och många fler har mist sina hem och sin hembygd. Afghanistan hade när Sovjet marscherade in ca 16 miljoner invånare. 1 miljon av dessa människor är alltså nu döda. 4 miljoner befinner sig i flyktingläger, de flesta i Pakistan. Afghanistan är också den enda större krigsskådeplatsen i hela världen som inte accepterat Internationella röda korsets närvaro. Ännu efter sex år av förhandlingar har icke Röda korset fått komma in i Afghanistan.

I sex år har landsbygden bombats, byar skövlats, och ett helt folk är på väg att slitas upp med sina rötter av den sovjetiska armén och de afghanska marionetterna. Detta krig har sällan varit förstasidesstoff i västerländska

tidningar. Då och då har journalister kommit tillbaka efter en våghalsig reportageresa med afghanska motståndstyrkor. Någon gång har journalister som följt regeringsrepresentanterna berättat att motståndet snart är krossat, men i stort sett har tystnaden varit slående, särskilt om man bedömer det här krigets omfattning. Den som minns Vietnamkriget, och den debatten, känner knappast igen sig. Borta är de många fackeltågen, de stora solidaritetsaktionerna och demonstrationerna.

Ibland kallas kriget i Afghanistan för det glömda kriget.

Sverige är en liten fredlig och frihetsälskande nation. Vi har en absolut skyldighet att göra vad vi kan för att inte kriget i Afghanistan skall bli det glömda kriget. Men vi har också ett annat skäl – ett svenskt egenintresse, om man så vill. Konflikten i Afghanistan handlar om den lilla nationens rätt att förbli fri, självständig och oberoende, även i stormaktens omedelbara närhet. Och Afghanistan har samma mäktiga granne som Sverige, den sovjetiska supermakten.

Det som händer i Afghanistan är eller borde i varje fall vara en daglig påminnelse för oss att avtal och försäkringar ger begränsad trygghet. Vi påminns eller borde åtminstone påminnas om att den bästa garantin för ett litet lands frihet och oberoende är dess egen vilja och förmåga att värna sin frihet.

Vårt svenska försvar har som huvuduppgift att vara så starkt att envar angripare skall finna kostnaden och ansträngningen att angripa oss så stor att han avstår. Men vi lever inte i ett lufttomt rum. Styrkan hos vårt försvar mäts i relation till hotbilden i vår omvärld, eventuella angripares styrka och naturligtvis deras uppfattning om okuvligheten i vår vilja att försvara oss.

Det finns i dag fyra starka skäl att noga överväga behovet av en förstärkning av Sveriges försvar.

För det första: alla bedömare är i dag eniga om att vår del av världen tilldrar sig ett växande intresse från stormakternas sida. Norden är inte längre ett stillsamt hörn på den säkerhetspolitiska kartan.

För det andra: andra stater och militära block i vår omgivning har successivt förstärkt och moderniserat sina stridskrafter. Finland, vår östra granne, förstärker årligen sitt försvar med realt 3,8 %. Norge med 3,5 %. Sovjet och Warszawapakten med 3-4 % och NATO med 2-3 %.

För det tredje: den relativa försvagningen av Sveriges försvarsförmåga som pågått ända sedan 1972 års försvarsbeslut har därför blivit än större.

Och, för det fjärde: det torde inte vara någon obekant att vi under flera år har haft ett stort antal kränkningar av vår territoriella integritet, de ständiga ubåtsbesöken.

Inför 1987 års försvarsbeslut avvaktar nu omvärlden vilka uppooffringar vi är beredda att göra, hur stark och okuvlig vår vilja är att värna svenskt territorium, och därmed också våra möjligheter att leva upp till neutralitetens krav.

Vi moderater har i dagarna deklarerat vår uppfattning inför diskussionerna om 1987 års försvarsbeslut. Vi kan inte längre tära på gamla uppooffringar, om vi vill att vår förmåga att värna Sveriges gränser och neutraliteten skall tas på allvar. Det är i längden omöjligt för Sverige att ha en markant svagare försvarsutveckling än den i vår omedelbara närhet. Vi moderater har

ambitionen att söka vinna enighet mellan de demokratiska partierna om försvarsbeslutet. Vi ser ett stort egenvärde i detta, men det är inget självändamål och en fortsatt urholkning av den svenska försvarsförmågan är ett för högt pris för enigheten.

Jag tror, herr talman, att man kan säga att det kommande försvarsbeslutet är det viktigaste enskilda beslut vi har att fatta i riksdagen under denna mandatperiod. Att värna Sveriges neutralitet, Sveriges oberoende och Sveriges frihet och vår rätt att sköta våra egna angelägenheter är den första och viktigaste uppgiften för Sveriges riksdag. Sverige skall försvaras. Allt annat blir meningslöst om vår framtid i verkligheten bestäms av andra. Det finns skäl att påminna om denna grundläggande prioritering av vår uppgift som valda ombud för Sveriges folk innan vi låter oss ryckas med av dagsdebatterna.

Förmågan att värna vår frihet och vår självständighet är beroende av de beslut som vi fattar i denna kammare. Och den är naturligtvis också beroende av Sveriges ekonomiska styrka.

Den fråga vi nu har att diskutera är hur regeringen tänker lägga upp den ekonomiska politiken under den kommande mandatperioden när konjunkturen mattas och tillväxttakten avtar. Alla bedömare – även regeringen – tror att vi i år kommer sist i den internationella tillväxtligan.

Det borde därför vara hög tid att sätta tillväxten i centrum för den ekonomiska politiken.

Tidningarna fylls varje dag av artiklar om familjernas krympande marginaler, prutningar i statens och kommunernas verkamhet, brister i de sociala trygghetsnäten och den nya fattigdomen.

Alla de problemen löses naturligtvis bäst om Sveriges samlade tillgångar blir större. De går inte att fördela eller förhandla bort. I Sverige har vi under lång tid fört en politik som bara fördelat välfärden och sällan bekymrat oss för hur den skapas. Det är hög tid att bryta med den felsynen, för annars kommer bara trängseln vid de allt tommare krubborna att bli värre. Det är därför vi i vårt parti har fäst sådan vikt vid den ekonomiska tillväxten att vi format hela vår ekonomiska politik som ett program för tillväxt. Vi behöver inte gå långt för att se vad tillväxten i ekonomin faktiskt betyder.

Danmark under Poul Schlüters konservativa ledning beräknas i år enligt OECD få en tillväxt på 3.5 %. Med samma tillväxt skulle Sveriges samlade produktion öka med ca 30 miljarder kronor och skatteintäkterna med ungefär hälften. Det skulle vara tillräckligt för att finansiera hela den moderata marginalskattereform som vi lagt ut över tre år med en kostnad på 12 miljarder – den skulle kunna finansieras på ett enda år.

För att tala i begripliga termer skulle vi, om vi hade samma tillväxt som Danmark, ha ca 3 600 kr. per svensk att fördela under 1986 i stället för de ca 500 kr. vi nu får – om man skall tro OECD:s beräkningar om våra bägge länder. 3 600 kr. per svensk skulle vi ha att fördela om vi hade samma tillväxt som i Danmark – i stället för 500 kr.

Men skall vi lyckas lika bra som Danmark behöver vi en politik som stimulerar människor och företag att skapa och investera och att ta initiativ. Skall vi få fart på Sverige måste vi röja undan hinder, lära oss av utlandet, t. ex. av Danmark, hur man där ökar sina resurser. Då måste vi tillåta i stället för att förbjuda.

Viktigast är det att sänka skattetrycket och framför allt de höga marginal-skatterna. Vi skulle behöva en dansk skattereform, herr talman. Lönen för mödan måste i större utsträckning gå till dem som gör jobbet – till svenska arbetare och svenska tjänstemän – och i mindre utsträckning till stat och kommun.

Vi behöver ett skattesystem som gör det mer lönsamt att ta ut sin övertid i pengar i stället för i kompledighet, som gör det mer lönsamt att extraknäcka, att byta arbete och att investera – att skapa i stället för att stirra oss blinda på att fördela.

Vi har en ekonomi som är hårt reglerad genom etableringshinder, konkurrensbegränsningar och mycket annat. Skall vi ha tillbaka dynamiken och tillväxten behöver vi gå motsatt väg. Vi behöver avreglera – staten, kommunen och näringslivet.

Alla vi som sitter i riksdagen och alla andra svenskar behöver då och då hjälp eller tillgång till barnomsorg, sjukvård, äldreomsorg eller utbildning, och vi känner alla i vår egen vardag de här problemen. Trots att vi betalar världens högsta skatter har vi ont om platser. Vi har långa köer, och vi möter ofta en pressad personal. Den är naturligt nog pressad, eftersom den dignar under stora krav, minskade resurser samt detaljerade och ofta initiativdödande bestämmelser. Tänk vad vi skulle kunna åstadkomma genom att ge personalen rätt att besluta så långt det över huvud taget går, ut i sista ledet, tillåta dem att ta egna initiativ, ja, rent av byta arbetsgivare eller starta eget.

Det är därför som vi föreslår att vi skall bryta monopol, stärka konkurrensen och tillåta även andra initiativ än kommunernas. Genom konkurrens blir rikedom och urvalet större, och servicen blir ofta billigare. Vi får ökad valfrihet, både för alla dem som arbetar i denna servicesektor och för oss alla som har behov av tjänsterna.

Vill vi ha tillbaka dynamiken måste vi minska förbud och föreskrifter som hämmar näringslivet. Regeringen och riksbanken har gjort en del bra saker genom att t. ex. avreglera kreditmarknaden. Det är bra och rejält, och det skall de ha ett erkännande för. Nu gäller det att gå vidare genom att också ta bort valutaregleringen. På det området är vi långt på efterkälken internationellt sett.

Konkurrensbegränsningar kan avskaffas på alltifrån arbetsförmedlingar till taxirörelser. Åtminstone i det senare hänseendet råder det numera bred enighet om behovet av ökad konkurrens.

Vi kan mjuka upp lagstiftningen på arbetsmarknaden så att den underlättar och inte försvårar förändringar.

Bostadsmarknaden kan fungera bättre om vi får mindre skatter och subventioner. Vi kan bygga mycket billigare – i varje fall om Mats Hulth tillskriver statsrådet. Men då måste vi avskaffa en del av den byråkrati och centralstyrning som i dag finns och ersätta den med rörlighet och anpassning, precis det som jag förstår att herr bostadsministern i åtminstone viss utsträckning är inställd på.

Herr talman! Vi moderater står fast vid den politik som vi gick till val på.

Vi föreslog besparingar som var stora nog att finansiera nödvändiga skattesänkningar samtidigt som vi ville minska budgetunderskottet. Vi gjorde det, fast vi insåg att detta budskap inte precis var publikfriande.

eftersom de flesta statsutgifterna har goda syften och fina motiv. Men vi ville vara ärliga i valrörelsen.

Socialdemokraterna valde att ge en skönmålad bild av verkligheten. Varje antydning om att allt inte var så ljus möttes med indignation. Vi moderater förföljdes för våra besparingsförslag. Framför allt utmålades våra besparingar på statsbidragen till kommunerna som illvilliga och främmande för det svenska välfärdssystemet.

Hur mycket mer avundsvärd hade inte den svenska regeringen varit i dag om den i stället för att kritisera oss hade genomfört våra besparingar. Då hade finansministern sluppit beklaga sig över att kommunerna i år ökar sin konsumtion med mer än 2 % och tar snart sagt allt utrymme för reallöneökningar från löntagarna. Jag kan också, för att tala begriplig svenska för Sveriges folk, uttrycka det på följande sätt: Hade ni i fjol ställt er bakom de moderata besparingar som gällde kommunerna, hade det i år funnits utrymme för att ge löntagarna en reallöneökning.

Hur mycket mer avundsvärd hade inte regeringen varit i dag om den hade genomfört det första steget i vår marginalskattereform och samtidigt inflationsskyddat skatteskalorna. Då hade avtalsrörelsen sett dramatiskt annorlunda ut. Då hade det, även med låga nominella lönepåslag, gått att få till stånd en reallöneökning för svenska tjänstemän och jobbare.

Vi varnade i valrörelsen för att brustna förväntningar och svikna förhoppningar skulle bli följden av socialdemokraternas glättade beskrivningar. Vi har nu fått rätt. Regeringen kritiserar i dag hårt, inte minst av sina egna, för att valbudskapet inte stämmer överens med den politik som förs efter valet.

Var och en minns hur socialdemokraterna i valrörelsen sade: En minskning av statsbidragen till kommunerna skulle få förödande konsekvenser. Man påstod att vi moderater ville ta ifrån de gamla färdtjänsten. Ett oändligt antal rullstolsbundna med skyltar satt framför mig på våra valmöten. Vi moderater skulle avskaffa särskolorna, och knatteidrotten skulle försvinna, hette det.

Nu, efter valet, byter emellertid socialdemokraterna ståndpunkt. Det kanske inte gäller just dessa besparingar, men socialdemokraterna har tagit många andra moderata besparingsförslag till sitt hjärta. Statsbidragen till regional och lokal persontrafik och bidraget till drift och byggande av kommunala vägar är några exempel. Den svenska regeringen har t. o. m. varit så djärv att den föreslår att det särskilda bidraget till barn- och ungdomstandvården skall avskaffas. Inte menar ni socialdemokrater därmed att ta ifrån barnen tandvården. Men det behövs bara ett minimum av fantasi för att föreställa sig hur Olof Palme vid ett stort valtal, exempelvis i Kolmården, inför tusentals jublande socialdemokrater skulle beskriva förslaget om vi moderater hade föreslagit att bidraget till ungdomstandvården skulle avskaffas.

När den moderata sparkvasten sopar, då sparas inte ens barnens tänder, hade herr statsministern sagt med indignation. Jag ser på honom att han känner igen sig. Det länder honom till heder. Knattetandvården försvinner! hade ni sagt. Överallt hade man kunnat se små barn ropa: Vi vill behålla våra tänder! Men nu står ni där, skuldra vid skuldra med högern, och sparar. Välkomna i högerburen, ni socialdemokrater! Vi moderater har kanske

Prot. 1985/86:70
5 februari 1986

Allmänpolitisk debatt

särskilda skäl att fördöma den här dubbelmoralen, men får ändå glädjas över att dagens politik rymmer ett större mått av ekonomisk realism.

I årets finansplan har socialdemokraterna för första gången erkänt det viktiga sambandet mellan våra reallöner och statens och kommunens aptit och tillväxt. Regeringen har t. o. m. tagit intryck av vårt budskap att man skall kunna leva på sin lön. I strid med traditionell socialdemokratisk retorik skrivs det i finansplanen: "Med stigande reallöner kan fler försörja sig genom eget arbete. För att skapa utrymme för reallönehöjningar framöver måste den offentliga sektorns tillväxt hållas tillbaka." Det är bra. Men vad regeringen inte har insett, och ännu inte heller LO, är sambandet mellan marginalskatten och reallönerna. Jag tror mig kunna säga, att om vi i längden vill ha reallöneökningar i Sverige, förutsätter detta att vi sänker de höga marginalskatterna, och då skall de sänkas för de stora, breda inkomstgrupperna. I dag krävs det besparingar för att betala en sådan skattesänkning, men med Sveriges extremt höga skattenivå finns det alla skäl att tro att dessa skattesänkningar på relativt kort tid finansierar sig själva. Det är genom dessa skattesänkningar som vi kan få i gång en dynamik, det är på så sätt hushållens ekonomi kan förbättras. Vi vill att besparingar, skattesänkningar och tillväxt skall följas åt för att vi skall kunna få bukt med nyfattigdomen och socialbidragsköerna. I dag sitter en oändlig mängd svenska löntagare och irriterar sig över vad som för dem framstår som en obegriplig fördelningspolitik. Jag kan förstå dem och resningen mot den här regeringen i Småland, Dalarna och andra delar av landet – ja, om man får tro dagens tidningar även i riksdagsgruppen. Under den senaste tioårsperioden har vanliga löntagare fått sänkta reallöner, inte varje år men totalt sett. Dessa löntagare har naturligtvis svårt att förstå varför de inte får någon del av den tillväxt som vi trots allt har haft i Sverige. De ser att börskurserna stiger och tycker att detta rimmar illa med de sjunkande reallöner som är deras lott och att de skall ta ansvar och hålla igen. Men det socialdemokratiska partiet har aldrig varit berett att dela det pedagogiska ansvaret när det gäller att visa att aktieutdelningen i Sverige bara är en liten del av industrins förädlingsvärde. I stället har socialdemokraterna exploaterat myterna och missuppfattningarna när det passerat de egna partitaktiska ambitionerna, eller kanske för att lugna vid en överhettad avtalsrörelse. Men om socialdemokraterna, med det förtroendekapital som de självfallet har hos sina egna, hade ansträngt sig att tala om att lönekostnaderna är 68 kr. av en hundralapp och aktieutdelningen 4 kr. – allt före skatt – hade vi haft en annan situation, liksom om socialdemokraterna hade talat om att konflikten mellan arbete och kapital sedan länge är avgjord. Den matchen slutade 68–4 i arbetets favör, en storseger med alla tänkbara mått mätt. Men har någon hört en enda socialdemokrat försöka förklara dessa fundamentala fakta för de svenska löntagarna? Har någonsin en socialdemokrat försökt förklara att med allt lägre aktieutdelningar ökar svårigheten att få någon att investera riskvilligt kapital? Har någonsin en socialdemokrat försökt förklara att sparande i aktier är ett värdefullt sparande som ger investeringar, som skapar dagens och morgondagens jobb? I stället har socialdemokraterna snarast försökt misstänkliggöra just aktiesparandet och ofta valt den enkla men sakligt inte särskilt kloka politiska kosmetikan i form av t. ex. stopp för höjning av aktieutdelningarna, ökad

reavinstbeskattning, stämpelskatt, omsättningsskatt på aktier och allt vad man kan hitta på. Jag förstår att den sortens taktik kortsiktigt kan ge lättköpta poänger, men på sikt minskas ju därigenom möjligheten att få ett stabilt näringsliv och trygga jobb för svenska tjänstemän och svenska arbetare. Undra på att man runt om i Sverige från socialdemokratiskt håll reser krav på mer och ny kosmetika. Som man bäddar får man ligga.

Men även om detta nu förklaras skulle löntagarna tycka att det var konstigt – ja, kanske rent av ännu konstigare – att de inte får någon reallöneökning. De säger naturligtvis: Om nu inte aktieägarna får pengarna, vart tar pengarna då vägen?

Svaret är i och för sig enkelt men säkert en nyhet för många, för under den tioårsperiod som reallönerna minskat har i själva verket kommunernas köpkraft ökat kraftigt. I princip är det så, att hela den tillväxt som skulle ha kunnat komma svenska löntagare till godo i form av ökade reallöner har tagits om hand av den offentliga sektorn – stat, kommun och landsting. Om vi igen räknar på industrins förädlingsvärde finner vi att företagen behåller en fjärdedel för avskrivningar, investeringar och utdelning, en fjärdedel går till dem som jobbar i företagen, hälften försvinner i olika skatter. För att åter tala klartext betyder det att hälften av priset på i stort sett varje vara och tjänst är skatt.

Nu vänder sig gamla socialdemokrater mot sin egen regering och klagar över en fördelningspolitik som de inte känner igen. Det beror på att vi har nått den punkt när sanningen måste fram, nämligen att stat, kommun och landsting slåss om samma kaka som löntagarna. Och eftersom Sveriges kaka är den som växer minst i industrivärlden tvingas socialdemokraterna i årets finansplan för första gången att erkänna detta faktum. Men ni har så länge sökt dölja sambandet, att uppvaknandet blir ännu mera smärtsamt. Och många socialdemokrater har ännu icke vaknat, därför att ni aldrig har bemödat er om att klargöra detta samband.

En av de fackliga förtroendemän i Falun som kritiserat regeringspolitiken sade i en TV-intervju att det måste vara något fel, när det inte längre går för en person att ensam försörja en familj. Löntagare med barn kan inte leva på sin lön sedan de betalt skatten, i varje fall inte om de själva vill ta hand om sina barn.

Alla kan inte få kommunalt dagis, men även om alla kunde få det vill alla inte ha det. Vi kan emellertid just nu bortse från denna frihetsinskränkning i den socialdemokratiska politiken. Om vi gör det måste vi förstå den här arbetaren i Falun och hans känsla av att det är något grundläggande fel i Sverige. Han har fått en sjunkande reallön, därför att han varje år varit tvungen att avstå en större och större del av sin inkomst i skatt, och det mesta därav har gått till kommunen.

Och om hans familj inte fått eller inte velat ha en daghemsplats i kommunal regi, då har familjens ekonomiska situation försämrats. Skulle familjen däremot ha fått två daghemsplatser, så har familjen i rask takt fått en service som kostar mellan 70 000 och 80 000 kr, netto. Jag vill säga att det är den enda lagliga möjligheten till en märkbar standardhöjning för arbetaren i Falun – om nu turen står honom bi och han får daghemsplatserna samt om familjen är beredd att avstå från att själv ta hand om sina barn och om hans hustru får jobb utanför hemmet.

Men jag vet vad som händer. Man kommer säkert att söka blidka den här arbetaren och många andra genom att öka barnbidragen, och så låter man honom själv betala det hela genom att höja någon skatt: bensinskatt, oljeskatt, vinskatt, spritskatt, tobaksskatt eller en kombination av dessa skatter. Det kan också bli fråga om någon form av kosmetika, som slår mot aktiehandeln och framtidens investeringar. Den här arbetaren blir inte bättre ställd genom detta, men han kanske blidkas för tillfället. Efter ett år står han emellertid där och säger återigen: Det blev ju inte bättre – jag har inte fått någon ökad reallön.

Och tänk på den dag då denna sanning går upp för arbetaren i Falun och för alla andra hundratusentals socialdemokrater som delar hans värderingar!

Så står vi, herr talman, inför en avtalsrörelse som kan bli en av de viktigaste på länge, med en regering som tycks börja inse samband som den länge sökt dölja men med en valmanskår van vid fördelningspolitiska slogans fjärran från verkligheten. Så uppstår en förtroendekris mellan valda och väljare, och det går i sanning inte att skylla det på väljarna.

Jag har lätt att förstå kraven på stora lönepåslag. Det är inte anspråken som är orimligt stora, tvärtom. Det är fruktansvärt rimligt att svenska tjänstemän och svenska arbetare efter tio år, och väl det, då deras reallöner har sänkts, säger att "nu vill vi ha något med". Det som är bekymret är att möjligheterna att ge dem detta är så orimligt små.

Vi måste komma till rätta med kommuners och landstings ökade utgifter och det höga skattetrycket. Vi måste spara så mycket på kommuner och landsting att de får nöja sig med oförändrad köpkraft och lämna utrymme till löntagarna.

Vi måste sänka inkomstskatterna, enkannerligen marginalskatterna, så att vi kan höja reallönerna utan att det blir så dyra avtal att vi tappar konkurrenskraft gentemot utlandet.

Regeringen måste också tala om för arbetsmarknadens parter att de förhandlar i frihet men även under ansvar. Jag håller med finansministern om att "ingen regering kan garantera sysselsättningen oberoende av hur parterna på arbetsmarknaden betar sig".

Detta innebär inte att någon fransvär sig ansvaret för människors trygghet utan just precis bara vad som sägs.

Men, herr talman, ingen av dessa tre förutsättningar är för handen. Så får vi väl då efter diverse tumult nya avtal som kostar mer än vi har råd med, utan att för den skull löntagarna får något reallönespåslag. Och så står vi här ånyo om ett år och konstaterar detta. Är regeringen manne då beredd att tala om hur det ligger till? Har den då skaffat sig beredskap att göra en skattesänkning, skaffat sig beredskap att tillse att kommuner och landsting inte får ökad köpkraft utan att den med all rätt kommer svenska löntagare till godo? Vi kommer emellertid, med all den kraft vi har, att driva den politiken. Och regeringen kan förvissa sig om ett parlamentariskt underlag om man är beredd att ta de krafttag som krävs för att driva den.

Anf. 2 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Sedan regeringen lade fram budgetpropositionen för en knapp månad sedan har det – vilket också Ulf Adelsohn var inne på – mullrat

åtskilligt i riket. I Nässjö, i Sandviken, i Skelleftehamn, i Stockholm, i Falun – överallt har löntagare uttryckt sitt missnöje över regeringens ekonomiska politik.

Vi vill ha mer betalt, säger de. Vi vill ha mer kvar i plånboken när skatten är betald. Och vi vill att pengarna skall räcka bättre.

Det är lätt att förstå deras önskemål. Sedan 1982 har prishöjningarna och skattehöjningarna gröpt ur köpkraften. Om vi räknar av alla skatter, också de indirekta skatterna, och mäter i dagens priser, så finner vi att en genomsnittlig industriarbetare i år får ett par tusen kronor mindre kvar än 1982.

Vad beror då den här utvecklingen på? När man följer debatten kan man nästan få intrycket att det är aktieägarnas fel. LO-chefen Stig Malm skildrade i Aftonbladet hur två utvecklingslinjer under senare år har löpt parallellt under senare år, "miljonärslinjen" och "socialhjälpsslinjen". Läsarna av den artikeln och många andra bibringas uppfattningen att det finns ett starkt samband mellan den ökade omsättningen på börsen och urholkningen av reallönerna.

När en sådan uppfattning sprids av ledande företrädare för facket, är det inte så konstigt om andra kastar lystna blickar mot börsen och mot aktieägarna och tror att det är där pengarna till reallöneökningar finns att hämta.

Men så är det inte. Låt mig ge några, som Bertil Ohlin en gång uttryckte det, "obekväma fakta".

Aktieägarnas utdelningar är inte mer än 1 % av löntagarnas löner. Där finns det alltså inte mycket att hämta. Och dessutom: index för börsaktierna ligger i dag på nästan precis samma nivå som för två år sedan. Det betyder att aktieägarnas avkastning på sitt aktieinnehav under de här två åren är ungefär de 3 % som de har fått i utdelning. En satsad hundralapp har givit en utdelning på 3 kr. Det kan jämföras med en inflation som har varit mer än dubbelt så hög eller med avkastningen på riskfritt banksparande som har legat tre fyra gånger så högt.

En del har i debatten pekat på Volvos beslut att höja utdelningen på Volvoaktien med nästan 60 % upp till 8:50 för varje aktie. Det är då viktigt att notera att Volvoaktien även efter denna höjning ger mindre utdelning än 3 %, dvs. mindre än 3 kr. per satsad hundralapp. Jag har svårt att tro att det finns någon som tycker att det är för mycket.

Så här ser det ut i genomsnitt när man tittar på vad som händer på börsen. Bakom genomsnittet finns det naturligtvis både vinnare och förlorare. Att äga aktier innebär alltid ett risktagande. Det kan gå bra, men det kan också gå mycket dåligt. Det är just i den osäkerheten om utfallet som själva risktagandet ligger. Att det verkligen kan gå dåligt har t. ex. aktieägarna i ett par börsbolag fått erfara under fjolåret, då Salén och Consafe gick över styr.

Visst är det trevligt för aktieägarna i ett företag om företaget är högt värderat på börsen. Men det är trevligt inte bara för dem. Det är faktiskt bra för dem som jobbar i företaget också. Det är inte så att en hög börsvärdering gör att arbetare och tjänstemän i det företaget blir fattigare. Tvärtom innebär en hög börsvärdering att företaget går bra. Det innebär att företaget kan ge både fler och tryggare jobb än andra företag och att det har en större lönebetalningsförmåga.

Prot. 1985/86:70
5 februari 1986

Allmänpolitisk debatt

Nå, men finns det då inte pengar att hämta bland dem som är någorlunda värlavlönade i Sverige? Nej, dess värre finns det inte heller där mycket att hämta. Säg att vi höjde marginals-katten till 100 % för alla inkomster över 150 000 kr. Det skulle teoretiskt kanske ge 3 miljarder kronor i statskassan. Utspritt på alla som inte får vara med och betala denna merskatt blir det några hundralappar per person, och det är inte särskilt mycket.

Dessutom inser alla att denna kalkyl bara är teoretisk. Om vi ens försökte ta ut 100 % marginals-katt skulle skatteunderlaget mycket snabbt försvinna, och vi skulle förlora inte bara dessa 3 miljarder utan också de 10 miljarder som vi redan tar av dessa inkomster.

Det går alltså inte att i denna debatt skylla på aktieägarna eller på höginkomsttagarna.

Den verkliga konflikten finns i stället mellan reallönerna och den offentliga utgiftsutvecklingen.

Herr talman! Människor accepterar helt enkelt inte längre att all tillväxt går åt för att finansiera nya offentliga utgifter. Som Ulf Adelsohn påpekade, är det precis vad som har skett under mycket lång tid. Arbetsgivarna betalar i dag, räknat i samma priser, 25 % mer för arbetskraften än de gjorde för 15 år sedan, men löntagarna får inte ut ett enda öre mer efter skatt än de fick då.

Som jag nämnde tidigare har skatterna höjts sedan 1982, och reallönerna efter alla skatter har minskat.

Det här är helt i linje med den politik som socialdemokraterna lade fast på kongressen 1981, då det s. k. krisprogrammet behandlades. Snart sagt varje talare i den debatten sade att vi måste ha en fortsatt offentlig expansion och därmed ökade skatter. Kjell-Olof Feldt summerade:

Partiet står "inför den klassiska konflikten mellan människors krav på att bevara sin privata konsumtion och kravet på gemensam välfärd, social trygghet och rättvisa. Eller om man så vill: konflikten mellan egoism och solidaritet. Det är en kamp som vi har fått föra genom årtiondena och som vi nu måste föra på nytt."

Och det är efter dessa linjer som politiken har formats under senare år. Den kommunala expansionen har fortsatt i snabb takt. Skatterna för hushållen har också ökat i mycket snabb takt, i genomsnitt med 4 000-5 000 kr. per hushåll.

Det är mot detta synsätt och denna utveckling som människor nu revolterar. Och inte heller regeringen är okänslig för de krav som framförs.

Redan i valrörelsen talade socialdemokraterna om oförändrat skattetryck, vilket redan det innebär ett brott mot den tidigare politiken, och nu tycks man också, äntligen vill jag säga, vara beredd på att dra ned den kommunala expansionen. Det var otänkbart för bara ett halvår sedan, men nu skriver finansministern i finansplanen att en fortsatt snabb kommunal expansion "skulle leda till en skärpt konflikt mellan löntagarna och den offentliga sektorn om det realekonomiska utrymmet".

Det perspektiv som man nu anlägger på den här frågan är betydligt rimligare och mer realistiskt än det som gavs 1981, då man tyckte att ett skydd av reallönerna och, än mer, ökade reallöner bara framstod som egoism.

Om vi skall skapa utrymme för reallönehöjningar är det alltså nödvändigt att vi avstår från skattechöjningar och att vi håller tillbaka den kommunala expansionen.

Det är just den insikten som har fått oss att år efter år föreslå nedskärningar av statens bidrag till kommunerna. När regeringen har avvisat de här förslagen har det också lett till en snabb kommunal utbyggnad och till sänkta reallöner. Nu tycks regeringen alltså vara beredd att ändra sin inställning och det är bra, men tyvärr kommer ändringen väldigt sent.

Herr talman! Att inse att det finns en konflikt mellan reallönehöjningar och offentlig expansion är viktigt. Men ännu viktigare är en annan insikt, nämligen att det bara är om kakan växer som vi kan höja standarden för de många människorna. Vi behöver alltså en ökad ekonomisk tillväxt.

Det framhålls också mycket förtjänstfullt i finansplanen. "Nu måste kampen för en rättvis fördelning intensifieras", säger finansministern, och det kräver "en gynnsam ekonomisk utveckling med hög tillväxt -- --".

Men här står socialdemokraterna inför ett svårt dilemma. Socialdemokratisk politik är starkt inriktad på att fördela kakan, men i långt mindre grad på att se till att kakan blir större. Ofta är man rent av oförstående för den konflikt som kan finnas mellan vissa fördelningspolitiskt motiverade åtgärder och tillväxt.

"Om man studerar socialdemokratins roll fram till 1976 kan man -- -- konstatera att den väsentliga insatsen handlade om fördelningspolitiken", säger Kjell-Olof Feldt i intervjuboken från 1984. "Däremot var vår insats för att generera tillväxt -- -- ganska liten", lägger han till.

I själva verket har socialdemokraterna aldrig intresserat sig särskilt mycket för tillväxten och för vad som kan åstadkomma ekonomisk tillväxt. Den socialdemokratiska idédebattören Jan Lindhagen skrev om detta i Dagens Nyheter i höstas:

"Sällan kommenterad, men notervärd, är socialismens traditionella oförmåga att hantera frågan om 'den skapande människan', där liberalismen visserligen kan färgas av ett social-darwinistiskt synsätt, men likväl är uppfordrande."

Lindhagen har i huvudsak rätt i sitt påstående. Medan socialdemokratien misstror den enskilda människan, hyser vi tilltro till hennes förmåga att växa och skapa, om hon får rätt betingelser. En människa skall definieras inte bara genom vad hon har varit, utan lika mycket genom vad hon kan bli.

Men den liberala övertygelsen omfattar inte alls, som Lindhagen antyder med sitt tal om "social-darwinismen", bara de starka i samhället. Tilltro och öppenhet är på många sätt allra viktigast för dem som vi ibland kallar svaga.

För liberaler framstår det som en politisk huvuduppgift att se till att individer får stimulans och ett bra klimat för skapande, initiativ och växt. Den strävan har två grunder.

Den ena är uppfattningen att människan för sitt välbefinnande behöver befinna sig i ständig utveckling, se nya horisonter och möjligheter, känna skapande stimulanser. "Det är vägen, inte målet, som gör resan värd."

Den andra är insikten att den som skapar nya resurser och nya möjligheter inte vidgar livschanserna och livsinsikten bara för sig själv utan också för andra. Det är sant när vi talar om tillväxt i ekonomiska termer men också när det handlar om kulturellt nyskapande och vidgade kunskaper.

Liberalismen tror på kreativiteten, de tekniska, ekonomiska och andliga uppfinningarna. Kreativitet kräver mångfald och pluralism. Ingen kan på förhand veta vad som kommer att visa sig vara värdefullt.

Men det krävs också stor frihet för kreativa talanger. Nyskapande kan inte kommenderas fram eller beslutas i demokratiska processer. Det krävs att man inte bara accepterar utan också välkomnar kreativa olikheter. De som har gått före med idéer, satsningar eller nya levnadsformer har sällan varit representativa för befolkningen i dess helhet.

Herr talman! Människor kan ha många olika drivkrafter. För konstnären kan det handla om att i ton, färg eller form uttrycka inre strider eller eviga värden. För forskaren kan det vara att bättre förstå den livsprocess vi alla är delaktiga i. Många av dessa drivkrafter ligger utanför vårt inflytande som politiker.

Över annat har vi mer att säga till om. Vi vet att det för många, många människor, kanske de flesta, är viktigt att genom eget arbete och egna uppoffringar kunna påverka sin egen materiella standard. Pengar är inte målet i sig men ett viktigt medel att kunna förverkliga de mest skiftande drömmar.

Det är just det som gör att många löntagare i dag kräver att det skall bli mer pengar kvar efter skatt och att dessa pengar skall räcka bättre.

Belöning i form av pengar är viktigt också i den kreativa processen, den som skapar tillväxt i ekonomin. Därför är det viktigt för oss politiker att utforma skattesystem och andra regler så att det som är bra för hela samhället också blir till ett rationellt handlande för individen.

Det är viktigt att alla kan påverka sin egen materiella standard genom eget arbete. Det måste löna sig att arbeta, har liberaler alltid hävdad. Det är ett slagord som är djupt rotat hos människor.

Men det måste också vara tillåtet att lyckas riktigt bra, att få del av den framgång man själv har bidragit till att skapa.

Den som har byggt ett företag eller som tagit risker och lyckats eller som forskat och nått mycket goda resultat måste ha rätt att få inte bara ära utan också pengar för det. Det är få förunnat att verkligen nå en stor framgång, men det är viktigt att de som gör det tillåts få del av den framgången.

Herr talman! Låt mig förklara med ett exempel från ett helt annat område. Det finns massor av människor i Sverige – enligt vissa tidningsuppgifter t. o. m. också finansministern – som spelar på Lotto. Alla vet att chansen att få en storvinst är utomordentligt liten, men ändå är det just denna lilla chans till storvinst som får många att vecka efter vecka ägna sig åt denna i övrigt helt meningslösa uppgift. Häromdagen såg jag att två vinnare vunnit över en och en halv miljon kronor vardera. Det är bara att gratulera och hoppas att de får glädje av pengarna.

Det finns verkligen ingen anledning att moralisera över de människor som spelar på Lotto, inte heller över finansministern. Men det finns heller ingen anledning att moralisera över människor som arbetar hårt, som skaffar sig en lång utbildning, som tar risker och liknande och försöker tjäna litet mer än andra och som verkligen lyckas med det. Alla som har den ambitionen kommer naturligtvis inte att nå dit. Men när ingen dit kommer heller ingen att sträva mot målet. Utan högvinster spelar inga på Lotto. Lotto kunde vi kanske klara oss utan, men för ekonomisk tillväxt är det viktigt att uppmuntra människors skapande förmåga.

Det är viktigt att inte utforma fördelningspolitiken så att kreativiteten

hämmas. Men det är precis vad som sker på flera områden.

Låt mig ge några exempel.

Strax före jul skrev en Uppsalaforskare i Dagens Nyheter om forskarnas villkor. Han berättade hur en hel institution inom det biotekniska området töms på forskare som flyr till utlandet därför att deras ekonomiska villkor i Sverige är orimliga.

För några veckor sedan skrev Svenska Dagbladet om en professur i datalogi i Lund som stått ledig i sex år. De som är kvalificerade nog för tjänsten får bättre betalt på andra håll.

För bara några år sedan ägdes ungefär hälften av de svenska börsföretagen av enskilda hushåll. I dag är deras andel nere i 20 % och om fem år har den krympt till 10 % om ingenting görs. Enskilda aktieägare lämnar marknaden på grund av den skattemässiga diskriminering de utsätts för.

Många företagare – Rausing, Kamprad och Lundberg tillhör de mest kända – har lämnat Sverige av skatteskal.

Låga professorslöner, höga marginalskatter, hög förmögenhetsskatt, höga skatter på enskilt aktieäggande – allt detta är ett resultat av socialdemokratisk fördelningspolitik. Men att på detta sätt kapa topparna är dålig och kortsynt fördelningspolitik. Fördelningspolitik kan inte bara innebära att jämna ut genom att hugga av topparna. Det måste framför allt innebära att skapa mer, så att standarden kan höjas för de många människorna.

Vi har föreslagit att marginalskatterna skall sänkas så att praktiskt taget alla får behålla minst hälften av en inkomstökning eller en extrainkomst. Hälften! Den andra hälften betalas in i skatt, för att finansiera gemensamma angelägenheter. Vad är det för fel på den tanken, att människor skall få behålla åtminstone hälften av vad de skapar? Jag är övertygad om att den accepteras av de allra flesta.

Vi har alla nytta av att även personer med ganska höga inkomster i utgångsläget uppmuntras till ytterligare insatser, till risktagande, sparande och annan samhällsnyttig aktivitet. Och vi har alla nytta av att ännu många fler strävar efter att öka sin inkomst upp till dessa nivåer. Men vilken morot har de om två tredjedelar eller ännu mer försvinner i skatt?

Herr talman! Häromdagen hade finansministern kommenterat oppositionens budgetalternativ. Jag såg att han konstaterade att vår marginalskattereform skulle ge mer till dem som redan har en hygglig lön. Det är sant. Varje marginalskattesänkning får den effekten. Effekten kan dämpas om de väl avlönade visar återhållsamhet med lönekraven. Men oavsett detta finns det anledning att genomföra reformen därför att den skulle uppmuntra insatser som är viktiga för oss alla, insatser som kan öka den kaka vi alla skall dela.

Den reform vi föreslagit kostar ungefär 3 miljarder kronor. Säg att vi i stället använder 3 miljarder för att ge alla en skattelättnad på 500 kr. var. Kortsiktigt blir kanske fler glada över en sådan reform, men långsiktigt är det en dålig affär för alla.

Om vår marginalskattereform ökar den gemensamma kakan med bara tre tusendelar, får vi resurser för att redan andra året ge alla 500 kr. Varje år därefter räcker det till mer. Det visar något om betydelsen av att stimulera den ekonomiska tillväxten.

Nu räcker det naturligtvis inte med en marginalskattereform för att vi skall

kunna nå ökad ekonomisk tillväxt. Det behövs åtgärder för att stimulera enskilt aktiesparande, ökad satsning på högskolan, en större rörlighet på kapitalmarknaden och mycket annat. Men marginalsatserna är ett intressant exempel i den här debatten, därför att de illustrerar konflikten mellan fördelningspolitik på mycket kort sikt och på litet längre sikt.

Herr talman! Hittills har regeringen någorlunda hållit stånd mot de mest populistiska tongångarna i den debatt som jag har talat om, och det är bra. Men det är samtidigt oroande att regeringsföreträdare på den allra senaste tiden har börjat svaja och falla in i dessa tongångar. Jag har tröttnat på börsklipparna, lär Olof Palme enligt Aftonbladet ha sagt nere i Nässjö. Det är inte utan grund som Dagens Nyheter i en ledare häromdagen frågade: När viker sig Palme? Men eftergifter till sådana här krav löser inte Sveriges ekonomiska problem. De höjer inga löntagares standard. Sverige behöver i stället högre tillväxt, och vi behöver satsa mer på skapande människor och kreativitet. Nu behövs det konstruktiva förslag för att nå de målen.

Jag måste fråga statsministern: Tror regeringen verkligen att vi kan åstadkomma högre tillväxt genom skärpta marginalsatser, som det blir i år, genom att enskilda i allt större utsträckning drivs bort från aktiemarknaden, genom att offentliga monopol förstärks inom social service och genom en fortsatt urholkning av kvaliteten på utbildningen vid universitet och högskolor? Allt detta är precis vad som just nu håller på att ske.

Enligt vår uppfattning krävs det därför en kursomläggning. I en rad motioner har vi redovisat konkreta förslag. Några av dem har jag berört i mitt anförande i dag. Nu måste jag fråga statsministern: Vad tänker regeringen göra för att stimulera kreativa människor och för att få en ökad ekonomisk tillväxt?

Herr talman! Att skapa tillväxt är alltså viktigt från fördelningspolitisk synpunkt. Alla är också överens om att en stor del av tillväxten skall tillfalla löntagarna i form av höjda reallöner. Men tillväxt är självfallet inte den enda fördelningspolitiska uppgiften. Långt viktigare än att kapa topparna är att ta sig an de verkliga fördelningsproblemen.

Det handlar om att öka äldres möjligheter att bo kvar hemma genom en bättre hemservice och om att ge människor på långvården rätt till eget rum.

Det handlar om att prioritera våra sjukvårdsresurser så att människor som väntar på att bli opererade mot starr, trasiga höftleder eller andra allvarliga sjukdomar skall slippa vänta i årtal. Här finns möjligheter att med konkreta insatser verkligen hjälpa många människor till en högre livskvalitet. De möjligheterna får vi inte försitta.

Det handlar om att höja standarden för flerbarnsfamiljerna, så att de kan få ökad valfrihet. Låt oss hoppas att de överläggningar som socialministern har inbjudit till med början nästa vecka kan leda till konkreta resultat för barnfamiljerna.

Det handlar också om att vidga möjligheterna för många människor att göra verkligt viktiga val, att själva få välja dagis för sina barn, läkare, skola, vårdhem och mycket annat. Den valfriheten skall inte bara vara förbehållen dem som har möjligheter att själva betala.

Herr talman! Jag såg att försvarsminister Roine Carlsson hade varit i Storlien häromdagen och slagit fast att "arbetarrörelsen tagit ställning i

privatiseringsfrågan och att vår ståndpunkt fått stöd senast i det allmänna val som hölls i september 1985". Hans slutsats av valresultatet är fullkomligt obegriplig. Valet innebar ett bakslag för socialdemokraterna, som hårdast av alla har drivit monopoliseringstanken, och en stor framgång för folkpartiet, som gjorde ökad valfrihet mellan offentliga och enskilda alternativ till en av valets huvudfrågor. Det är en viktig fördelningspolitisk uppgift att uppmuntra enskilda alternativ till offentlig service och ge de många människorna större valfrihet.

Låt mig bland de fördelningspolitiska uppgifterna nämna också den största av dem alla: att genom svenska biståndsinsatser hjälpa en liten del av världens stora u-landsbefolkning till ett hyggligt liv.

Det är trist att behöva konstatera att socialdemokraterna i årets budget än en gång manipulerat med biståndet. Visst, allt bistånd är säkert inte effektivt, allt bistånd når inte fram till dem som vi vill nå. Men låt oss då ta itu med uppgiften att effektivisera u-landsbiståndet i stället för att, som regeringen gör, uppgivet dra ned på biståndet.

Herr talman! En kreativ miljö, en miljö för tillväxt, är en miljö med både stor individuell frihet och social trygghet. Socialt ansvar utan socialism är en sammanfattning av liberala värderingar, men den uttrycker också vad som för allt fler framstår som en vetenskaplig insikt. Professor David Magnusson och många andra ledande psykologer har t. ex. visat att människor behöver både stabilitet i de omgivande villkoren och möjligheter att med egen handling kunna påverka sin situation. Professor David Ingvar och andra hjärnforskare har påvisat att människor behöver både en trygg identifiering av sin historia och sitt nuläge och flera handlingsalternativ som ger hopp för framtiden.

Den liberala föreningen av trygghet och frihet och tilltron till den skapande människan utgör fronten mot en socialdemokrati som erbjuder en välfärd utan valfrihet och ett välstånd som riskerar att stelna och urholkas på grund av misstro mot den enskilda människans skapande förmåga.

Anf. 3 KARIN SÖDER (c):

Herr talman! "Löpande tunga utan tyglar och töm ilar mot egen ofärd" – dessa visdomsord ur Havamal bör Olof Palme och andra socialdemokrater ha anledning att begrunda när de i dag möter verkligheten.

Under mottot "Sverige är på rätt väg" löpte tungorna utan tyglar och töm under valrörelsen. Man beskrev den egna politikens förträfflighet. Alla olösta ekonomiska problem doldes för svenska folket. Gång på gång försökte oppositionen få i gång en verklig ekonomisk debatt med socialdemokraterna, men förgäves.

Regeringens taktik lyckades. Socialdemokraterna behöll regeringsmakten. Sedan började anpassningen till den verklighet som dolts bakom valparollernas bräckliga kulisser. Finansministern erkände att landets ekonomi kommit att "beskrivas i alltför lyriska ordalag".

Budgetpropositionen gav i januari svenska folket klart besked om vad som dolts av de "lyriska ordalagen". Det kärva besked som nu plötsligt gavs var att vi, det svenska folket, i själva verket levit över våra tillgångar under flera år. Löner och priser har ökat i vårt land i långt snabbare takt än i

Prot. 1985/86:70
5 februari 1986

Allmänpolitisk debatt

konkurrentländerna. Konkurrenskraften gröps ur. Vi har den sämsta ekonomiska tillväxten bland de nordiska länderna. Ränta och inflation är långt högre än i omvärlden. Arbetslösheten är hög. Är det att vara på rätt väg?

Nej, svarar regeringen nu själv sedan dimmorna från valstriden skingrats. Nu gäller att sätta stopp för kostnadsökningarna. Det finns inte utrymme för några löneökningar i år utöver dem som avtalades redan i fjol. Om inte arbetsmarknadens parter inser denna verklighet och anpassar sig därefter hotar regeringen med straffåtgärder: "Om löneutvecklingen i kommuner, företag och på andra håll skulle avvika från vad som är önskvärt, kommer regeringen inte att tveka att vidta korrigerande åtgärder", kan man läsa på s. 9 i regeringens finansplan.

Tänk att den "tredje vägen" skulle vara så törnbeströdd att den blir framkomlig endast om regeringen lyckas "tämja facket", för att använda ett uttryck som ofta kommit till användning när Olof Palmes tunga "löpt utan tyglar och töm" vid tidigare tillfällen.

Det är inte underligt att denna brutala förvandlingsprocess under loppet av några månader vållat oro inom socialdemokratins egna led. Det är ju inte bara det att regeringen nu talar ett helt annat språk än före valet. Det är värre än så. Den i och för sig nödvändiga anpassning som sker till en ofrånkomlig verklighet sker på de sämst ställdas bekostnad. Fördelningspolitiken försummas. Klyftorna tillåts öka mellan olika grupper. Bördorna fördelas inte lika. Orättvisorna i familjepolitiken består, regionalpolitiken nonchaleras, ja, t. o. m. den internationella solidariteten blir lidande när socialdemokraterna stramar åt.

Centern håller fast vid den ekonomiska politik vi presenterade före valet i fjolårets riksmöte. Det är en stram budget med social profil, vilket framgår av de förslag jag kommer att presentera. Ambitionen är att driva en politik i linje med långtidsutredningens balansalternativ. Enligt vår mening skall sparande, hushållning och en rättvis fördelning vara riktmärket för både stat och kommun. Vi måste alla ta ett ansvar.

Självfallet är det bra att regeringen har en realistisk bedömning av den ekonomiska situationen. Så t. ex. medges nu att budgetunderskottet måste nedbringas ytterligare. Detta ligger nära vår bedömning före valet i fjol. Däremot stämmer det inte med vad socialdemokraterna sade då.

Ser Olof Palme inget samband mellan dagens stämning i de egna leden och det glättade budskapet före valet? Det vore intressant för oss att få ett ärligt och uppriktigt svar på den frågan.

Det är också bittert att konstatera att socialdemokraterna inte klarar regionalpolitiken. Under de socialdemokratiska regeringsåren 1983–1985 minskade skogslänen med nära 16 000 personer, medan Storstockholm ökade med ca 34 000 personer. Allt fler delar av landet drabbas av avfolkning. Allt utanför de tio största tätorterna är på väg att bli avfolkningsbygder.

Målet för centerpartiets regionalpolitik är en decentralistisk samhällsstruktur där det råder balans såväl mellan som inom olika regioner. Fortsatt folkomflyttning hotar välfärden för allt fler människor. Avfolkningsbygderna utarmas, servicen raseras och sysselsättningen hotas. Värst blir det för kvinnor och ungdomar att få arbete.

Här i Stockholmsområdet ser vi som bor här regionalpolitikens fiasko varje dag när vi ger oss ut i trafiken. I oktober 1985 trafikerades Stockholms innerstad av 30 000 fler bilar än ett år tidigare. Sambandet mellan detta ökade trafiktryck och inflyttningen är uppenbart.

Hur mycket kommer t.ex. ungdomens bostadsmarknad att förvärras ytterligare, om den intensiva inflyttningen fortsätter?

Vad kommer fortsatt inflyttning att medföra i trafikköer, längre tid för resor till och från arbetet och krav på nya Klarastrandsleder?

Redan är luften hälsovådlig, inte minst för barnen. Hur skall det då gå vid ökad koncentration?

Svaret på dessa frågor är entydigt. Vi som bor i storstaden kan inte tillvarata och utveckla de positiva sidorna av vår hembygd, om den hela tiden skall belastas med nettoinflyttningens negativa konsekvenser. Erfarenheterna från 1960- och 1970-talen är förfärande med de sociala och miljömässiga problem som då uppstod. Detta får inte upprepas. Vi i centerpartiet kommer att – precis som då – driva en intensiv kamp mot förstöring av stadsmiljön och utarmning av orterna utanför de största i vårt land.

Vi måste därför få en kraftfull regionalpolitik. I denna måste en fortsatt skatteutjämning ingå. För att bara ta ett exempel: Under åren 1976–1982 fyrdubblades anslagen till den kommande kommunala skatteutjämningen. Detta ledde till att vård och service kunde byggas ut i kommunerna. Bl. a. som en följd av detta kunde 200 000 fler kvinnor komma ut på arbetsmarknaden. Det är ju i all huvudsak i de näringar där kommunerna anställer dem som kvinnorna arbetar.

Någonting som också är mycket viktigt är att löntagarfonderna måste bort. Svagare regioner dräneras på kapital, som i stället förs över till redan starka börsbolag i de befolkningstäta områdena. Vi möts praktiskt taget varje dag av rubriker om s. k. klipp och stortransaktioner på börs och i finansvärld. Många har intrycket att nu leker jättarna: Här måste det bli en ändring.

För det första måste 1973 års lagändring, som öppnade för maktkoncentrationen till bolagsstyrelserna, avvecklas. Det skall krävas inkallande av stämma så att även de små delägarna kan göra sin röst hörd. Annars kommer den dränering som Bengt Westerberg nyss talade om här att fortgå. De små aktieägarna kommer att lämna börsbolagen, för de kan inte vara med längre. På det sättet får de inte sin andel av vinsten.

För det andra måste det säkerställas att de som står för den koncentrerade makten inte skär ut de bästa bitarna för egen del och ger de små delägarna sämre villkor. Principen om lika behandling måste gälla även här.

Herr talman! Arbeta åt alla i hela landet förutsätter offensiva åtgärder inte minst nu när vi kan skönja en nedåtgående konjunktur. Vi har i centerpartiet därför presenterat en lång rad åtgärder för att stärka och stimulera främst de mindre och medelstora företagen.

Orimliga skatteeffekter måste bort, och nyföretagande måste stimuleras. Bl. a. anser vi att förmögenhetsskatten på det arbetande kapitalet helt bör slopas. Vi föreslår inrättande av privata investeringskonton. Vi vill också kunna ta steg för att minska skatten på arbete. Det skulle underlätta nyetablering och ge nystartade företag en bättre grund att stå på. Som politiker måste vi visa förtroende för företagens möjligheter att utvecklas, för

att de skall kunna ge arbete åt fler, producera mer för vår export och även för vår interna konsumtion och på det viset ge det nödvändiga bidraget till den tillväxt som är så betydelsefull för den svenska ekonomiska kakan.

Därutöver menar vi att egenföretagarnas avgiftsbörda måste lättas. Dessa är betydelsefulla för ett samhälle i utveckling. Bland egenföretagare finner vi nydanare och uppfinnare i produktion och servicesektor. Här har vi också författare och andra konstnärer – människor utan vilkas insatser vårt samhälle skulle vara fattigt. Det är också i dessa människors glans vi så gärna solar oss när de har framgång.

Det är nödvändigt med insatser för att öka sysselsättningen i alla delar i vårt land, att ta vara på alla goda krafter som vill och kan arbeta. Att vara ung och utan jobb och känna att man inte behövs är nedbrytande. Därför är ungdomsarbetslösheten ett allvarligt gissel för såväl ungdomar som samhälle. Sociala problem kan bli följden. I vår motion om ungdomsfrågor föreslår vi att systemet med ungdomslag görs om till yrkespraktik för ungdomar upp till 19 år och att yrkespraktiken skall ge åtta timmars arbetsdag. Detta kan bli inkörsporren till varaktiga jobb för våra ungdomar. Det är ju det ungdomarna vill ha, precis som alla andra.

En av de viktigaste utgångspunkterna för regeringens ekonomisk-politiska strategi är att få fleråriga löneavtal med låga löneökningar. Nu kan vi se hur avtalsrörelsen rullar fram, utan beaktande av regeringens propåer. I Rosenbadssamtalen sade man nej till treårsavtal. De lönebud som nu läggs ligger väsentligt över den nivå regeringens beräkningar utgått ifrån.

Den enda slutsats som kan dras av detta är att löntagarorganisationerna inte tror på vare sig det ena eller det andra av vad regeringen säger. Då måste man ställa frågan: Varför gör de inte det?

Svaret är naturligtvis att regeringen inte är att lita på när det gäller skattepolitik och fördelningspolitik. Så t. ex. har inflationen i flera år i rad blivit dubbelt så stor som regeringen förutspått. Bl. a. mot denna bakgrund föreslår centerpartiet fullt inflationsskydd av skatteskalen. Inflationen får inte gröpa ur inkomsten på det sätt som sker utan en inflationsskyddad skatteskala. Vi håller fast vid att minst 90 % av de skattskyldiga skall ha högst 50 % marginalskatt. För detta krävs att den s. k. brytpunkten höjs till ca 145 000 kr. Vi föreslår därutöver att det kommunala grundavdraget höjs till 9 000 kr. Det ger en skattesänkning för alla med ca 450 kr. om året. En sådan skattepolitik skulle underlätta avtalsrörelsen då den är fördelningspolitiskt riktig. Den skulle även minska antalet socialhjälpstagare, och den skulle bidra till att höja reallönen.

Fördelningspolitiken måste också, herr talman, få slå igenom på det sociala området. Centern har gått i spetsen för införande av både barnbidrag och flerbarnsstöd. Höjda barnbidrag är i dag ett familjepolitiskt minimikrav. För detta förslag tycks det också finnas majoritet, även om regeringen i budgetpropositionen – som vanligt kan man numera säga – inte har några förnyande förslag till förbättringar för barnfamiljerna utan låter oppositionen svara för idéerna.

Men det räcker inte att höja konsumtionsstödet till barnfamiljerna ens om bostadsstödet höjs, vilket centern stöder, och mjölksubventionerna bibehålls, vilket centern kräver.

Om barnfamiljerna skall få det bättre krävs också en genomgripande förändring av stödet till barnens omsorg. Skälen är främst:

Prot. 1985/86:70
5 februari 1986

Allmänpolitisk debatt

1. Barnens bästa måste gå först.
2. Barn och föräldrar behöver mer tid tillsammans.
3. Småbarnsföräldrarna har rätt till social och ekonomisk trygghet.
4. Familjerna skall ha valfrihet när det gäller barnomsorg av god kvalitet.

Oavsett hur familjen löst sin omsorg om barnen är möjligheten att öka tiden med barnen för de alla flesta beroende av ekonomiska förhållanden. Den förvärvsarbetande småbarnsföräldern förlorar arbetsinkomst om han eller hon vill förkorta sin arbetstid. För den ensamstående föräldern, som nästan alltid är en kvinna, är den lösningen oftast otänkbar. I realiteten blir möjligheten att utnyttja den lagstadgade rätten att förkorta arbetstiden för barnens skull en möjlighet endast för den ekonomiskt välbeställda.

För den flerbarnsfamilj som valt att låta en förälder stanna hemma helt medan barnen är små blir effekten i allmänhet att ensamförsörjarens inkomst inte räcker ens till existensminimum.

Tid med barnen kostar pengar. Tid med barnen betyder stor glädje men lägre inkomst och sämre sjukförmåner under småbarnsåren. Tid med barnen kostar också i form av nedsatt ekonomisk och social trygghet för framtiden. Den som förkortar sin arbetstid eller stannar hemma helt under några år förlorar inte bara inkomst utan också viktiga pensionspoäng. Framför allt är det kvinnorna som drabbas. Det är fortfarande framför allt kvinnor som arbetar deltid för barnens skull eller stannar hemma för barnens skull. 250 000 småbarnsmödrar arbetar deltid utanför hemmet.

Centern föreslår en vårdnadsersättning om 24 000 kr. till familjer med barn i förskoleåldern. Vi menar att det är en mycket viktig rättvisereform som vid en heltidsinkomst om 96 000 kr. kompenserar inkomstbortfallet vid sex timmars arbetsdag.

För den förälder som arbetar heltid hemma med vård av barn kommer vårdnadsersättningen att ge ett nettotillskott som utgör grunden till ATP-rätt och andra sociala förmåner.

Det innebär också att centern i praktiken anvisar vägen till införande av sextimmarsdagen för småbarnsföräldrar. De får också möjlighet att göra detta utan att förlora pensionspoäng. Detta är en av våra viktigaste jämställdhetsfrågor. Av dem som under 1985 lyfte sin första ATP var den genomsnittliga pensionen 84 000 kr. för män mot bara 51 000 kr. för kvinnor. Det är de eftersläpande löneskillnaderna som ger dessa utslag vid pensionsdagen. Till stor del beror skillnaden även på att kvinnorna ägnat tid åt sina barn och därmed förlorat viktiga ATP-poäng.

Det är alltså kvinnor som lider svårast av dessa orättvisor. Därför är en vårdnadsersättning både en jämlikhets- och en jämställdhetsfråga. En sådan reform skulle också stimulera fler män att ge mer tid åt sina barn. De skulle ju inte förlora ATP-poäng.

Därför vill jag ställa en direkt fråga till Olof Palme såväl i hans egenskap av statsminister som i hans egenskap av ordförande i det socialdemokratiska partiet: Kan Olof Palme förneka att vårdnadsersättning enligt centerns modell skulle gynna förvärvsarbetande kvinnor med små barn och ge en hemarbetande förälder ett bra stöd?

Herr talman! Solidariteten skall gälla alla människor. Under vår tid i regeringen genomdrevs kraftfulla förbättringar för de handikappade. Reformarbetet måste fortsätta så att alla får del av välfärden. Rehabiliteringslön vid utbildning och andra förberedelser för yrkesverksamhet är viktiga medel när det gäller att stärka de handikappade på arbetsmarknaden.

Rättvisan och solidariteten kräver att undantagandepensionärerna får upprättelse och del av det grundskydd som pensionstillskottet utgör. Det är en skam att det hittills inte funnits majoritet i riksdagen för ett sådant beslut. Alla äldre i vårt samhälle, alla de som varit med om att bygga upp det, har rätt till god pension och trygghet i närhet till vård, omsorg och service. När sjukdom och svaghet kommer måste vi kunna vårdas med respekt och värdighet. Detta är viktigt både för den som blir vårdad och för den som vårdar.

Herr talman! I centerns satsning på en offensiv utbildningspolitik ingår förbättringar av de studerandes ekonomiska villkor. Den sociala snedrekryteringen till högskolan tenderar att öka i stället för att minska. Åtgärder krävs innan den studiesociala utredningen avslutat sitt arbete. Därför har vi föreslagit en höjning av studiestödet. Även avskrivning av studieskulder kan komma att bli en nödvändig åtgärd i framtiden.

Satsning på utbildning och forskning är en investering för framtiden. Därför avvisar vi den besparing på över 600 milj. kr. som regeringen i år vill göra på skolans område.

Vi accepterar inte förslaget om en 3-procentig nedskärning av bidragen till lärarlöner. De resurser som frigörs i grundskolan på grund av minskat elevtal måste få bli kvar där.

I stället bör de frigjorda resurserna användas för att öka lärartätheten, möjliggöra mindre klasser och rädda de nedläggningshotade skolorna. Det är viktigt i såväl glesbygder som storstäder. Det rör sig om 8 000 lärartjänster. Vi föreslår också att gymnasieskolan skall få en sådan omfattning att allas rätt till gymnasieutbildning kan tryggas.

Vi vill också lösa bristen på tekniker och ekonomer och öka anslagen till civilingenjörsutbildningen med 165 milj. kr. successivt under de närmaste åren. Det måste vi göra för att förbättra både kvaliteten och genomströmningen i utbildningen. Också inom ekonomutbildningen behövs kvalitetsförbättringar.

Vi vill också ha ett program för en utbyggnad av tvååriga ingenjers- och ekonomutbildningar runt om i landet. En decentraliserad utbildning av god kvalitet är därtill ett betydelsefullt regionalpolitiskt instrument.

Bönder och konsumenter har gemensamt intresse av en helt ny jordbrukspolitik.

Matkvaliteten, djurfabrikerna och den centraliserade tillagningen av mat står alltmer i fokus för debatten. Det är välkommet. Vi har markerat mer än andra hur arbetet för en bättre djurmiljö måste gå till. Vi har velat stoppa djurfabriker och främja familjejordbruket och har tagit flera initiativ för att förbättra livsmedelskvaliteten.

Jordbruket pressas i dag av orimliga villkor, och det får till följd att en halv miljon hektar odlad åker inte kommer att kunna bibehållas. Landskapsbildningen kommer att förändras. Det är ett resultat av socialdemokraternas

livsmedelspolitik. Såväl bönder som konsumenter har drabbats av deras stordriftstänkande.

Denna ödesdigra utveckling måste brytas. Vår jordbruks- och livsmedelspolitik kan sammanfattas i fyra punkter.

1. Familj jordbruket ger de bästa förutsättningarna för miljövänlig produktion och human djurhållning.
2. God matkvalitet förutsätter kunskap. Därför måste konsumtionsutbildningen i skolan förbättras.
3. Maten skall lagas nära den plats där den skall ätas. Varje daghem, sjukhus och skola bör ha ett eget kök.
4. Jordbrukets ekonomi måste stärkas.

Storskalig uppfödning av djur skapar problem främst när det gäller djurens hälsa, gödselhanteringen och annan miljöpåverkan. Därför måste den socialdemokratiska jordbrukspolitiken ersättas av en politik som inte förutsätter strukturrationaliserad stordrift och utslagning av stora åkerarealer.

Odling av energigrödor kan ge ett värdefullt bidrag till landets energiförsörjning samtidigt som hela åkerarealen utnyttjas. Landskapet kan hållas öppet, den kemiska bekämpningen minskas och avfolkningshotade bygder leva vidare.

Alla länder måste ta sitt ansvar för att hindra miljöförstöring och främja en god hushållning med naturresurserna. Sverige måste ta sin del av ansvaret.

- Koldioxidproblemet måste angripas på bred front genom minskad förbränning av kol och olja.
- De försurande utsläppen måste pressas ned till en nivå som naturen långsiktigt kan ta emot utan att skadas.
- Alla förslag till större trafikanläggningar skall prövas av koncessionsnämnden för miljöskydd.

Jordens resurser måste utnyttjas effektivt men varsamt. De måste bibehållas genom hushållning och vård, så att de även i fortsättningen kan ge maximal avkastning utan att förbrukas eller förstöras. Vi har ett långsiktigt ansvar, som kan illustreras med följande ofta använda talesätt: Vi har inte ärvt jorden av våra föräldrar. Vi har den till låns av våra barn.

Centern är och förblir en garant för att miljöfrågorna ges hög prioritet.

Herr talman! Även om vi här i landet har ekonomiska problem att kämpa med, får detta inte gå ut över solidariteten med tredje världens folk. Vi får inte hänge oss åt navelskådande och glömma solidariteten med världens svältande miljoner. Centerpartiet kan inte acceptera att u-landsbiståndet urholkas så som regeringen har föreslagit i sin budgetproposition. Vi har därför lagt fram förslag om en uppräknings med 280 miljoner. Vi vill också ändra u-hjälpens inriktning.

U-landsbiståndet är i dag splittrat på många olika länder och projekt. En omläggning och koncentration måste till för att vi skall nå bättre effekt, och nå dem som bäst behöver vårt stöd. Enligt centerns uppfattning skall stödet i ökad utsträckning sättas in för att rädda åkerjord, skogar och vatten. Jorden rymmer i dag fler fattiga, sjuka, analfabeter och andra eftersatta än någonsin.

Prot. 1985/86:70
5 februari 1986

Allmänpolitisk debatt

Värst är situationen i de delar av Afrika som ligger söder om Sahara. Därför bör stödet i dessa områden successivt ökas.

Frivilliga organisationer gör betydelsefulla insatser i u-landsarbetet och i kampen för fred och rättvisa. Stödet till dessa organisationer bör därför räknas upp. De frivilliga organisationerna är en värdefull tillgång också i arbetet för att skapa opinion för solidariteten med människorna i de fattiga länderna.

Människors längtan efter fred måste mötas med respekt och ansvar. Det gör vi genom att också stödja de människor som seriöst deltar i fredsarbetet.

Vår internationella solidaritet måste omfatta världens alla förtryckta folk.

När de mänskliga fri- och rättigheterna trampas under fötterna, då måste vi reagera.

Det gäller de svarta i Sydafrika, som lider under den vita minoritetens förtryck. Det gäller diktaturens offer i Latinamerika. Det gäller judarna i Sovjet. Det gäller det ockuperade folket i Afghanistan. Många fler exempel finns. Det viktiga är att vi aldrig glömmet dessa människor, utan alltid gör vad vi kan för att i varje fall opinionsmässigt stödja dem.

Mänskligheten utsätts ständigt för hot. Det gäller såväl hot mot världsfreden som hot mot människors hälsa och liv. Fattigdom, svält och ohälsa är allvarliga fenomen.

Vår tids nya hot mot människan är sjukdomen aids. Från centerpartiets sida vill vi varna för tendensen att se sjukdomen som enbart ett medicinskt problem. En infektionssjukdom som det i dag inte finns möjligheter att medicinskt förebygga eller bota kan leda till att vår syn på människors värde och rättigheter förändras. Det finns exempel i historien på detta. Därför måste vi ta aids på allvar.

Riksdagen har ett övergripande och totalt ansvar för att hejda sjukdomen, men också för att förebygga den opinion som jag tidigare nämnde kunde uppkomma. Vi måste vara beredda att ställa resurser till förfogande för forskning och förebyggande insatser när det gäller vård av aidssjuka.

Enligt grundlagen kan vi också tillsätta ett särskilt utskott för att bereda ett visst ärende. Vi anser att frågan om insatser för att hindra sjukdomen aids är av sådan karaktär att detta är motiverat. De nordiska länderna bör gemensamt gripa sig an detta svåra problem.

Herr talman! Centerpartiet värnar om den människosyn som vilar på humanismens grund. Varje människa har ett eget värde, lika stort som andra människors. Samhällets uppgift är att värna och skydda människors rätt. Lagar och förordningar är instrumenten för detta.

Vi läser dagligen om enskilda som drabbas hårt av det lagsystem som syftar till trygghet för människan. Riksdagen måste ta varning av dessa enskilda händelser. Om allmänhetens tilltro till rättssystemet och dess möjligheter att skipa rättvisa minskar, kommer på sikt även vår människosyn att påverkas.

Vår människosyn sätts på verkligt prov i förhållandet till våra invandrare och de flyktingar som söker sin fristad här. Speciellt barnen måste få en sådan behandling att inte deras framtid spolieras. Ansvar är stort att visa alla invandrare och flyktingar den respekt och omsorg som anstår ett land som säger sig värna om de mänskliga fri- och rättigheterna. Vi bör erinra oss att det inte är många generationer sedan Sverige var ett utvandrarland.

Till sist. En rättvis fördelningspolitik, socialt ansvar och ekologisk balans är centerpolitiska hörnstenar. Solidariteten har inte bara en dimension i nuet. Den gäller också kommande generationer. I centern är vi medvetna om detta vårt ansvar för både dagens och morgondagens människor. Efter detta kommer också vårt riksdagsarbete att inriktas.

Anf. 4 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Det är självfallet många frågor som borde kommenteras och diskuteras i denna allmänpolitiska debatt. Olika internationella solidaritets-, freds- och nedrustningsfrågor, t. ex. den återupptagna nedrustningsdialogen mellan USA och Sovjetunionen, det sovjetiska nedrustningsförslaget om att få bort alla kärnvapen till år 2000, Stockholmskonferensen om förtroendeskapande åtgärder, händelseutvecklingen i Sydafrika, skuldkrisen i tredje världen, spelet inför nästa års försvarspolitiska beslut, för att bara välja några viktiga frågor.

Det finns kanske denna gång särskilda skäl för att vänta med behandlingen av dessa viktiga frågor till riksdagens utrikespolitiska debatt i mars och i dag koncentrera debatten till inrikespolitiska frågor, eftersom regeringens finansplan och budgetförslag har skapat oro och blivit föremål för en bred och skarp folklig kritik.

När regeringen lade fram årets budgetförslag kunde den nog inte föreställa sig att reaktionerna skulle bli så starka som de blev. Om inte annat märks det på regeringens egna reaktioner.

Statsministern har sagt att budgeten fått ett välvilligt mottagande. Detta är ett något märkligt påstående, märkligt med tanke på att välviljan i första hand kommer från de borgerliga partierna och näringslivets representanter. Sanningen är ju annars att budgeten har fått en utomordentligt hård kritik, inte bara av oss i vpk utan också av pensionärsorganisationerna, hyresgäströrelsen, LO och TCO och av olika fackförbund, från arbetsplatser och lokala fackliga organisationer, från socialdemokratiska kommunpolitiker och parti-medlemmar. Vad tjänar det till att förneka att den debatten pågår och att den kritiken finns?

Kritiken innebär framför allt att man har angripit fördelningspolitiken, de otillräckliga insatserna mot arbetslösheten, den skamligt låga höjningen av arbetslöshetsersättningen, avsaknaden av åtgärder mot börsspekulation och nyrikedom och frånvaron av insatser mot nyfattigdomen.

Protesterna har varit så starka att regeringen redan tvingats ge vika. Arbetslöshetsersättningen, som föreslagits bli höjd med 20 kr. per dag, föreslås nu höjd med ytterligare 25 kr. till 45 kr. per dag, men är fortfarande 40 kr. lägre än vad LO, TCO och arbetslöshetskassorna har begärt.

Det finns olika tidningsuppgifter om att det förbereds fler eftergifter. Det är bra om så sker. Men jag tror att regeringen begär ett allvarligt misstag om den inte inser att det är många års outtalad besvikelse och kritik som nu ger sig till känna, att det handlar om regeringens fördelningspolitik och hela ekonomiska politik och att enstaka eftergifter inte lär blidka kritiken.

”Inför årets val inbjuder socialdemokraterna alla väljare att delta i försvaret och förnyelsen av det svenska välfärdssamhället.” Med dessa stolta och förpliktigande ord inleddes socialdemokraternas manifest inför förra årets val.

I valrörelsen för statsministern och andra som ingår i den nuvarande regeringen land och rike runt och talade om sin "framgångsrika politik", om den tredje vägens politik, samt varnade för vad som skulle komma om de borgerliga vann valet. Den skarpa kritiken av de borgerliga partierna, det mycket hårda avståndstagandet från deras förslag om sociala nedskärningar och från attackerna mot kommunernas ekonomi, var någonting riktigt. Det skapade också förhoppningar och väckte förväntningar om en bättre och helt annorlunda socialdemokratisk regeringspolitik.

Nu har det gått ett halvt år sedan valet. Hur har det då blivit med försvaret av och förnyelsen av det svenska välfärdssamhället? Ja, ett uttryck för detta är att exempelvis var tionde person här i Storstockholm och totalt en halv miljon människor i Sverige tvingas begära socialbidrag för att klara sin ekonomi. Inkomst- och förmögenhetsklyftorna växer, exportindustrin gör rekordvinster, på börsen gör man miljonklipp, spekulationen breder ut sig och antalet miljonärer ökar.

Självfallet kan inte allt detta läggas den nuvarande regeringen till last. Vi har ett tungt arv efter de borgerliga regeringarna, och storfinans och kapitalägare borde bära sitt ansvar. Men en regering som i dag står passiv inför denna utveckling, som inte agerar till försvar för löntagarnas och flertalets intressen och livsvillkor, blir ju medansvarig – om den inte ingriper och försöker vända utvecklingen. Vad var valrörelsens vackra tal om försvar av och förnyelse av det svenska välfärdssamhället egentligen värt? Var finns de konkreta förslagen och åtgärderna?

Budgeten har nu fått ett välvilligt mottagande av de borgerliga partierna – det har vi hört även här i dag – och av direktörerna inom Arbetsgivarföreningen och av dem som gör klipp på börsen. De borgerliga är så nöjda, att de egentligen bara har kritik att framföra mot regeringen på *en* punkt. Det är att regeringen efter valet gör tvärtemot vad den sade under valrörelsen, alltså före valet. Och vad annat kan de borgerliga partierna göra? De kan ju inte rimligen kritisera sin egen politik.

Jag skulle vilja fråga de borgerliga partierna: Vad har ni att gnälla över när det gäller den här budgeten?

Folkpartiet vill ha lönestopp. Före valet kritiserade regeringen detta. Nu, efter valet, säger regeringen precis detsamma som folkpartiet. Moderaterna vill ha nedskärningar i fråga om kommunernas ekonomi. Före valet kritiserade regeringen även detta, men nu, efter valet, säger regeringen inte bara detsamma som moderaterna utan vill dessutom skära bort 2,5 miljarder kronor från bl. a. skolan, kollektivtrafiken och knattetandvården – detta nya förtjusande ord.

Centern vill skära i den sociala grundtryggheten. Före valet kritiserade regeringen även det, men efter valet lägger den fram förslag som medför att arbetslöshetsersättningen blir lägre än t. o. m. socialbidragsnormen.

Är det att försvara och förnya välfärden – att hålla tillbaka lönerna och tvinga ännu fler att begära socialbidrag för att klara maten och hyran, att urholka kommunernas ekonomi och äventyra tryggheten och välfärden, att lägga nya bördor på de arbetslösa?

Regeringens budgetförslag utgår från en borgerlig ekonomisk politik, som sätter de stora företagens intressen före löntagarnas. Det innebär nedskär-

ningar som slår hårt mot kvinnorna, vilka hårdare än andra drabbas av arbetslöshet, reallönesänkningar, brist på daghemsplatser, sämre kollektivtrafik och samhällsservice.

Löntagarna uppmanar man att vara solidariska och acceptera fortsatta rekordvinster. Solidariska med vilka då? Med storföretagen och bolagens vinster eller med de svaga i samhället? Med börsspekulanterna? Med Nicolin – en cynisk och hänsynslös företagsägare med en föraktfull människosyn, som inte tvekar att använda sin ställning för att öka sin makt och lägga nya miljoner till sin stora privata förmögenhet?

Det är klart att regeringen har fått utstå, och får utstå, hård kritik. Tiotusentals arbetare och tjänstemän, av vilka många säkert röstade på socialdemokraterna, har nu öppet protesterat och hotat att lämna – och i vissa fall redan lämnat – partiet. Men kritiken kommer också från fackförbundens ledningar. En förbundsordförande sade: Klyftorna kommer att öka med Feldts budget, han tar från de fattiga och ger till de rika.

En annan förbundsordförande sade: Budgeten uppfyller inte de krav som man som socialdemokrat har rätt att ställa. Den innebär sådana påfrestningar för arbetarna att det finns all anledning att göra om den.

Och LO-ordföranden frågade: Kan det vara en bra fördelningspolitik när champagnekorkarna smäller på börsen?

Det här har naturligtvis Olof Palme hört. Ni är inte okunniga om vad man anser inom fackföreningsrörelsen eller på arbetsplatserna. Jag tror heller inte att ni nonchalerar detta. Men jag tycker att det är att sticka huvudet i busken att säga att budgeten har fått ett välvilligt mottagande.

Det är inte alls svårt att förstå den skarpa fackliga kritiken. Stora löntagargrupper har i dag så låga inkomster på grund av arbetslöshet och reallönesänkningar att de tvingas begära socialbidrag för att klara sig. Ändå saknas det förslag från regeringen i budgeten. Ni nöjer er med att säga att ni skall låta utreda frågan, och ni efterlyser förslag från oss andra, t. ex. när det gäller barnfamiljerna.

Är det att undra på att många löntagare och egna sympatisörer är kritiska – när de finner att den regering som de själva röstat fram ställer företagens vinster före barnfamiljernas och löntagarnas villkor? När regeringen uppmanar löntagarna att vara solidariska och återhållsamma och samtidigt själv får 17 % lönehöjning, i ett läge när många andra kommer att stå stilla och kanske få reallönesänkningar? När de finner att regeringen efter valet gör vad den var emot före valet?

Nu säger regeringen i olika sammanhang att den är orolig för att så många i dag tvingas begära socialbidrag, samtidigt som man föreslår en så låg höjning av arbetslöshetsersättningen att den inte kommer upp till socialbidragsnormen.

Man säger att pensionärerna i år får en standardhöjning, när det i själva verket är en kompensation för redan inträffade prisstegringar. Regeringen säger att reallönerna skall höjas, men påstår samtidigt att det inte finns något utrymme för löneökningar och lägger fram en budget som utgår ifrån att löntagarna heller inte skall få några löneökningar. Hur kan då reallönerna öka? Hur kan då de lågavlönade få löner att leva av?

1981 gjorde centern, folkpartiet och socialdemokraterna upp om att sänka

marginalskatterna och ge de högst avlönade skattelättnader på tiotusentals kronor. Ett villkor för uppgörelsen den gången var att de högavlönade skulle stå tillbaka i de kommande avtalsrörelserna och att de lågavlönade, som missgynnades av uppgörelsen den "underbara" natten, skulle kompenseras. Detta avgörande villkor har inte infriats. De lågavlönade har inte kompensats, och klyftorna ökar.

Nu vill jag fråga er socialdemokrater i regeringsställning, folkpartister och centerpartister som stod bakom skatteomläggningen – egentligen kan man också fråga moderaterna, som hoppade av av taktiska skäl: Står ni fast vid era löften? Hur skall ni kompensera de lågavlönade som inte fick någonting med den underbara natten?

Årtiondens inkomstutjämning och socialt välfärdsbygge håller nu på att få sprickor i fasaden. Klassklyftorna vidgas och den sociala grundtryggheten urholkas.

Det är oroande att regeringen inte reagerar på detta, att den bara ser på när det välfärdssystem som den själv varit med om att skapa håller på att falla ihop. Regeringen står nu därför inför ett avgörande val: skall den lyssna på kritiken från löntagarna och den fackliga rörelsen eller hålla fast vid den i grunden borgerliga politiken?

Pressar man tillbaka reallöner, låter priser och hyror öka oavbrutet och fortsätter att sänka skatten för högavlönade, då blir det naturligtvis tomt i löntagarnas och statens kassa. Men pengarna går ju inte upp i rök – jo, för en del.

Vart har då pengarna tagit vägen? På Stockholms fondbörs omsattes förra året 83 miljarder kronor. Medan vanligt folk fann att deras pengar tog slut, kunde börsspekulanterna glädja sig åt att kurserna och det samlade börsvärdet på fem år femdubblats – till 280 miljarder kronor!

Men varken regeringen eller – ännu mindre – de borgerliga, som öppet försvarar detta, vill göra något åt det. Regeringen säger nej till att höja omsättningsskatten på aktiehandeln, och de borgerliga partierna vill t. o. m. sänka beskattningen på aktier.

Nej, det fattas inga pengar, utan det handlar om hur man använder dem som finns.

Med en rättvis fördelningspolitik och en sysselsättningsskapande ekonomisk politik går det att skapa nya arbeten, hålla nere inflationen, pris- och hyreshöjningarna, motverka spekulation och börsklipp samt bryta ner orättvisor och nyfattigdom.

Då handlar det om att ta strid med de krafter som spekulerar och profiterar: att begränsa storfinansens och kapitalägarnas maktmygel; att på nytt hävda arbetarrörelsens socialistiska värderingar och ideal om jämlikhet och jämställdhet och om en rättvis fördelning. Det handlar kort sagt om att bryta storfinansens makt och stärka löntagarnas rättigheter och inflytande i motsvarande grad.

Men den vägen går inte regeringen i dag. Man går en annan väg. Man propagerar för högre vinster och sätter hela sin lit till exportindustrin. I stället för att skapa nya arbeten i kommunerna – det finns många eftersatta behov – vill man ta ifrån kommunerna 2,5 miljarder kronor. Detta ger inte bara sämre social service och trygghet. Det bidrar dessutom till att öka den redan höga

arbetslöshet som finns här i landet. Därför säger vi i vpk nej till regeringens nedskärningar för kommunerna.

När de andra partierna nu bjuder över varandra i att strö ut flest miljarder över militären, vill vi i stället pruta på militärutgifterna.

Låt kommunerna behålla sina pengar för att bygga ut barn- och äldreomsorg; för att förbättra kollektivtrafiken; för att modernisera vattenlednings- och avloppsnäten; för att rusta upp gamla och bygga nya bostäder; för att skapa nya arbeten till de arbetslösa!

Bryt arbetslösheten! Använd fonderna för att skapa arbeten i stället för att spekulera med dem på börsen! Det ger inga nya jobb.

För att stoppa flyttlassen till storstäder föreslår vi att en extra avgift tas ut på övervinsterna i de äldre vattenkraftverken och används för att skapa nya arbeten, framför allt i våra skogslän. Det är ett förslag som ger 2,4 miljarder kronor och skapar förutsättningar för en rättvisare regional balans och en riktig utveckling. Det skulle vara intressant att höra vad centern, som nästan har tagit monopol på regionalpolitiken i det här landet, säger om vårt förslag. Får vi ert stöd? Och vad har regeringen för besked att ge till Kockumsarbetarna i dag?

Vpk säger nej till regeringens inkomstpolitik. I stället för att göra gemensam sak med Arbetsgivareföreningen och hota löntagarna i avtalsrörelsen, tycker vi att det är rimligt att den majoritet som finns här i huset medverkar till att arbetare och lågavlönade tjänstemän får reallönehöjningar i år.

Vi anser inte att det räcker med att bara höja barnbidragen, eftersom det finns arbetslösa, pensionärer utan eller med liten ATP och lågavlönade utan barn, som också behöver stöd. Därför föreslår vi

att studiemedlen höjs.

att barnbidragen höjs med 1 000 kr./år.

att bostadsbidragen höjs med 7 000 kr./år.

att arbetslöshetsersättningarna höjs med 85 kr./dag och

att matpriserna i år som ett första steg sänks med 3 500 kr. genom att matmomsen börjar avvecklas.

För en lågavlönad tvåbarnsfamilj med en normal hyra skulle detta innebära att de som mest enligt våra förslag får ca 13 000 kr. redan i år och ytterligare 7 000–8 000 kr. under 1987–1988.

Nu räcker det naturligtvis inte för de människor som brottas med ekonomiska problem och svårigheter och behöver ekonomiskt stöd att enbart sänka skatter och höja löner och bidrag. Det handlar i lika hög grad om att förbättra de allmänna livsvillkoren.

Därför säger vi nej till besparingarna på skolans område och föreslår 50 000 nya daghems- och fritidshemsplatser; att föräldraförsäkringen byggs ut till 18 månader; att vi förbereder införandet av sex timmars arbetsdag och att miljö- och naturvårdsfrågorna sätts i centrum.

Då frågar sig naturligtvis många: Vad kostar allt detta, och hur skall det betalas?

Satsningarna på att skapa nya arbeten kostar 4 miljarder kronor. Att höja barnbidraget och att bygga ut barnomsorgen kostar 5 miljarder kronor. Att

höja bostadsbidragen och att börja avveckla momsen på maten kostar 4 miljarder kronor.

Detta är mycket pengar, det är vi medvetna om, men det är vad det kostar att skapa nya arbeten och stödja dem som har det sämst i det här samhället.

Vi har ekonomisk täckning för varje krona vi vill lägga ut. Varje utgift motsvaras av en intäkt och en förstärkning av budgeten. Och till skillnad mot både de borgerliga partierna och regeringen ger vi inte med den ena handen bara för att sedan ta tillbaka med den andra. För oss är också finansieringen en fördelningspolitisk fråga.

Vi vill fortsätta att sänka räntan – vi vet att varje procents sänkning av diskontot innebär intäkter på omkring 1,5 miljarder kronor för staten. Vi vill skära bort 1 miljard kronor från anslaget till militären. Vi vill höja tobaksskatten med 700 milj. kr. och föreslår en provisorisk realränteskatt på 700 milj. kr. – jag delar Adelsonhs uppfattning att vi behöver ett danskt skattesystem på det här området, och det är också från Danmark vi har hämtat förslaget till realränteskatten.

I stället för att sänka förmögenhets- och bolagsskatten, som de borgerliga parterna vill och som regeringen funderar på, vill vi att börshajar och andra som gör klipp skall yara med och betala. Därför har vi föreslagit att 2 miljarder kronor tas ut i en engångsskatt på stora förmögenheter, att bolagsskatten höjs med 8 % och att momsen på aktiehandeln höjs från 1 till 6 %, vilket verkligen inte innebär några svindlande summor.

Vi sticker inte under stol med dessa skattehöjningar. De som har gjort stora klipp och roffat åt sig miljontals kronor på andras bekostnad skall vara med och betala. Det är inte mer än rätt att de som har kunnat få stora förmögenhetsökningar under de senaste åren och som redan har mer än vad de kan göra av med får avstå litet till dem som inte har vad de behöver.

Ni andra har inte, som vi, råd att stödja lågavlönade och barnfamiljer, men ni vill sänka bolagsskatten, skatten på aktier och arvs- och förmögenhetsskatten. Men varifrån vill ni ta pengarna till detta? Vilka skall betala era skattesänkningar? Era förslag innebär att ni ger åt de redan välbeställda, medan vi vill stödja dem som har det sämre.

Under valrörelsen slog vi inom arbetarrörelsen gemensamt tillbaka de borgerliga attackerna mot jämlikheten och tryggheten. Det väckte förhoppningar om en politik mot fattigdom och orättvisor. Men i dag blir de fattiga allt fattigare, och de rika blir allt rikare. Arbetare och lågavlönade tjänstemän får sänkta reallöner samtidigt som aktieägare kan göra miljonklipp över en dag.

Vi hävdar att budgeten saknar fördelningspolitiska ambitioner och att den är ett uttryck för en mycket kortsiktig regeringspolitik som är helt utan miljö- och framtidsperspektiv. Det är en budget som inte förmår att bryta arbetslösheten och de växande orättvisorna. Den bidrar inte till ett jämlikare samhälle, utan delar upp landet i nyrika och nyfattiga. I stället för att målmedvetet och med kraft angripa de ekonomiska orättvisorna, maktkoncentrationen, miljöförstöringen och resursslöseriet bedriver regeringen en i själva verket osjälvständig och borgerlig politik.

Herr talman! Det finns en arbetarmajoritet i riksdagen, och den har stöd av en allt otäligare opinion ute på arbetsplatserna och i fackföreningarna.

Regeringen avgör nu själv om den skall lyssna på den opinionen, på löntagarna och arbetarväljarna, eller om den skall fortsätta att utmana dessa löntagare och arbetarväljare med en borgerlig ekonomisk politik och en djupt orättfärdig fördelningspolitik.

Prot. 1985/86:70
5 februari 1986

Allmänpolitisk debatt

Anf. 5 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! För snart fem år sedan formade socialdemokratin ut den tredje vägens ekonomiska politik, krisprogrammet Framtid för Sverige. För drygt tre år sedan började vi föra ut programmet i verkligheten. Det var en hisnande, djärv utmaning mot de nyliberala strömningar som då gick till storms mot välfärdssamhället.

Nu kan vi börja se resultaten. På väsentliga punkter känner vi socialdemokrater stolthet över de resultat som har nåtts.

För det första: Den borgerliga nedgångens tid – med fallande produktion och investeringar, gigantiska underskott, växande skuldsättning och snabbt sjunkande reallöner – har brutits. I stället har vårt land upplevt en snabb industriell tillväxt. Investeringarna har ökat, och underskotten – både i utrikeshandel och i statsbudget – har minskat. Sveriges ekonomi håller på att återvinna sin slagkraft. De olyckskorpar som varit snabba att döma ut vårt land har haft i grunden fel.

För det andra: När socialdemokraterna tog över regeringsmakten 1982, var svensk arbetsmarknad stadd i snabb försämring. På sex borgerliga år försvann vart sjätte industrijobb, och på bara två år fördubblades arbetslösheten.

Vi har vänt den utvecklingen. Sysselsättningen har ökat med 80 000 personer. Arbetslösheten har pressats tillbaka. Jämför vi vårt land med övriga västvärlden finner vi att det främst är sysselsättningen som skiljer oss från omvärlden. Medan över 11 % av arbetskraften i Västeuropa går arbetslös, är det mindre än 3 % som gör det i Sverige. Arbetslösheten stiger i utlandet. Den sjunker hos oss.

Detta är den viktigaste fördelningsfrågan av alla. Vi socialdemokrater känner stor ödmjukhet inför det stora och svåra jobb det innebär att hävda den fulla sysselsättningen.

För det tredje: Vi har slagit vakt om välfärden och tryggheten. Välfärdssamhället är, som det sägs i LO:s utredning, ett storslaget och unikt projekt i mänsklighetens historia. Det bygger på en känsla av gemenskap och solidaritet i samhället. Alla dessa nyliberala kampanjer, som pågått i tio år, har haft udden riktad mot denna solidaritetstanke. Man skall satsa på sig själv, har det hetat. Man skall ha frihet att vara egoist, att slippa ta ansvar för andra. Det visade sig emellertid att moderaternas krav på systemskifte inte vann stöd hos det svenska folket. Det var en betydelsefull seger över egoismens krafter.

Dessa resultat är vi stolta över. Samtidigt är vi fullt medvetna om att denna politik har krävt betydande uppoffringar. Och ännu är vi långt ifrån nöjda med resultatet. Vi har fortfarande stora och viktiga uppgifter framför oss.

Den första är att ta ner inflationen.

Nu är prisstegringstakten på väg ner. Den var 1985 den lägsta på över tio år. I år räknar vi med den lägsta inflationstakten sedan 1960-talet. Det är viktigt att den utvecklingen fortsätter.

Högre pris- och kostnadsstegringar än i omvärlden betyder att vårt land tappar i konkurrenskraft. Då får vi nya underskott i utrikeshandeln och tvingas till nya utlandslån. Försämrade konkurrenskraft medför också att svensk industri slås ut och att arbetare och tjänstemän förlorar sina arbeten. En hög inflation urholkar reallöner och köpkraft, den befördrar spekulation och lånefinansierad konsumtion och motverkar arbete och sparande. Inflationen urgröper den solidariska samhällsandan genom att godtyckligt och nyckfullt omfördela inkomster och förmögenheter på ett sätt som rimmar illa med människornas uppfattning om vad som är rimligt och rättvist. Inflationen fräter därmed sönder själva grunden för välfärden.

Det är därför en tvingande uppgift att återskapa en sund ekonomi med stabila priser. Skall vi komma till rätta med inflationen måste alla aktivt ta ansvar för Sverige. Företagen måste hålla tillbaka sina prisökningar. Jordbrukarna måste begränsa prisstegringen på maten. Stat och kommun måste hålla tillbaka taxe- och avgiftshöjningarna, och löntagarna måste ställa in sig på låga nominella löneökningar.

Om alla ställer upp i en sådan – som LO:s ordförande Stig Malm kallat det – "nationell samling mot inflationen", har vi en unik chans att pressa tillbaka prisstegringarna.

Det vore ousäktligt om inte alla parter verkligen försökte ta till vara den chansen. Stig Malms mening borde bli startsignalen för en allmän kamp mot prisstegringarna: därför välkomnar jag varmt den diskussion om "frivilligt prisstopp" som ICA, KF och nyligen också Industriförbundet börjat föra.

Den andra viktiga uppgiften – och den hänger också ihop med inflationsbekämpningen – är att få till stånd en rättvis fördelning och höjda reallöner.

Förbättringen i den svenska ekonomin har ännu inte lett till att löntagarna fått särskilt mycket mer i sina plånböcker. Det dramatiska reallönefallet under de borgerliga åren mellan 1976 och 1982 – då löntagarna i genomsnitt förlorade en månadslön – har visserligen brutits och vänts till en svag uppgång. I fjol fick de flesta en ökad realinkomst.

När de borgerliga här i dag beklagar löntagarnas sjunkande reallöner och skyller på socialdemokratins politik begår de ett grundläggande sakligt fel. Det är nämligen inte under den socialdemokratiska regeringsperioden som reallönerna har sjunkit. Däremot föll de med i genomsnitt 8 % under de år då Adelsons, Westerbergs och Söders partier – ja, de tre personligen – var med och regerade landet. Under de tre senaste åren har reallönerna i genomsnitt legat stilla, och i fjol steg de faktiskt.

När de borgerliga påstår att orsaken till reallönernas svaga utveckling skulle vara en socialdemokratisk politik, som ignorerar uppgiften att skapa tillväxt, har de alltså fel. De har fel eftersom reallönerna föll under deras tid vid makten. De har fel eftersom en avgörande skillnad mellan 1972, 1976 och 1982 å ena sidan och 1982 och 1985 å den andra just är tillväxten. Mellan 1976 och 1982 steg BNP med i snitt 1 % om året. 1982–1985 steg den mer än dubbelt så snabbt, 2,5 % per år. Industriproduktionen sjönk under de borgerliga regeringsåren med 5 %. Mellan 1982 och 1985 steg den hos oss långt snabbare än i Västeuropa i genomsnitt.

Adelson kom t. o. m. med siffror om hur mycket vi skulle ha haft att röra oss med, om vi hade haft Danmarks tillväxt. Begrunda då följande räkneexempel!

Om Sverige under de borgerliga åren 1976–1982 haft samma tillväxt som 1982–1985, skulle produktionsvolymen 1982 ha varit 55 miljarder högre än den var. Det motsvarar i dagens penningvärde 11 000 kr. per svensk. Där har Adelson, om han så vill, skillnaden mellan socialdemokratisk och borgerlig tillväxt.

Den borgerliga historieskrivningen om reallöner och tillväxt stämmer således inte med verkligheten. De borgerligas intresse för löntagarnas välfärd ser i ljuset av detta ut att vara både senkommet, påklistrat och ihålligt.

Men ännu är det långt kvar tills löntagarna nått upp till 1976 års nivå igen. Och genomsnittssiffrorna döljer att de lågavlönade under senare år fått en långt sämre löneutveckling än starkare grupper. Många människor har svårt att få pengarna att räcka till. Antalet socialhjälpstagare är stort, och det finns fortfarande många luckor i välfärden.

Skälet till att det inte varit möjligt att lyfta människornas privata standard mera är att vi har måst avsätta en så stor del av de senaste årens produktionsökning till att täcka underskotten i ekonomin och till att bygga upp framtidsinvesteringarna igen. Detta har varit en hård men nödvändig uppgift, ty det är bara en sund ekonomi som på sikt kan betala ordentliga reallöneökningar och sociala reformer.

Nu växer kraven på reallöneökningar. Det är förståeligt och berättigade krav; de svenska löntagarna och pensionärerna har ställt upp för Sverige och för krispolitiken. Då de kräver rättvisa och sin del av produktionsökningen är det självklart att stödja det – men då måste kraven på höjda reallöner formuleras som måttliga nominella lönekrav och gemensam kraftsamling mot inflationen.

Den grundläggande uppgiften i fördelningspolitiken är att skapa förutsättningar för ökad sysselsättning och stigande reallöner. Den urholkning av levnadsstandarden som många drabbades av under senare delen av 1970- och början av 1980-talet berodde framför allt på stagnerande produktion, stigande arbetslöshet och svårighet att få heltidsjobb samt på inflationen som urgröpte köpkraften. Samtidigt kunde ett litet fåtal göra sig enorma förmögenheter i hägnet av ett budgetunderskott som sprutade pengar och drev upp både inflation och räntor.

I viss mån har fördelningspolitiken blivit svårare. Under 1950- och 1960-talen handlade det om att göra en rättvis fördelning av ett växande välstånd – att fördela nya reformer ovanpå en god ekonomisk utveckling. I dag, efter 1970-talets djupa industrikris, fallande reallöner och ökande arbetslöshet, gäller det framför allt att skapa förutsättningar för ekonomisk tillväxt, höjda reallöner och ökad sysselsättning. Det innebär bl. a. att minska budgetunderskottet, som är det som göder spekulationsekonomin och för över förmögenheter till den privata sektorn. Bara därigenom blir det möjligt att på en gång begränsa utrymmet för "klippekonomin" och förbättra förutsättningarna för folkflertalet att försörja sig på sitt arbete.

Den tredje vägens politik, som innebär att vi konsekvent fullföljer just denna linje, är i sig själv det mest effektiva sättet att bekämpa både den kvarvarande fattigdomen och den improduktiva nyrikedomen.

Den tredje vägens ekonomiska politik bygger på att alla är beredda att ta ett aktivt ansvar för Sverige. På löntagarna ställs kravet på låga nominella

löneökningar. Men kravet på ansvar riktar sig i lika hög grad mot företagare och kapitalägare.

Låt mig understryka: Vi socialdemokrater eftersträvar en god vinstnivå i det svenska näringslivet. Vinstnivån har också stigit kraftigt de senaste åren. Avsikten är emellertid att dessa vinster skall användas för att bygga ut produktionen och trygga jobben, inte till att berika ett fåtal enskilda individer.

Låt mig också understryka att vi socialdemokrater gärna ser en vital aktiebörs. Vi måste ha en fungerande riskkapitalmarknad som förser näringslivet med investeringsmedel. Och en icke realiserad förmögenhetsstegring – hur stor den än är – är ingenting som omedelbart kan omvandlas i pengar i lönekuverten för löntagarna eller till nya friska offentliga utgifter för olika ändamål. Det betyder emellertid inte att vi kan godta det som på senare tid har uppdragats på den svenska börsen.

Börschefen manade i höstas aktieägarna på börsen att beakta "vidare konsekvenser än de kortsiktiga och privatekonomiska i sitt agerande", och han fortsatte: "Varje system, som vill åtnjuta respekt och ett brett förtroende, måste uppfylla rimliga krav på sanning, heder, hänsyn och rättvisa. Om inte vår kapitalistiska marknadsekonomi och vår aktiemarknad uppfyller dessa grundläggande krav riskerar systemet inskränkningar genom lagstiftning."

Och i en intervju nyligen tog den förre börschefen bladet från munnen och sade: "Dessa börsaktörer är uppslagsrika, penning sugna och hänsynslösa. De köper, säljer, slaktar och slår ihop företag med huvudsaklig avsikt att berika sig själva så fort som möjligt och så mycket som möjligt. Ovannämnda aktörer gör ingen nytta ur samhällsekonomisk synpunkt."

Jag sade mycket riktigt i Nässjö att jag börjar bli trött på "börsklipparna". Det tyckte Westerberg var vänsterpopulism. Vilka ohämmade vänsterpopulister måste han inte anse att de här arma börscheferna är! Deras språkbruk är mycket kraftfullare än mitt. Men det var intressant att Adelsohn och Westerberg inte hade ett ord till kritik om företeelserna på börsen.

Människor reagerar väldigt starkt inför sådana spekulationer och finansiella manipulationer. De ser resultatet av sina vedermödor gröpas ur av prisstegringarna. De upplever att något är fel i allt detta fixande och trixande.

Människor som åtagit sig återhållsamhet reagerar också när de ser hur personer med mycket makt och insyn i näringslivet kan göra sig miljoner på förmånlig behandling i aktieaffärer. Det strider helt enkelt mot vad de uppfattar som rätt och riktigt.

I det väldiga flödet av försvarstal från aktörernas sida har jag icke hört någon enda tala om ansvaret mot det gemensamma, ansvaret att gemensamt föra Sverige ur den ekonomiska krisen. Det är i grunden detta som det gäller.

Om vi skall lyckas med denna uppgift måste vi ha lönsamma företag och dugliga, gärna kreativa företagsledare. De vinner respekt genom sin yrkesskicklighet, och vi har visat förtroende för denna yrkesskicklighet. Det är obegripligt och beklagligt att en del vill riskera att spela bort denna ställning genom den här typen av privata affärer. Det är helt enkelt en fråga om att motsvara eller icke motsvara ett förtroende.

Jag vill klart deklarera att regeringen för sin del inte kan godta dessa

företeelser på aktiemarknaden, och jag är övertygad om att vi i detta avseende har stöd av en stark folkopinion. Om man inte förmår rätta till detta av egen kraft, tvingas vi att överväga lagstiftning.

Under åtskilliga år diskuterades löntagarfonder. De skildrades som en fruktansvärd maktkoncentration och som ett hot mot friheten. Taggråden rullades ut i de borgerliga hotbilderna. Nu har vi löntagarfonder. De gör en konstruktiv insats i den svenska ekonomin. Något hot mot friheten utgör de sannerligen inte.

Däremot har svenska folket fått anledning att ställa frågan var den verkliga maktkoncentrationen finns i det svenska ekonomiska livet och var de verkliga riskerna för maktmissbruk finns.

Det är icke den hänsynslösa egoismen som kan föra oss ur krisen. "Det är de utpräglade egoisternas natur att de kan sätta eld på ett hus bara för att steka sina ägg", formulerade den engelske författaren Francis Bacon det för snart 400 år sedan. Det är icke den privata maktkoncentrationen som skapar mångfaldens samhälle. Det är bara om vi gemensamt tar ansvar som vi har möjlighet att lyckas.

Under de borgerliga åren fick de svenska löntagarna uppleva sjunkande reallöner och större otrygghet. De fick höra att deras jobb var i fara, att de s. k. välbildningskrafterna skulle gynnas och att klyftorna måste öka. Framtiden tedde sig dystert. Missmodet spred sig.

Nu har vi haft framgång i den ekonomiska politiken. Man kan börja se mot framtiden med viss tillförsikt igen. Man kan räta på ryggen och börja ställa krav. Det är detta som nu sker.

Det betyder inte att vi kan uppge kravet på en fast och återhållsam ekonomisk politik i syfte att pressa ner budgetunderskottet och minska inflationen. Det finns ingen lättsinnets väg udenom när det gäller att fullfölja den ekonomiska politiken.

Den budget som vi nu lagt fram fullföljer precis den linje som vi lade fram i valrörelsen. De förbättringar som genomförs har en klar fördelningspolitisk prägel till förmån för de handikappade, en sju procentig förbättring av pensionerna, förhoppningsvis en familjepolitisk reform och en skattereform. Mer har vi inte råd med just nu. Detta har föreslagits samtidigt som vi minskar budgetunderskottet. Det är precis det vi sade i valrörelsen att vi skulle göra.

Det vi nu kan skönja är en viktig förändring i samhällsklimatet. Nyliberalismens och nykonservatismens utmaning mot välfärdssamhället har slagits tillbaka. Högerens ekonomiska politik har misslyckats i de länder där den har prövats. Den leder till massarbetslöshet och ökade klyftor. Det har människorna genomskådats.

Under senare delen av 1970-talet, efter oljekriser och inflationschocker, började många fråga sig om det kanske inte var nödvändigt att offra tryggheten och jämlikheten för att få till stand tillväxt igen.

Vad som nu håller på att hända är att människorna – då de sett resultatet i form av massarbetslöshet och ökade klyftor – ställer kravet på en utveckling som innebär både tillväxt och jämlikhet. Och det är till oss socialdemokrater som blickarna då vänds.

Det är slående hur ointressanta borgerlighetens lösningar på problemen blir i detta perspektiv.

De motioner som oppositionen nu lämnat till riksdagen visar att de borgerligas politik inte utgör något fungerande sammanhängande alternativ till den socialdemokratiska politiken.

För det första är de djupt splittrade inbördes. De har helt olika uppfattningar om jordbrukspolitiken, om hur barnfamiljernas ekonomi skall klaras, om skatterna och om budgetpolitiken. Nyss hörde vi Westerberg och Adelsonh fördöma den kommunala expansionen samtidigt som Karin Söder höll ett varmhjärtat tal till förmån för just den kommunala expansionen.

För det andra är det märkligt att se hur borgerligheten fantasilöst och litet uppgivet upprepar de förslag som väljarna förkastat de båda senaste valen: försämrade sjukförsäkring, höjda egenavgifter, höjda avgifter för arbetslöshetsförsäkring osv.

För det tredje håller de borgerliga fast vid sin orättfärdiga fördelningspolitik. Samtidigt som de är beredda att dra ned den sociala välfärden, sjukförsäkringen och den kommunala servicen, delar de rundhant ut skattesänkningar för dem som har det bäst ställt. Medan kravet på rättvisa och solidaritet nu förs fram med förnyad kraft i samhällsdebatten, ställer sig de borgerliga vid sidan av och förespråkar en ojämnare och mer orättvis fördelning. Hur kan ni försvara detta? Westerberg sade att det inte finns mycket att ta av de högavlönade. Det är möjligt, men tydligen tycks folkpartiet anse att det finns ganska så mycket att ta av de lågavlönade. Men det tycker vi är orättfärdigt.

För det fjärde gäller – precis som tidigare – att de borgerliga är statsfinansiellt oansvariga. De stora nedskärningarna till trots medför löftena om skattesänkningar till de välbärgade att det inte blir några egentliga förstärkningar av budgeten. Tvärtom försvagar både folkpartiet och centern budgeten på helår. Centern har helt kapat trossarna till verkligheten. På helår försvagar man budgeten med över 13 miljarder kronor. Och moderaterna upprepar sitt vanliga knep att lägga förslag till skattesänkningar för tre år framåt, men bara redovisa finansiering för det första året.

Sammanfattningsvis ser vi en opposition som upprepar sina gamla nederlagsrecept, som är djupt inbördes splittrad, som står för en orättfärdig fördelningspolitik och som försvagar våra gemensamma finanser. Då har jag i alla fall varit så vänlig jag kunnat i mina omdömen.

Den socialdemokratiska regeringen vill med sin politik värna Sveriges ekonomiska styrka. Vi vill trygga jobben. Vi vill förbättra välfärden och de vanliga löntagarnas reallöner. Vi vill särskilt arbeta för att minska klyftorna och skapa en rättvis fördelning.

Vi har kommit rätt långt på vägen när det gäller att rekonstruera, återskapa styrkan i den svenska ekonomin efter de borgerliga nedgångsåren. Nu gäller det att återvinna rättvisan också. Vi vill skapa ett rättvist Sverige.

Vi går nu inom socialdemokratin in i ett skede av en intensiv diskussion om framtidens politik, förberett sedan omedelbart efter valet. Det är på många sätt en lockande uppgift.

Efter ett antal år, då det ekonomiska upprepningsarbetet efter de borgerliga regeringarna fått helt dominera, är det stimulerande att åter rikta blickarna mot framtiden i ett längre och vidare perspektiv.

Vi känner att våra idéer är hållfasta som grundval för en praktisk politik

som är inriktad på att försöka lösa 1990-talets och 2000-talets problem.

Vi upplever att det nu finns väldigt många olösta problem och kanske framför allt ännu icke utnyttjade möjligheter i vårt samhälle.

Den syneförrättning som nu inleds ger besked om hur mycket som återstår att göra när det gäller en rättvis fördelning, en god och trygg arbetsmarknad, en regional men rimlig fördelning, förnyelse av den offentliga sektorn, en människovärdig miljö, goda uppväxtvillkor för barnen, en god utbildning för alla, jämställdhet mellan kvinnor och män – för att bara nämna några av de frågor som står i förgrunden när det gäller att forma riktlinjer för den framtida politiken.

Ur detta perspektiv framstår denna framtid som en lockande möjlighet.

Samtidigt vet vi att allt detta kommer att förbli drömmar och visioner om vi inte förmår att i dag föra en rejäl och handfast ekonomisk politik som icke väjer undan för de dagsaktuella bekymren, dvs. helt enkelt har förmågan att reagera.

Dagspolitiken är grunden. Det är genom att med framgång lösa dess problem som vi kan öppna de bredare vyer mot framtiden.

Det har vi begripit. Det är därför vi envist håller fast vid krisprogrammet Framtid för Sverige. Det skall vi fortsätta med.

Herr talman! Alva Myrdal har gått bort. Vi har i dessa dagar erinrats om hennes obändiga kamp för freden och förnuftet. Det finns väldigt många människor i detta land som upplever det som en förpliktelse att fullfölja det arbetet.

Efter en period av djup och långvarig misstro mellan supermakterna har vi nu åter kunnat se tecken till en ljusning i det internationella läget. Försiktiga ansatser till avspänning har gjort sig gällande. Man har på ömse håll börjat inse att konfrontation och kapprustning har fört oss in i en återvändsgränd.

Dialogen mellan supermakterna har återupptagits. Toppmötet i Genève innebar visserligen inga konkreta överenskommelser men gav ändå positiva signaler till omvärlden. Man enades om att påskynda sina förhandlingar om kärnvapen och rymdvapen. Man var överens om att ett kärnvapenkrig aldrig får utkämpas.

Båda supermaktsledarna har också markerat en tydlig vilja att nå resultat vid Stockholmskonferensen. Av allt att döma går konferensen nu in i ett aktivt skede med sikte på att nå fram till en överenskommelse i höst. Konferensen tycks på olika håll tillmätas ökad betydelse.

Omvärldens blickar har nu börjat riktas mot nästa toppmöte mellan supermakterna. Förväntningarna på att man då skall uppnå konkreta resultat på nedrustningsområdet kommer att öka allteftersom vi närmar oss toppmötet. Vi har därför anledning att välkomna alla konkreta förslag om rustningskontroll som kan komma att läggas fram före mötet.

Regeringen har med intresse tagit del av generalsekreterare Gorbatjovs förslag om ett program för avskaffande av kärnvapen före år 2000. Vi välkomnar det sovjetiska beslutet att förlänga moratoriet för kärnvapensprängningar.

Efter flera år av misstro och kapprustning skall man inte tro att det går att åstadkomma något snabbt genombrott, att det internationella klimatet kan förbättras över en natt. Men på ett område borde det ändå vara möjligt att

komma överens. Jag tänker på ett ömsesidigt och kontrollerat provstopp för kärnvapensprängningar. Om bara den politiska viljan finns, är det tekniskt möjligt att utan långdragna förhandlingar nå en överenskommelse om provstopp. Ett sådant vore en viktig signal om att supermakternas uttalade vilja att nå resultat på nedrustningsområdet verkligen betyder något, att man är beredd att bryta kapprustningens ständigt uppåtgående spiral.

Fördelarna med ett provstopp är uppenbara. Det vore ett första konkret steg som kunde leda till ytterligare kontrollåtgärder. Det skulle bidra till att stoppa utvecklingen av nya vapen. Och det skulle ge tid till eftertanke och dialog.

En invändning mot provstopp har varit att det är svårt att kontrollera. Men det är ett argument som inte längre håller. USA har inbjudit sovjetiska experter att göra på-platsen-inspektioner i Nevadaöknen, och generalsekretäre Gorbatsjov har lagt fram långtgående förslag när det gäller motsvarande inspektioner på sovjetiskt territorium.

Sverige och de fem andra länderna i det s. k. femkontinentinitiativet – Argentina, Grekland, Indien, Mexico och Tanzania – har dessutom erbjudit sig att ta sin del av ansvaret genom att hjälpa till med verifikationen. Tillsammans har vi erbjudit oss att bygga upp erforderliga verifikationssystem på våra egna territorier. Med sin geografiska spridning har dessa sex stater goda förutsättningar att effektivt bidra till en heltäckande verifikation.

Ett provstopp skulle ligga i alla nationers intresse. Vi skulle alla leva tryggare – nu och i framtiden – om alla kärnvapenprov stoppades. Nästa toppmöte är det tillfälle då supermakterna kan och bör komma överens om ett fullständigt provstopp. Det är den signal som hela världen väntar på.

1986 kan vi se som ett möjligheternas år. Låt oss försöka ge ett bidrag till att de möjligheterna blir verklighet.

Anf. 6 ULF ADELSON (m) replik:

Herr talman! Herr Svensson får ursäkta men frågan är om inte socialdemokraterna har mest tumme med vår Herre. Precis när socialdemokraterna tillträdde 1982 – i september – inleddes en internationell högkonjunktur, huvudsakligen stimulerad från Reagans USA. Den högkonjunkturen ligger i viss mån kvar, om än inte i så stor utsträckning i USA som i Europa, främst tack vare det av vår partikollega herr Kohl ledda Västtyskland.

När herr Palme jämför siffrorna för tillväxt och reallöner jämför han äpplen och päron på ett sätt som skulle få vilken grönsakshandlare som helst att blekna. Skall det vara någon mening med en sådan jämförelse måste man jämföra tillväxt och reallöneökningar under lågkonjunktur och högkonjunktur, dvs. under en cykel. Vi kan tvista om mycket, men vad som är oomtvistligt i sammanhanget är att under den kraftiga högkonjunktur då ni regerade sjönk också reallönerna. De har gjort det under tio år – det är korrekt. Men vad som är intressant är: Vad får vi nu för tillväxt, vad har vi nu för förutsättningar att slåss med omvärlden?

Vi kan konstatera att vi efter tre års högkonjunktur och en socialdemokratisk regering som är oändligt nöjd med sig själv – det erkännandet skall jag ge er; när det gäller självbelåtenhet saknas verkligen ingenting – har den lägsta tillväxttakten av alla industriländer, t. o. m. enligt socialdemokraternas egna

beräkningar, trots att de är ganska optimistiska. Det är det läget vi måste titta på. Jämfört med alla de högerländer som Olof Palme talade om har vi den lägsta tillväxttakten.

Nu sitter de svenska löntagarna hemma och funderar inför avtalsrörelsen. År efter år har de hört – och så även i år – att vi måste ha måttliga löneavtal, vi måste visa solidaritet och vi måste hålla igen. De ser att de svenska arbetskraftskostnaderna är näst högst i Europa – bara Norge har högre arbetskraftskostnader, beroende på sin olja. Människorna förstår inte det här, och det begriper jag. Om man ser till vad man får behålla netto ligger vi nästan sämst till: den lägsta nettolönen efter skatt har svenska löntagare. De undrar då naturligtvis vad det beror på. Jo, det beror på den stora klump som är skatt.

Vi talar om solidaritet med de anställda, solidaritet med de lågavlönade och många andra. För att åstadkomma det finns det faktiskt ingen annan väg att gå än att angripa den stora klump på 50 % som i alla situationer går till skatt. I princip är det kommuner och landsting som skall visa solidaritet med dem som arbetar. Det är alltså vi politiker som skall genomföra detta.

Olof Palme visade upp ett oerhört förvånat ansikte när han sade att vi upprepar vad vi sade inför valet. Dessutom sade han att vi har förlorat valet. Ja, vi vann inte det senaste valet, men vi vann valet 1982. I folkpartiet kan man i hög grad säga att man vann det här valet. Det fanns i varje fall en starkare borgerlighet efter valet än före. Men, Olof Palme, jag tycker inte det är så förvånande att vi politiker upprepar vad vi sade inför valet. Jag tycker det är naturligt att man efter valet står för den politik som man gick till val på! Men när man ser hur socialdemokraterna ändrat sig kan man möjligen förstå den förvåning det väcker att andra partier står fast vid vad de sade i valrörelsen. Mycket av det ni kritiserade i valrörelsen ansluter ni er nu till.

Socialdemokraterna säger att det inte finns något fungerande borgerligt alternativ. Jag vill då säga att samstämmigheten när det gäller den ekonomiska helhetssynen är bra mycket större mellan de tre borgerliga partierna än inom det socialdemokratiska partiet, där det nu pågår ett fullständigt tumult om fördelningspolitiken och sättet att fördela, om skatter, inkomster, tillväxt och allt vad ni nu diskuterar internt. Då skall vi inte tala om att majoritetsunderlaget för herr Werner inte precis är det stabilaste som jag skulle önska mig som regeringschef. Herr Werner är ju i vild fart på väg att överta vad ni sade i valrörelsen. På goda grunder klampar han in i det stora och breda utrymme som socialdemokratin lämnat efter sig sedan man har övergett vad man sade i valrörelsen. Om jag vore socialdemokrat skulle jag vara tacksam för att det finns partier som, trots att de är i opposition, är beredda att ställa upp och hjälpa er att driva igenom era besparingsförslag. Det är ju genom de moderata rösterna i Sveriges riksdag som ni får igenom de flesta av era kommunala besparingsförslag.

Vi har t. o. m. ställt upp på knattetandvården, därför att vi inser att det måste sparas. Vi har hela tiden sagt att detta naturligtvis inte drabbar barnens tänder, vilket ni skulle påstå, men det är ett sätt att vara stramare mot kommunerna och göra det möjligt för folk att få reallönchöjningar.

Om socialdemokraterna varit i opposition mot en borgerlig regering, hur skulle ni då ha uppträtt med anledning av vad som sker vid t.ex.

Prot. 1985/86:70
5 februari 1986

Allmänpolitisk debatt

Uddevallavarvet? Hur skulle den här debatten ha förts, om Kockums varvs öde hade legat för ett avgörande regeringsbeslut om några dagar? Hur skulle det se ut om vi i dag förde den politik som ni förde i fråga om Landskronavarvet? Jo, då skulle det bli oerhörda problem för den socialdemokratiska regeringen. Var alltså tacksam, Olof Palme, för att det i Sverige finns en borgerlig opposition som är beredd att ta ansvar och vara med om att fatta impopulära beslut samt att stå för vad som sades inför valet.

Anf. 7 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Herr talman! Under ganska många år har intresset från supermakterna för situationen i Norden ökat högst väsentligt. Enligt försvarskommitténs betänkande från förra våren har alla de demokratiska partierna dragit slutsatsen att det krävs större insatser för att vi skall kunna behålla och kanske rent av förstärka trovärdigheten för det svenska försvaret. Det kräver också att försvaret får större resurser under de närmaste åren.

I det läget säger Lars Werner och kommunisterna att de i stället vill minska försvarsansträngningarna och minska försvarsbudgeten. Jag är inte ett dugg förvånad. Om det skedde en omfattande uppladdning på Kolahalvön från sovjetisk sida, då är kanske det precis det beteende från Lars Werner som man skulle vänta sig. Men jag förutsätter att det i riksdagen finns en utomordentligt stor majoritet för att tillbakavisa de kommunistiska kraven på minskade svenska försvarsansträngningar.

Olof Palme fortsätter att göra jämförelser mellan olika perioder av den ekonomiska utvecklingen, och jag kan förstå det. Det är klart att det finns mycket under de senaste åren att peka på som har gått bra. Jag har många gånger understrukt att det finns positiva inslag i den ekonomiska bilden. Jag skall inte förneka det nu heller. Men om man skall göra en realistisk jämförelse måste man ändå ha klart för sig att förutsättningarna under de sista åren på 1970-talet och de första på 1980-talet skiljer sig kraftigt från dem som gäller nu, dvs. i mitten av 1980-talet. Mellan 1978 och 1980 steg t. ex. den svenska oljenotan med ungefär 15 miljarder kronor räknat i dagens priser. Under de senaste åren har den sjunkit med lika mycket. Ökningen av oljenotan i slutet av 1970-talet förklarade hela försämringen av bytesbalansen då. Förbättringen av oljenotan nu förklarar i stort sett hela den förbättring av bytesbalansen som nu har skett. Även om regeringen är duktig på många sätt kan man inte säga att det är regeringens förtjänst att oljenotan nu har minskat, lika litet som det var den borgerliga regeringens fel att oljenotan steg i slutet på 1970-talet.

Ta inflationen som ett annat exempel. Det har sagts från regeringshåll, med all rätt, att inflationen under 1985 var lägre än vad den har varit något år sedan 1969 tror jag det är, 5,7 %. Det är utomordentligt bra, men vad beror det på? Jo, det beror på en lägre inflationstakt i vår omvärld. Bidraget från den internationella inflationen förra året till Sverige var bara 0,2 %, medan det t. ex. 1981/82 låg på ungefär 4,5 %. Det bidrag som vi genom inhemsk politik har gett till inflationen 1981/82 resp. 1985 är lika stort, ungefär 5,5 %.

Så hela nedgången i inflationstakt beror på de framgångar som andra regeringschefer, t. ex. i Västtyskland, USA och England, har haft i det här avseendet. Vi kan tycka vad vi vill om de regeringscheferna – jag kan många

gångar uttrycka kritiska synpunkter på dem – men de har otvivelaktigt bidragit till att få ner inflationstakten och gett den svenska regeringen möjligheter att peka på en lägre inflationstakt. Regeringen har själv mycket liten förtjänst i att inflationstakten har gått tillbaka.

Olof Palme säger att någon hade talat om att när vi fick löntagarfonder skulle taggtråden rullas ut i Sverige. Jag har då aldrig använt ett sådant uttryckssätt, men det kan ha förekommit. Å andra sidan kan jag inte förstå hur man kan säga att löntagarfonderna är ofarliga därför att vi inte ser några taggtrådar.

Det som löntagarfonderna faktiskt gör är att de håller på att köpa ut de enskilda aktieägarna ur de svenska företagen. Om löntagarfonderna får fortsätta under de kommande fem åren, kommer de enskilda ägarnas andel av börsaktierna att sjunka från dagens kanske 20 % ned till 10 % eller någonting sådant. Vid sekelskiftet kommer vi praktiskt taget inte att ha några enskilda aktieägare kvar i Sverige.

Det här ett resultat av kombinationen av löntagarfonder, som har fått resurser att köpa ut enskilda ägare, och en rad åtgärder – skattepolitiska åtgärder framför allt – direkt riktade mot de enskilda aktieägarna. Jag måste fråga Palme om det är regeringens strävan att de enskilda aktieägarna skall bort från börserna och ersättas av institutioner. Är det regeringens mål att svenskt näringsliv i framtiden bara skall ägas av institutioner och inte av enskilda aktieägare?

Jag återkommer också till min fråga om tillväxten. Regeringen har i årets budgetproposition framhållit betydelsen av tillväxt. Olof Palme var inne på vikten av tillväxt i sitt anförande här i riksdagen i dag, men i budgetpropositionen finns inte några förslag alls om hur denna tillväxt skall åstadkommas, och det gavs inte heller några besked i statsministerns anförande.

Då måste jag upprepa frågan till Olof Palme: Tror regeringen att man kan åstadkomma en högre tillväxt genom att skärpa marginalskatterna som man gör i år, genom att enskilda drivs bort från aktiemarknaden – en process som är i full gång – genom att offentliga monopol förstärks och genom att man fortsätter att urholka resurserna vid våra högskolor och universitet? Allt det här är precis vad som just nu pågår.

Är detta ett sätt att öka förutsättningarna för tillväxt? Vi tror inte det. Vi tror att man på ett helt annat sätt måste satsa på kreativitet och enskilda människors skapande förmåga, och min fråga till statsministern är: Vilket program har regeringen för att öka den ekonomiska tillväxten?

Anf. 8 KARIN SÖDER (c) replik:

Herr talman! Först vill jag säga till statsministern att centern har minsann inte kapat några trossar till verkligheten. Jag vill påstå att det statsministern sade om vårt budgetförslag i själva verket är ett tecken på att den räknekonst som regeringen där har exekverat väl är den som man tillämpade i valrörelsen, när man kunde säga att Sverige var på rätt väg men efteråt visade på att förhållandet var någonting helt annat.

Vår budget är balanserad, och vi har en besparing på 5 miljarder för det första budgetåret och sedan 2 miljarder per helår. Vi har också engångsbesparingar på drygt 15 miljarder kronor. Det är verkligheten.

Jag vill påstå att vår budget också i övrigt är mycket väl förankrad i verkligheten. Den har nämligen utgått från det som regeringen har glömt bort, och det är fördelningsfrågan. Det är värt att konstatera att när det gäller skattesidan t. ex. har finansministern – om jag läste rätt i tidningarna i morse – vid en presskonferens uttryckt det så, att centerns skattesänkingsförslag är intressant. Det står i bjärt kontrast till vad statsministern säger i sitt tal, där han talar om rundhänt skattesänkning som skulle komma de bäst ställda till del. Det gäller inte centerpartiets skattesänkingsförslag, det vill jag kraftfullt understryka.

Vi har också många förslag som just är fördelningspolitiskt riktiga. Jag vill gärna fortsätta att fråga statsministern: Varför är man från socialdemokratisk sida så främmande för att tillgodose eftersatta grupper? Jag nämnde undantagandepensionärerna, som vi har påmint om år efter år. De är en liten grupp som inte har fått sina rättmätiga krav tillgodosedda. Det kostar inte mycket, men betyder mycket för den enskilde.

Vi har de frågor jag ställde om kvinnornas situation. Jag fick inget svar på dem i talet, men jag förväntar mig det i replikerna. Vad har socialdemokraterna och regeringen att säga till alla de kvinnor som i dag har i genomsnitt 30 000 kr. lägre pension än männen, mycket på grund av att de har ägnat mer tid åt barnen än vad männen har gjort och därför naturligtvis också i genomsnitt har lägre lön? Det är en fruktansvärd orättvisa. Vi har där ett konstruktivt förslag: en vårdnadsersättning som är beskattad och som ger ATP-poäng. Den ger jämställdhet mellan män och kvinnor, den ger möjlighet till sex timmars arbetsdag för en småbarnsförälder och kompenserar ända upp till nästan 100 000 kr. Detta är en av de viktigaste jämställdhetsreformer som skulle kunna genomföras. Jag har inte fått något besked om hur ni vill stödja dessa 250 000 deltidsarbetande småbarnsföräldrar.

Dessutom har vi alla de hemarbetande som vill ge barnen mera tid. Det är faktiskt fråga om att ge barnen i vårt samhälle bästa möjliga start i livet, och det gör man genom att ge föräldrarna valfrihet. Därutöver måste vi självfallet stimulera en sådan utveckling att kvinnor har en fast förankring på arbetsmarknaden. Det är dess värre så, att i hela landet är kvinnornas sysselsättningsgrad betydligt lägre än männens, och värst är det i glesbygderna. Skall nu den regionalpolitik som regeringen för få fortsätta, kommer det att bli fruktansvärt svårt för kvinnor och ungdomar i utsatta områden. På Gotland t. ex. har man en mycket svår situation, den svåraste man har haft på mycket länge, och en kraftig utflyttning. Det är ett exempel bland många.

Jag vill fråga statsministern: Är det verkligen inte ganska underligt att regeringen i sin finansplan inte ens nämner regionalpolitiken, trots att inflyttningen till storstadsområdena är lika stor som den var under de stora inflyttningsåren på 1960- och 1970-talen? Vad har man för recept att komma med? Man står helt tomhänt.

Det finns också andra frågor som jag skulle vilja ställa till statsministern. Hur ser man på miljöfrågorna här i Stockholmsområdet? Det har försports att ledningen för trafiken i Storstockholm har lagt fram förslag om mycket väsentliga förbättringar när det gäller trafikmiljön, men socialdemokraterna har inte velat gå med på förslagen om åtgärder för att minska kväveoxidföroreningen och andra åtgärder för att just främja miljön i storstadsområdena.

Hur vill man att hembygden skall se ut för människorna i vårt land, både i glesbygd och i storstad? Har man inte alls tagit någon lärdom av den förfärliga situation som vi hade för dryga tio år sedan?

Prot. 1985/86:70
5 februari 1986

Allmänpolitisk debatt

Anf. 9 LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Jag tycker fortfarande att Palme och regeringen tar alltför lätt på den utbredda kritik mot fördelningspolitiken som har kommit till uttryck under de senaste veckorna. Det är en sak om ni menar att kritiken är felaktig, men en helt annan om ni inte bryr er om den utan förnekar den såsom ni gör. Vad händer den dag då regeringen förlorat stödet bland dem som trodde på det man sade i valrörelsen? Det är med dessa människors hjälp man skall föra landet ut ur arbetslöshet och kris.

Ni säger att reallönerna skall höjas, men samtidigt påstår ni att det inte finns något utrymme för löneökningar. Ni säger också att ni är oroadе över att så många i dag tvingas söka socialbidrag för att klara sin ekonomi, men ni föreslår en alltför låg höjning av arbetslöshetsersättningen. Hur kan ni förklara det? Inte ett ord om detta kom till uttryck i Palmes anförande. Sanningen är ju att en vanlig löntagare har förlorat en månadslön. Priser och hyror har gröpt ur deras levnadsstandard. De har i bästa fall fått någon hundralapp i skattelättnad, men i de flesta fall har de lågavlönade fått vara med att betala för de högavlönades skattesänkningar.

Ni säger att ni skall utreda. Vad är det ni skall utreda? Det behövs inga utredningar, utan vad som behövs är reallönehöjningar, sänkta priser och hyror, rättvisare skatter. En rättvis fördelningspolitik är vad som behövs.

Bolagen gör rekordvinster. På börsen gör man rekordklipp, miljonärerna blir flera och de rika blir allt fler. Regeringen påstår att det inte finns pengar. Men se på företagens vinster och likviditet. De är rekordhögа. Se på börsen, se på förmögenhetsutvecklingen – antalet miljonärer blir allt större. Det finns ett samband mellan allt detta. Det är därför vi frågar: Var finns åtgärderna mot nyrikedom? Var finns åtgärderna mot nyfattigdom? Varför skall det behöva vara 23 gånger högre moms på mat än på aktier? Är aktier viktigare för regeringen än mat? Om ni nu är oroadе över utvecklingen när det gäller antalet socialhjälpstagare, varför gör ni ingenting inkomstvägen? Varför nöjer ni er med en utredning? Ni kan fråga vilken lågavlönad familj som helst, och ni skall få veta att det är reallönesänkningar, ständiga pris- och hyreshöjningar som tynger deras ekonomi.

Vad vill då de borgerliga partierna? Om jag nu vänder mig till folkpartiet är det inte av ringaktning mot moderata samlingspartiet och centerpartiet för vi har ju fått Adelsons ord på att det är en stor samstämmighet inom borgerligheten i dag. Med folkpartiet som borgerlighetens nya slagskepp vill man bedriva samma borgerliga politik som moderaterna drev litet hårdhänt och vulgärt i valrörelsen. Folkpartiet uppträder i dag som en mera kultiverad variant av moderat högerpolitik. Bengt Westerberg säger samma sak som Adelson tidigare: Det finns inget utrymme för löneökningar, i synnerhet inte för lågavlönade kvinnor inom den offentliga sektorn. Där skall man spara 6 miljarder kronor. Nu har vi fått Adelsons ord på att regeringen får stöd, i varje fall moderaternas stöd, för nedskärningarna. Det här innebär att kvinnorna drabbas dubbelt: lägre löner och i värsta fall högre arbetslöshet,

för att inte tala om följderna av fortsatt långa daghemsköer och sämre kollektivtrafik.

Det finns dock en punkt där de borgerliga skiljer sig. Folkpartiet tycker att mjölken är för billig, och därför vill man höja mjölkpriset med ett par kronor. Samtidigt är ni överens om att man fortfarande skall stimulera börsklippen och sänka aktieskatten. Ni talar om att det är synd om de lågavlönade, men de rikas arvs- och förmögenhetsskatt vill ni sänka med några miljoner kronor. Liberalen Westerberg värnar om samhällets svaga, men föreslår att läkemedelspriser och sjukvårdsavgifter skall höjas. Tror Bengt Westerberg att de sjuka blir friska fortare om det kostar dem litet mer?

Folkpartiet vill höja sjukvårdsavgifterna samtidigt som pengarna rinner på börsen som aldrig förr. Enstaka människor kan göra miljonklipp, och det vill ni inte göra någonting åt. Men ni vill ge er på de svaga i samhället genom att höja sjukvårdsavgifterna. Den som är sjuk skall tvingas betala mer än den som spelar på börsen, för den skall få sänkt skatt. Westerberg, är det det ni kallar för anständig fördelningspolitik i ert nya program?

Anf. 10 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! Jag skulle så gärna vilja diskutera några politiska frågor med Karin Söder, eftersom hon är ny i sin roll. Men eftersom centern ju faktiskt har kommit med ett budgetförslag som innebär en försvagning på 13,5 miljarder räknat på helår, har hon målt sig ur debatten. Det framgick också av fru Söders tal som bestod av en enorm massa löften men ingen finansiering. Jag har aldrig varit med om maken! Centern har tydligen inte kunnat samla sig kring en politik som hänger ihop. Jämfört med denna överbudsflora framstod en så förhärdat överbudspolitik som Lars Werner som sedig byrådirektör i riksräkenskapsverket. Kom tillbaka när ni har en någorlunda ansvarsmedveten ekonomisk politik!

Den första fråga Karin Söder ställde var: Varför hjälper ni inte undantagandepensionärerna? Det var de här bönderna som lurades lämna ATP. I sex år satt ni i regeringsställning, i tre år var Karin Söder socialminister. Ni prioriterade de här undantagandepensionärerna så lågt att ni inte gjorde ett dugg för dem, då skall ni inte anklaga oss. Det var ju era organisationer som på sin tid lurade dem till utträde ur ATP. Ni har några små besparingar. Karin Söder var ju den som en gång stod för förslaget om karensdagar i sjukförsäkringen. Det förslaget har ni släppt, men ni ger er fortfarande på arbetslöshetsförsäkringen och en del annat. Får jag fråga Karin Söder: När ni ändå inte har något ekonomiskt ansvar, varför lägger ni då fram förslag som är så klart fiendliga mot vanliga löntagare?

Lars Werner! För det första: Vi kommer icke åt börsspekulanterna genom drakoniska skatter. Skatterna är redan utomordentligt höga i det här landet. Börsspekulationen göds av inflation och för stort budgetunderskott, och det är först när vi kommer åt dessa faktorer som vi rycker undan grunden för spekulanterna. Det är något av det mest fundamentala. Därför är det så nödvändigt ur rättvisesynpunkt att vi fullföljer den tredje vägens ekonomiska politik. Lars Werner kan ju inte ett ögonblick tro att det går att sexdubbla omsättningsskatten på aktiehandeln – det är ju ingen varuskatt – utan att det får en ganska förödande konsekvens, eller att en engångsskatt på förmö-

genheter skulle skapa några bestående inkomster. Det är ju ren demagogi! Inte heller skulle vpk-politiken leda till kraftigt sänkta räntor. Ändå tillgodogör sig vpk flera miljarder i besparingar på grundval av att de vill sänka räntan. Det finns inget samband på den punkten.

Det är faktiskt, herr talman, bara ett år sedan Adelson sade att en borgerlig regering just nu skulle inleda den s. k. rivstarten. Skatterna skulle sänkas för dem som tjänade mest och det allmänna dräneras på pengar, och de fria, välståndsskapande marknadskrafterna, som det heter, skulle fritt få spela och göra om Sverige till något slags nordisk kusin till Margaret Thatchers Storbritannien.

Nu känns den intervjun som tagen ur något mycket dammigt arkiv. Och nu har Adelson bara att säga att vi skryter. Ja, det är klart att vi är litet grand stolta. Om den borgerliga regeringsperioden sade Adelson själv att det inte var så mycket att skryta med, och den jämförelsen är inte så dum.

Vi står fast vid vår politik, säger Adelson. Nej, faktiskt inte. Ni lämnar ju knatteidrotten i fred i år. Bravo, Adelson! Ni lämnar färdtjänsten i fred. Bravo! Ett framsteg! Ni lämnar särskolan i fred. Bravo! Ett framsteg!

I stället är Adelson fixerad vid knattetandvården, som han sade. Med den förhåller det sig på det sättet att barntandvården under ett antal år har fått ett extra stimulansbidrag för att påskynda utbyggnaden. Nu är utbyggnadsprogrammet fullföljt. Alla barn och ungdomar får fri tandvård ända tills de fyllt 20 år. Merparten av alla 15-åringar har inga hål i tänderna, bl. a. som ett resultat av denna tandvård.

Därför kan vi nu omprioritera. Vi behöver icke stimulera en utbyggnad som faktiskt har ägt rum. Alltså tas detta särskilda stimulansbidrag bort, men vi skär inte ned på barntandvården.

Jag skall lugna Ulf Adelson. Han behöver inte frukta några tandlösa knattar på sina möten efter detta. Men jag är tveksam till om de kommer dit, med hänsyn till den något tandlösa politik som moderaterna numera, efter valet, står för.

Till Bengt Westerberg vill jag säga två saker.

Först och främst är det rätt märkligt att ledaren för liberalerna inte har ett ord att säga om den privata maktkoncentrationen och det som skett på börsen. Det oroar honom tydligen inte ett dugg. Jag hörde inte ett ord av kritik eller om att det fanns något slags missförhållande. Det är en långtgående underdånighet gentemot den s. k. storfinansen. Så är det.

Sedan gäller det fördelningen. Under valet fick vi höra mycket om det egna rummet på långvården för alla gamla. Men det är ju kommuner och landsting som skall betala, och nu drar man miljarder från dem, och ingen summa är avsatt för detta. Hur skall det bli med det egna rummet?

I Malmö, där man har detta samarbete med det invandrarfientliga Skånepartiet som jag tycker är en skam, fanns det en folkpartistisk motion där man krävde eget rum. Sedan vann man valet med hjälp av Skånepartiet, och därefter röstade man mot sin egen motion. Då var det icke intressant med det egna rummet längre. Das läst tief blicken, som fransmannen säger. Där får man en djup inblick i hur det är.

Ni stöder kreativiteten – det är bra. Men hur stöder de borgerliga förslagen kreativiteten hos den ensamstående kvinnliga tekoarbetaren som bra länge

fått veta att hon ställt för höga lönekrav och att hennes fackförening är en kravmaskin?

Låt oss kalla henne Inger Persson, en 40-årig textilarbeterska. Vad ger folkpartiet för besked till henne? Jo, hon kan räkna med höjd hyra upp till 2 000 kr. om året genom minskade bostadssubventioner, höjd skatt med 480 kr. om året genom slopande av skattereduktionen för fackföreningsavgift, höjd skatt nästa år genom sänkningar av det kommunala grundavdraget tre år i rad, höjd A-kasseavgift med 300 kr., lägre ersättning vid sjukdom, minskning av ersättningen vid inkomstbortfall från 90 till 80 % och därtill minskade statsbidrag till kommunerna och alltså sämre service. Allt detta drabbar henne med folkpartiets politik. Pengarna går till att finansiera skattesänkningar för de högavlönade.

Man får vara försiktig med talet om kreativitet. Anser inte folkpartiet att en lågavlönad tekoarbetare tillhör de välståndsbildande krafterna i samhället? Varför måste de som redan har det mycket bra få det bättre, och varför skall de som tjänar dåligt få det så mycket sämre? Detta är en grundläggande rättvisefråga.

Jag kan väl förstå att det i varje läge finns gränser för hur långt man kan driva utjämningen, men jag kan inte förstå varför folkpartiet, samtidigt som man talar mycket om kreativitet, lägger fram förslag som ökar de sociala och ekonomiska klyftorna i vårt samhälle.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 11 ULF ADELSON (m) replik:

Fru talman! Jag fick här veta att Lars Werner var en fin och försiktig byrådirektör i riksräkenskapsverket. Jag vet inte vad det är för verk, jag har inte hört talas om det förut. Lars Werner är i varje fall ingen besvärande generaldirektör i riksrevisionsverket. Det borde statsministern känna till, eftersom den generaldirektören ju har fått avgå. Välkommen till riksräkenskapsverket och den obefintliga tjänsten som byrådirektör, herr Werner!

Vi moderater är mycket tacksamma för att regeringen nu accepterar vårt sätt att spara gentemot kommunerna. Man tar således bort de specialdestinerade bidragen i stället för att använda andra typer av rundgång. Men vi anser att kronor och ören inte är öronmärkta. Det är här fråga om att ge kommunerna litet mindre rörelseutrymme för att löntagarna skall få litet mer.

Vi har i år inte tagit med bidragen till färdtjänst och särskolor i vårt förslag. Regeringens förslag om knattetandvården uppgick nämligen till så många hundra miljoner att vi inte behövde göra det. Verksamheten på de områden som våra förslag avsåg är emellertid lika utbyggd som barn- och ungdomstandvården, och bidragen till färdtjänst och särskolor är lika mycket stimulansbidrag som bidragen till barn- och ungdomstandvården. Men Olof Palme är välkommen. Vi stöttar er, skuldra vid skuldra. Var trygg!

Olof Palme talade om en lågavlönad tekoarbeterska, det kunde för den delen lika gärna ha varit en städerska, och sade att hon ställde för höga lönekrav. Nej, hon ställer inte för höga lönekrav – tvärtom. De lågavlönades

reallöner har minskat under så många år att det inte är fel att de ställer höga lönekrav. Felet är att vi har en för låg tillväxt i Sverige och att andra, främst staten och allra främst kommunerna, har tagit det som borde ha kommit löntagarna till godo.

Vi vill inte bli några kusiner till Margaret Thatcher, men vi är kusiner med danskarna. Den danska tillväxten är 3 600 kr. per person och år. Vår är 500 kr. Så stor är skillnaden mellan de båda regeringar som har styrt dessa grannländer under högkonjunkturen. När Olof Palme stolt redovisar sina 500 kr., kan Poul Schlüter stolt redovisa sina 3 600. Med en sådan tillväxt finns det utrymme att fördela och en chans att ge alla någonting. Men det är inte nog med det – denna tillväxt stimulerar mer tillväxt, genererar mer pengar året därpå, året därpå osv.

När vi har talat om att vi vill sänka marginalskatterna har det naturligtvis varit lätt för socialdemokraterna att säga: Ni vill stimulera dem som redan har det bäst och tjänar mest, medan de lågavlönade kommer i kläm. Från en statisk utgångspunkt är det naturligtvis rätt. Och om man inte vill eller är intresserad av att skapa dynamik i ett samhälle kan man säga så, för att kanske vinna kortsiktiga demagogiska poäng. Men var och en som sysslat aldrig så litet med ekonomi vet följande: Om man vill sänka marginalskatterna, måste det i omfördelningsögonblicket, med naturnödvändighet, bli mest över för dem som har de största inkomsterna.

Om Olof Palme vore beredd att i regeringsställning ta lika mycket ansvar för Sveriges framtid som oppositionsledaren i Danmark, Anker Jørgensen, är beredd att i opposition ta för Danmarks framtid, skulle Olof Palme vara intresserad av att i Sverige genomföra en marginalskattereform som går lika långt som den danska. Då skulle vi gemensamt kunna klara den opinionsbildning som krävs, eftersom det vid omläggningen blir mer för dem som har högst lön. Vi skulle kanske tala med SACO, TCO och de högst avlönade och säga att de får sänka sina krav, kanske rent av gå med på en sänkning av lönerna. Det intressanta är nämligen inte vad de får i omfördelningsögonblicket, utan det intressanta är, att om vi sänker marginalskatterna för alla heltidsarbetande i Sverige, finns det chans för henne som är tekoarbeterska i Borås att få något. Då kan nämligen lönekraven bli lägre, kanske så låga som i Västtyskland, liksom också vår inflation. Sveriges tillväxt skulle kanske närma sig Danmarks.

Men om inte regeringen är intresserad av detta utan fortsätter att använda terminologin med avundsjuka och utspel mot olika grupper, kommer vi inte att nå dithän. Då kommer ni att sitta där med era futtiga hundralappar, medan våra konkurrentländer har flera tusenlappar att fördela per person. Om ni tror att ni ensamma i världen skall kunna få dynamik, framtidstro och tillväxt genom marginalskatter som är som en hög pelare bedrar ni er. Visst kan ni klara er debattekniskt genom att säga att vi vill ge dem mest som har mest, osv. Men det är inte det som vi vill, utan med ärlig vilja att det skall gå bra för Sverige vill vi försöka att ta itu med den största bromsen för människors chans att på sikt få något i lönekuverten, nämligen med marginalskatterna. Kunde vi enas på den punkten, och vore Olof Palme lika stor som sin danske partibroder, oppositionsledaren herr Jørgensen, skulle Sverige kunna se fram mot en betydligt-mera ljus framtid.

Fru talman! Slutligen. Det är alltid intressant att höra statsministern tala om den internationella nedrustningen. men jag skulle sätta stort värde på om statsministern också ville ge några synpunkter på Sveriges säkerhetspolitiska läge inför den försvarsdebatt och de försvarsbeslut som förestår i Sveriges riksdag.

Anf. 12 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Fru talman! Låt mig börja nere i Malmö. Olof Palme återvänder ju gärna till situationen där nere. Vad som sker i Malmö är att folkpartiets krav på rätten till ett eget rum håller på att förverkligas. Efter regeringsskiftet där nere har man, sedan socialdemokraterna efter många årtiondens maktinnehav fått lämna ifrån sig makten till en borgerlig majoritet, projekterat om ett långvårdssjukhus som just var under utbyggnad, för att ge just de människor som skulle bo där chansen att få rätt till ett eget rum. Folkpartiet väckte en motion om det här före valet, och det har blivit ett mycket positivt tillmötesgående i ett yttrande från sjukvårdsstyrelsen, och så småningom också från kommunstyrelsen. Socialdemokraterna var med på detta både i sjukvårdsstyrelsen och i kommunstyrelsen. När motionen besvarades i fullmäktige konstaterade man att folkpartiets önskemål hade blivit väl tillgodosedda. Då ställde sig en kommunist på sedvanligt opportunistiskt maner upp och yrkade bifall till folkpartiets motion i stället för att yrka bifall till kommunstyrelsens utlåtande, där folkpartiets motion i verkligheten var väl tillgodosedd. Nils Yngvesson kunde inte underlåta att hoppa på detta opportunistiska tåg. Jag tycker att det är beklagligt att statsministern inte har informerat sig bättre om vad som händer nere i Malmö. För långvårdspatienterna har det skett en mycket positiv förändring där nere.

Sedan skulle jag vilja säga några ord om privat maktkoncentration. När vi är klara med den här debatten skall jag hålla ett anförande om just detta vid en konferens som aktiespararna håller. Där skall jag närmare utveckla mina tankar. Tyvärr hann jag inte avhandla alla ämnen i mitt anförande här i riksdagen. Det är självklart att vi tycker att det är viktigt att motverka privat maktkoncentration, och offentlig maktkoncentration. Det som Olof Palme och regeringen är i färd med att göra är nämligen att överföra aktieäggande från hundratusentals enskilda aktieägare till fem löntagarfonder. Det är den största maktkoncentrationsprocess som vi har sett prov på här i landet. Fem löntagarfonder kommer på ganska kort tid, redan före 1990, att vara den största ägaren på den svenska aktiemarknaden, betydligt större än den nu största ägaren, försäkringsbolaget Skandia. Förlänger vi perspektivet ytterligare och tänker oss att löntagarfonderna skulle finnas kvar, så kommer de att köpa ut praktiskt taget samtliga enskilda ägare på den svenska aktiemarknaden. Detta är ingen utveckling som vi önskar oss. Vi vill tvärtom vända den här institutionaliseringen av ägandet på den svenska aktiemarknaden och uppmuntra enskilda människor att spara i aktier i stället för att köpa diamanter eller andra stenar eller vad man nu vill lägga sina pengar på. Vi vill uppmuntra enskilda människor att bli delägare i det svenska näringslivet och på det sättet hindra den fortsatta maktkoncentration som har accelererat sedan beslutet om löntagarfonder fattades.

Så till sist några ord om Inger Persson, textilarbetare, 40 år. Inger Persson

har sluppit drabbas av besparingar under de år socialdemokraterna suttit i regeringsställning, men i stället har hennes köpkraft urholkats av en hög inflation. Vi sade i början på 1983, när regeringen satte upp sina ambitiösa inflationsmål för 1984 och 1985, att skall vi kunna realisera dessa inflationsmål – 4 % 1984 och 3 % 1985 – krävs det att vi drar ner på de offentliga utgifterna. Men detta underlät regeringen att göra, och resultatet blev att inflationsmålen överträffades med 100 % – det blev dubbelt så mycket som regeringen hade sagt. Det har kraftigt urholkat Inger Perssons köpkraft under dessa år. Hade regeringen lyssnat till våra råd 1983, när målen sattes upp, och genomfört besparingar t. ex. i fråga om kommunerna och en del annat som vi föreslog, så hade Inger Persson mött en betydligt lägre inflationstakt, jämförbar med den som förekommit i många andra länder, under 1984 och 1985. Då hade hon i dag haft en betydligt bättre köpkraft än den som hon på grund av socialdemokratisk politik faktiskt har.

Man får inte så bländas av det korta perspektivet att man bara ser på vad som händer i det ögonblick då ett beslut fattas, utan man måste något höja blicken och se hur det går för Inger Persson och alla hennes systrar och alla hennes bröder åtminstone i ett tvåårsperspektiv.

Nu säger regeringen i klartext i finansplanen att det är dags att bromsa den kommunala expansionen för att kunna skydda reallönerna. Det är riktigt att det är nödvändigt att göra detta, men det var dags redan för två år sedan. Hade regeringen gjort det, hade Inger Persson i dag varit i ett betydligt bättre läge än det hon faktiskt är i.

Jag tycker det är utmärkt att regeringen nu äntligen har insett att man måste dra ner på den kommunala expansionstakten, att man inte kan tillåta den att fortsätta som under de senaste åren. Vi hade en diskussion om det här under valrörelsen, Olof Palme. I slutdebatten inför valet sade jag att skillnaden mellan oss är att jag ger besked före valet om vad som väntar efter valet, ifall vi vinner, medan Olof Palme avvaktar med det beskedet till efter valet. Före valet sade Olof Palme: Inga generella nedskärningar i fråga om kommunerna, vår politik skiljer sig från borgarnas politik, drar man ner på de kommunala bidragen kommer det att gå ut över färdtjänst och mycket, mycket annat. I dag har Olof Palme insett att vi hade rätt, och precis som jag sade i slutdebatten före valet för nu socialdemokraterna en annan politik än den som Olof Palme presenterade före valet.

Någonting hoppas jag att väljarna lär sig av det här inför 1988. Socialdemokraterna ger aldrig besked före valet om vad som väntar efter valet.

Anf. 13 KARIN SÖDER (c) replik:

Fru talman! Det skulle vara mycket intressant att som gammal lärare bl. a. i matematik ge statsministern en lektion i detta ämne, för med det sätt som man i regeringen räknar på är det inte underligt att det blir som det blir ibland. Men jag förstår att statsministern hellre litar till en sedig byråchef i riksrevisionsverket eller vad det nu var för verk.

Om man går igenom de punkter där regeringen nu kritiserar oss och säger att vi inte är förankrade i verkligheten, finner man att regeringen inte läst innantill ordentligt i våra motioner. Vi har t. ex. föreslagit ett höjt grundavdrag i fråga om kommunalskatten. Vi menar att kommunerna därigenom får

ta ett större ansvar. Det är ju också vad regeringen säger att man skall göra. Men det är alltså inte staten som detta skall belasta, utan det är kommunerna.

Det finns många sådana här punkter som ni har tagit upp på denna lista som är fullständigt felaktiga. Vi har tagit uppgifter från riksrevisionsverket för våra beräkningar, och dem har regeringen behandlat på ett annat sätt. Det gäller t. ex. fastighetsskatten. Och när det gäller sänkning av arbetsgivaravgiften för företag har man belastat vår budget med en utgift, medan vi har begärt ett förslag från regeringen.

Ni talar om att vi belastar vår budget med 500 milj. kr. för ålderdomshem, när man i själva verket genom den åtgärd vi föreslår, att behålla ålderdomshemmen, kan få en vård som är kvalitativt bättre för de enskilda äldre. De kan bo närmare sin hembygd i stället för att belasta den mycket dyrare långvården.

På punkt efter punkt kan vi visa att regeringen har räknat fel. Därför kan Olof Palme icke säga nej till en debatt med vare sig mig eller någon annan centerpartist – det vill jag kraftfullt understryka. Det är mycket dåliga argument ni anför. De visar att man inte vill debattera, därför att man har upptäckt att centerns fördelningspolitik ligger väl i linje med vad som framhålls av dem som i dag opponerar sig mot socialdemokratin. Och därför kan jag till nöds förstå statsministerns agerande här i dag.

Det är också falsk propaganda att säga att vi låter de arbetslösa betala arbetslöshetsförsäkringen. Vi har nämligen föreslagit detsamma som den socialdemokratiska gruppen, dvs. 360 kr. per dag, medan regeringen föreslog 335 kr. Men vi har sagt att den kostnaden får fördelas mellan de olika arbetslöshetskassorna på ett rättvist sätt. Det innebär ungefär 300 kr. per medlem som har arbete.

Regeringen föreslår en höjning av arbetsgivaravgiften. Man brukar ju säga – om jag har förstått regeringens agerande rätt – att en höjd arbetsgivaravgift innebär att man tar ett löneutrymme i anspråk. Och beräknar man den kostnaden, så blir det minst så mycket som den höjda egenavgiften för den anställde. En höjd arbetsgivaravgift ökar ju i sin tur inflationstrycket. Vi föreslår alltså ett betydligt bättre sätt att för de olika grupper det här är fråga om tillgodose behovet av en högre arbetslöshetsförsäkring. Den propaganda som socialdemokraterna – och för den delen också vpk-arna – sprider är en falsk propaganda i det här avseendet.

Sedan säger Olof Palme att han inte vill diskutera olika eftersatta grupper därför att vår budget inte är verklighetsförankrad. Det är den. Vi har en budget där våra utgifter är täckta.

När det gäller den grupp som har blivit missgynnad genom åren, undantagandepensionärerna, är det rätt att vi inte kunde få igenom vårt förslag under regeringsåren därför att våra koalitionsbröder och -systrar inte gick med på det. Men centerpartister i riksdagen motionerar om detta. Och jag kan inte se att det är något fel att vädja till socialdemokraterna, som säger sig stå för solidaritet, att tillsammans med oss bilda en majoritet för detta. Det gäller ju ändå att få en majoritet i riksdagen för väsentliga reformer på solidaritetens grund.

Och det är, Olof Palme, inte så att vi centerpartister har lurat några. Detta pensionstillskott, som det är fråga om att dessa undantagandepensionärer

skall få, fanns inte när ATP-reformen genomfördes. Det är sanningen. Så kom icke tillbaka och tala om att vi har lurat några! Det är alltså här fråga om ett grundskydd som har införts långt efter det att ATP-reformen genomfördes.

Till sist vill jag ta upp en fråga som är mycket angelägen för oss, nämligen frågan om skolan och utbildningen. När det gäller framtiden är en god utbildning för våra ungdomar något av det absolut väsentligaste. Jag kan med fog hävda, tillsammans med många andra, att det icke framkom en enda gång i valrörelsen att socialdemokraterna tänkte dra in en summa som innebär att tusentals lärare kommer att bli arbetslösa, med de kostnader det medför både för den enskilde och för samhället. Det är ett dåligt sätt att hantera kvalitativt välutbildade människor, som skulle kunna göra våra barn en stor tjänst genom att ge deras undervisning och start i livet ett ännu större och bättre innehåll än vad de annars skulle få.

Anf. 14 LARS WERNER (vpk) replik:

Fru talman! Jag måste börja med att säga som fru Söder: Vad var det nu då? Nu vill jag ha besked: Vad var det för verk som ni erbjöd mig? Jag behöver egentligen inte något obefintligt jobb i något obefintligt verk, i det obefintliga s. k. riksräkenskapsverket. Detta är å andra sidan intressant, när man ser hur Adelsohn delar ut jobb till svenska folket – och dit räknas jag ju. Vad är det för jobb? Jo, det är obefintliga jobb i ett obefintligt verk. Tack för den upplysningen, Ulf Adelsohn! Ni behöver i och för sig inte bekymra er för mig, därför att den dag då jag tröttnar kan jag gå utanför detta hus och börja jobba hederligt – därmed ingenting sagt om vad vi sysslar med här.

Olof Palme sade att det inte går att femdubbla omsättningsskatten därför att börsen då skulle rasa ihop. Men det sade ni ju för några år sedan när vi ville införa den enprocentiga omsättningsskatten. Inte rasar börsen ihop.

Ni som har talat här i dag och som tycker att vi från vårt parti ställer för stora fördelningspolitiska krav skall veta att vi egentligen nöjer oss med att vilja ta tillbaka vad spekulanter och klippare på börsen har rivit åt sig från de människor som genom dagligt arbete har skapat dessa värden. Vi accepterar inte den kraftiga förmögenhetsomfördelning som äger rum, utan vi vill återfördela tillgångarna, fördela pengarna bland dem som de egentligen har tagits från. Vi vill bedriva en rättvis fördelningspolitik, och det är vi uppenbarligen ensamma om i praktisk handling i dag.

Vi tror inte ett ögonblick på att man löser alla fördelningspolitiska problem genom att höja förmögenhetsskatten eller att höja momsens på aktiehandeln, men till skillnad mot dem som är motståndare till detta reagerar vi mot den utmanande klippekonomin, mot den osunda spekulationen i aktier, mark, bostäder, fastigheter och ytterst i människor och människors arbete.

Denna debatt har visat att de borgerliga partierna ser positivt på klippekonomin. De tycker att man skall stimulera spekulationen i aktier ännu mer än i dag. För er räcker det uppenbarligen inte heller att aktiekurserna har femdubblats på fem år till 280 miljarder kronor. Hur skall man annars förstå de krav på skattelättnader på aktier som ni för fram? För er är det viktigare att sänka skatten på aktier än på mat, och det säger en hel del om vad slags fördelningspolitik som ni står för.

Får jag sluta med att ta upp frågan om skatten på maten. En av orsakerna till de långa socialhjälpssköerna är att matpriserna är för höga. Vi har världens högsta matskatt med den nuvarande momsen på maten. Det är inte förvånande att nio av tio svenskar därför vill att momsen på maten skall slopas. De tycker att det är märkligt att momsen på maten är 23 gånger högre än momsen på aktierna, särskilt i dessa dagar när de ser vad som händer på börsen.

Det är möjligt att en del andra partier besväras av att vi driver frågan om matmomsens slopande, och de hittar ständigt på nya motargument, bra och dåliga, men mest dåliga. Tidigare sade man att det var tekniskt omöjligt att sänka momsen på maten. När det blev känt att nästan alla länder i vår omvärld, framför allt här i Europa, har lägre moms på maten övergav man emellertid det argumentet. Tidigare sade man också att det var en ekonomisk omöjlighet, men när en utredning fastslog att det var möjligt, att det bara var en fråga om vilka som skulle betala, övergav man också det argumentet.

Även om Karin Söder inte har replikrätt nu vill jag – vi skall ju diskutera detta fler gånger – ställa frågan rakt ut: Varför har ni från centern övergett kravet från er stämman om att slopa momsen på maten?

Tillbaks till aktiemarknaden. Tidigare sade man att det inte var möjligt eller lämpligt att ha moms på aktier. Det hörde vi länge. Aktiemarknaden skulle braka ihop. Men inför den opinion som utvecklades gav regeringen med sig och genomförde det förslag som vi lade fram. Vi menar att utvecklingen har visat att aktiemarknaden inte brakar ihop. Om det går att ha lägre moms på aktier, måste det egentligen också gå att ha lägre moms på maten, om bara den politiska viljan finns.

Nu flyr de andra partierna bakom skenargument. Men vi menar att frågan är rätt enkel. Ni säger att det är demagogi. Men det handlar om ifall man skall beskatta mat eller aktier, om våra matpriser är för höga eller om de är för låga. En del tycks anse att matpriserna behöver hållas uppe med moms, 23 gånger högre än momsen på aktier. Nej, vad det handlar om är om vi skall bedriva rättvis fördelningspolitik eller inte. Det är om det diskussionen förs och inte om någonting annat.

Anf. 15 Statsminister OLOF PALME:

Fru talman! Jag vill först vända mig till Karin Söder. Ni har motionerat om att avskaffa fastighetsskatten. Ni påstår i er motion att det inte kostar ett öre. Ni tar upp 7 miljarder för bostadslån som ni skall kräva in. Det är bra lån som folk har. Om ni skulle kräva in dem innebär det ingen besparing. Redan detta är 10 miljarder som är fullkomliga luftslott. Därför uppmanar jag mycket allvarligt Karin Söder att gå tillbaka och försöka formulera något slags sammanhängande politik. Annars ställer sig centern vid sidan av den politiska debatten.

Ulf Adelsohn uppmanade oss att göra som i Danmark. Tillväxt som i Danmark, säger han. Men Danmark har ett underskott i bytesbalansen på 25 miljarder. Det skulle motsvara ett underskott i vår bytesbalans på 50 miljarder. Om vi skulle tillåta ett underskott på 50 miljarder, genom att släppa upp den privata konsumtionen exempelvis, skulle vi kunna få ett tillväxttal som långt överskrider 3 %. Men det går illa i längden, och därför

gör vi icke detta. Vi vill ha en stabil ekonomi så att vi inte på ett orimligt sätt sätter oss i skuld till utlandet. Det var ett dåligt exempel.

Bengt Westerberg, löntagarfonderna köper aktier för i runda tal 2–3 miljarder om året. Aktievärdet på börsen har stigit med 80 miljarder. Till löntagarfonderna är ökningen marginell. Men den lilla biten uppmärksammas. Alla börsklippen, alla manipulationerna, ja, allt det som upprör människorna, det har inget som helst intresse för folkpartiets ledning – i alla fall inte i riksdagen.

Vi gör det vi under valrörelsen sade att vi skulle göra. Vi klarade välfärdspolitiken och en kraftig minskning av budgetunderskottet.

Kommunerna fick 5 miljarder mer än vi kunde beräkna i somras. Vi tar två och en halv miljarder av det. Det är inget märkvärdigt med det, sådant vet man om. Men Westerberg har sagt, bl. a. i TV, att jag skulle ha sagt i radio att någon besparing vad det gäller kommunerna tänker socialdemokraterna aldrig genomföra. Det är ett osant och ohederligt påstående från Westerbergs sida. Något sådant har jag aldrig sagt och skulle inte kunna göra heller. Jag hoppas att han vid lämpligt tillfälle tar tillbaka det och ber om ursäkt.

Att Inger Persson får det dåligt försöker man förklara med att det beror på inflationen. Visst är inflationen hög, även om vi har halverat den jämfört med vad den var på den borgerliga tiden. Men skälet är bl. a. att vi ärvde detta gigantiska budgetunderskott från Bengt Westerbergs tid som statssekreterare i budgetdepartementet, liksom en våldsam kommunal expansion på i genomsnitt, tror jag, 4 % under hela den borgerliga tiden. Detta har vi tagit ned.

Det är detta som är den stora inflationsbrasan i ert budgetunderskott som vi äntligen håller på att bemästra. Så nog skall man ha ett sexårsperspektiv på detta!

Men allt detta kan inte förklara varför de borgerliga just skall försämma för de lågavlönade med sina förslag.

Den här debatten har visat två saker. För det första: Den tredje vägens ekonomiska politik står fast. Vi har haft framgångar i ekonomin med minskande underskott och nedgående inflation, och det kan vi glädja oss över. Men nu måste vi fortsätta med att värna jobben, pressa tillbaka inflationen och lägga grunden till en ny period av tillväxt.

För det andra har debatten visat att oppositionen inte har något alternativ till regeringspolitiken. De borgerliga partierna är splittrade. Den budgetmangling finns inte som skulle kunna överbrygga sådana motsättningar. Man kan vara tacksam över att ni inte vann valet. Det hade aldrig gått för er att föra en fast ekonomisk politik.

Adelsohn drömmer och säger: Tänk om ni vore i opposition. Och så hetsar han upp sig. Nej, vi är inte där, och jag hoppas att det skall förbli hans feberaktiga fantasier under lång tid. Vi står skuldra vid skuldra, säger han. Ja, det är bra att ha någonting att ty sig till här i tillvaron.

De borgerliga är ur takt med tiden. För ett år sedan trodde de att de hade historien på sin sida. Då skulle det bli systemskifte och välfärdssamhällets sammanbrott. Men nu har vinden gått ur de nyliberala seglen.

En socialdemokratisk chefredaktör sade för en tid sedan att det är högern som ställer 1980-talets frågor. Och det blev en entusiasm utan like i hela

Prot. 1985/86:70
5 februari 1986

Allmänpolitisk debatt

högerpressen som sade: Nu vet vi, vi ställer 1980-talets frågor. De kände sig styrkta i tron att de hade nyckeln till framtiden. Det vill jag inte disputerat, men vad vi nu vet är att högern inte hade några svar. Högern förmår inte svara mot de krav som vanliga arbetare och tjänstemän ställer. Det berömda problemformuleringsmonopolet, som man skriver om i högerpressen, är övertaget av vanliga människor som tröttnat på talet om systemskiften och om att vanliga människor skall hålla igen medan högavlönade skall få stora skattesänkningar.

Nu vill folk veta när de kan få en reallönehöjning, hur framtiden skall bli, hur miljön skall räddas, hur det blir med jobben, hur utvecklingen av arbetsplatserna skall bli, hur vi skall kunna rädda oss från ett kärnvapenkrig.

De borgerliga har inga svar till de ungdomar som frågar hur de kan få ett rättvisare samhälle, där de kan få jobb. De har inga svar till dem som frågar vad man skall göra åt avarterna på börsen. Kort sagt, de har inga svar att ge till dem som tycker att det behövs mer av jämlikhet och mindre av klassklyftor i vårt land.

Jag återkommer till detta, att ni kommer i ett läge när folk börjar kräva både tillväxt och utjämning. De kommer från arbetsplatserna och de kommer på ett annat sätt nu än för en del år sedan, då de var kuschade och tryckta tillbaka av den borgerliga orättvisepolitiken. Det upplever jag på många sätt som ett sundhetstecken. Det skall vi inte vara ledsna eller oroliga över. Ni är så uppskärade när jag åker omkring och träffar folk och svarar på frågor, men det har jag gjort hela livet och det skall jag fortsätta att göra.

Det kommer nu berättigade frågor om hur det blir med lönerna, och vi säger att om vi kan hålla nere de nominella lönekraven och få ned inflationen så blir det nog en reallöneökning i år. Och vi kanske kan trygga jobben – till skillnad från andra länder.

Det vi vill ha är ett samhälle med trygga människor som orkar dela med sig av det goda till varandra. Det hårda egoistiska samhället som är svaret på högerens frågor skapar otrygga människor som vänder taggarna mot varandra i sin ensamma oro över att bli en av de många förlorarna i vinnarnas paradiset.

Socialdemokratins historiska uppgift – att bygga det rättvisa och trygga samhället – har inte förändrats. Vi har kommit en bit på väg. Människor är starkare och friare i dag än någonsin tidigare. Därför kräver de större utrymme för egna val och avgöranden på alla livets områden, i arbetet, i det privata, och i det samhälle som ger ramarna för våra liv. De kraven måste vi ta fasta på och ge en framskjuten plats i arbetet.

När den materiella otryggheten inte ständigt sprider sin skugga över människors liv blir det rum för andra värden. Den generella välfärden ger oberoende och rörelsefrihet. Den lyfter bort oron för mycket av det oväntade som kan inträffa och slå sönder våra liv och våra drömmar. Vi kan andas lättare. Vi kan se oss omkring. Viljan vaknar att erövra världen, spänna våra krafter för att påverka och förändra. Vi får lust att upptäcka och förnya. Vi orkar satsa också när oddsen för att vi skall lyckas är små. Vi dras mot det ljusa och goda. Tid och ork frigörs att upptäcka andra människor, att bygga upp ett positivt beroende av varandra i form av kamratskap, omtanke och samarbete. Trygga och befriade från rädslans och orons förlamning kan vi låta livslusten växa och sprida sig inom oss och från människa till människa.

Det talas så mycket om att man skall premiera kreativitet och tillväxt – det har vi alltid gjort – men vi säger också att det är fråga om fördelning och utjämning och är inte ett dugg rädda att ta de hårda diskussionerna och ta upp frågorna på arbetsplatserna. Vi gör det därför att vi vet att därmed skapar man också förutsättningar för gemenskap, samarbete och solidaritet i samhället.

Förste vice talmannen anmälde att Ulf Adelsohn, Bengt Westerberg, Karin Söder och Lars Werner anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 16 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! Olof Palme ondgjorde sig över utvecklingen i vad han kallade högerländerna. Men det rätta förhållandet är att inom OECD fortsätter det ekonomiska lägets långvariga om än långsamma förbättring. Den främsta orsaken till den stadiga tillväxten förefaller paradoxalt nog vara att de stora länderna inte längre driver någon aktiv konjunkturpolitik. Allmänt prioriteras kampen mot inflationen, och vikten av stabila spelregler betonas starkt. Den efterfrågestimulerande politik som förr var högsta mode ledde regelmässigt till att man slog i kapacitetstaket och åstadkom en överhettning, som i sig bar fröet till nedgång. Den stimulans som numera sätts in riktar sig mot utbudssidan och bidrar därmed till att lyfta taket, så att den stadiga uppgången får utrymme utan inflationsdrivande överslag. Regeringarna i alla stora västländer har lärt sig att om man försöker öka produktionen genom att stimulera efterfrågan får man förr eller senare mer inflation i stället.

Finansplanen bekräftar att Sveriges stora problem i ekonomiskt hänseende ligger på produktionssidan. Vi väntas i år bli jumbo i den internationella tillväxtligan. Ett fortsatt dollar- och oljeprisfall hjälper föga, eftersom det likaledes gynnar våra viktiga konkurrentländer. Det är uppenbart att verkan från den uppåtriktade stöt som devalveringarna gav den svenska ekonomin nu klingar av. Sedan ungefär ett år tillbaka mattas konjunkturen, och de prognosmakare som vågat skåda in i nästa år förutser en fullt utvecklad lågkonjunktur med stagnation och kraftigt ökad arbetslöshet.

Att Sverige sämre än andra länder förmår hålla tillväxttakten uppe sammanhänger med att vi i vår ekonomi byggt in ovanligt stora och besvärliga bromsklossar. Dit hör den ofantliga offentliga sektorn, som begränsar rörlighet, konkurrens och effektivitet. Det kanske främsta tillväxthindret är den offentliga utgiftsexpansionens följeslagare i form av det hårda skattestrycket. Till detta kommer allehanda regleringar, som snärjer in näringslivet och kväver människors vilja att arbeta, spara och satsa för framtiden.

Årets finansplan vittnar ändå om en större insikt än tidigare om vari problemen består. Där sägs att kampen mot inflationen måste ges hög prioritet, att olika utbudshinder måste undanröjas och att människor skall kunna försörja sig på sitt arbete, dvs. att "man skall kunna leva på sin lön". Men det tar emot i det praktiska genomförandet. Visserligen föreslås det nu – trots vad som sades under valrörelsen – nedskärningar på den offentliga utgiftssidan. Men den oro finansministern visar för årets volymtillväxt inom

den kommunala sektorn är ett tydligt tecken på att vad som nu görs är för litet och kommer för sent.

Liksom i valrörelsen lovar regeringen att skattetrycket skall hållas oförändrat. Men det är ett löfte som blir svårt att infria. Skattekvoten kunde under förra mandatperioden hållas nere trots ansevärda skattehöjningar för hushållen, därför att konjunkturuppgången och devalveringarna medförde en stigande vinstandel i vår ekonomi, och vinster beskattas som bekant avsevärt lindrigare än löner. När vi nu går in i en avmattning fungerar denna mekanism åt andra hållet. Med sjunkande vinstandel medför oförändrade skatter att skattekvoten automatiskt stiger. Det skulle vara intressant att få höra om finansministern är medveten om att ett oförändrat skattetryck kommer att kräva sänkta skattesatser de närmaste åren och även vilka skattesänkningar han i så fall planerar.

Frågan är desto mera motiverad som det man mest saknar i finansplanen är just förslag om sänkta skatter på produktiv verksamhet. Sveriges ekonomi kan aldrig återföras till balans, om vi inte minskar de skatteklilar som nu slås in mellan värdet av en produktionsinsats och den ersättning som individen får behålla för egen del. Därutöver saknas utfästelser om kommande avregleringar. Jag vill gärna berömma den liberalisering som riksbanken genomfört under senare år på det kreditpolitiska området. Men andra viktiga samhällssektorer såsom arbetsmarknaden och bostadsmarknaden är ännu hårt styrda av förbud och föreskrifter. På andra områden, t. ex. barnomsorg och vård, råder fortfarande vad som i praktiken är offentliga monopol.

Fru talman! Jag vill i detta sammanhang särskilt ta upp ett ingrepp i den fria marknadsekonomin, som jag blir alltmer övertygad om ligger bakom många av våra mest aktuella problem, nämligen valutaregleringen. De fenomen som det har talats om här i dag och som kallas klippeekonomi och korsägande har i mycket sin rot i det förhållandet att valutaregleringen hindrar företagen från att använda sin likviditet till investeringar utomlands. När pengarna stängs in i Sverige används de till köp av statspapper eller av andra företag, vilket ställer sig mera fördelaktigt än att här hemma bygga ut den egna verksamheten. Sverige utmärker sig nu genom att inom OECD ligga sist på vägen mot fria kapitalrörelser. Jag kan egentligen bara se fördelar med en avveckling av valutaregleringen. Vi har ju redan åtagit oss att hålla en stabil växelkurs, och en liberalisering av valutapolitiken skulle endast inskräpa kravet på att detta förutsätter en balanserad ekonomisk politik.

Den seglivade valutakommittén har nyligen redovisat ett resultat, som av de flesta måste upplevas som en besvikelse. Det vore lyckligt om det här kunde ske samma positiva utveckling som inom kreditpolitiken, nämligen att riksbanken på egen hand inleder en successiv avreglering. En sådan åtgärd som att undanröja kravet på utlandsfinansiering av investeringar utanför Sverige skulle vara ett sätt att motverka den turbulens jag nyss berörde. Om man också öppnar möjligheter för valutaautlänningar att köpa svenska statspapper, får vi en lägre räntenivå med positiva effekter för kostnads- och investeringsutvecklingen i vårt land. Är regeringen och finansministern själv villiga att ge riksbanken klartecken för en successiv avveckling av valutaregleringen?

Fru talman! Finansplanen betonar med rätta att vår ekonomiska framtid

avgörs av pris- och kostnadsutvecklingen och att lönebildningen härvidlag spelar en viktig roll. Tyvärr präglas vår moderna historia av många regeringars misslyckanden på detta område. Regeringens uppspel i år med antagande om nollavtal, förord för treåriga avtalsperioder utan klausuler och en föga trovärdig reallöne-kalkyl i finansplanen har som framgått av de senaste veckornas händelser och debatt bäddat mycket dåligt för en lugn lönerörelse.

Varför är det då så mycket svårare att hålla tillbaka kostnadsstegringen i Sverige än i andra länder? Den viktigaste pådrivande orsaken är säkert det hårda skattetrycket. Trots en snabb nominell löneutveckling har reallönerna sjunkit under senare år. Hushållen drar ner sitt sparande till noll eller som nu under noll och tvingas i växande utsträckning begära socialhjälp. Det är inte underligt att de i sin trängda situation försöker pressa upp sina bruttolöner i hopp om att åtminstone något skall bli kvar sedan skatter och priser tagit sitt.

Ideologiska skäl hindrar socialdemokrater från att erkänna att de höga skatterna skapar en fattigdomsfälla för stora löntagargrupper. Bästa sättet att undvika en för snabb kostnadsökning är att sänka skatten så att den enskilde får mer kvar av sin inkomst.

Men, Kjell-Olof Feldt, hur kan det egentligen komma sig att höga lönekrav fortfarande är ett problem? För några år sedan införde ju ni socialdemokrater en nyordning, som skulle underlätta för löntagarna att vid måttfulla lönehöjningar godta stora vinster i företagen. Jag tänker förstås på löntagarfonderna.

Har ni tänkt på att inför årets avtalsrörelse är det ingen som nämner fonderna som motiv för små lönehöjningar? Tvärtom tycks man tro att reallöneförbättringar på något oklart sätt skall kunna betalas med höjd skatt på aktiehandel och utdelningsstopp för aktieägarna. De fackliga ledarna har svårt att stå emot. Statsministern hängde med i svängarna ett gott stycke förut här i dag. Ändå skulle sådana åtgärder försämra kapitaltillförseln till företagen och därmed äventyra jobben. De skulle skrämja bort de utländska placerarna, vilkas köp av svenska aktier under senare år inneburit en för valutareserven välkommen kapitalimport till låg kostnad. Fantastiskt nog kan ju kravet på utdelningsstopp sägas vara mest riktat mot det allmänna, som får största utbytet av högbeskattade utdelningsökningar, medan kravet på höjd aktiehandelsskatt inte minst går ut över löntagarfonderna, som ju verkligen tillhör dem som gör snabba affärer på börsen!

Kjell-Olof Feldt borde i dag kunna medge att fonderna inte lett till måttfulla lönekrav i årets avtalsrörelse, men socialister har svårt att lära av erfarenheten. När löntagarfonderna visat sig inte kunna hålla tillbaka kostnadsstegringen, föreslår den gamle fondutredaren Per-Olof Edin mer av samma medicin, nu under namnet förhandlad överskottsdelning. Den enda rimliga slutsatsen är förstås den som dras i en gemensam borgerlig partimotion: att löntagarfonderna skall avvecklas fortast möjligt på ett sätt som breddar det personliga sparandet i aktier och ger de yrkesverksamma del i den kapitalbildning som krävs för näringslivets utbyggnad. Det skulle just bädda för lugnare lönerörelser i framtiden.

Fru talman! Jag spårar i årets finansplan en omsvängning från regeringens sida – åtminstone i ord – till en mer realistisk ekonomisk politik. Det har

utlöst en intensiv fördelningspolitisk träta inom den socialdemokratiska rörelsen. I Nässjö, i Falun och litet varstans talas det om högerbudget. LO-chefen Stig Malm och partisekreteraren Bo Toresson hakar på och kräver fördelningspolitiska ingrepp. Alla sitter de fast i ett föråldrat tänkesätt. De tror att dagens fördelningskonflikt står mellan arbete och kapital, när den i mycket högre grad står mellan offentlig och enskild verksamhet. Arbetstagarnas dåliga reallöneutveckling beror inte på kapitalisterna utan på de offentliga utgifternas och skatternas snabba ökning.

Det verkar dra ihop sig till en ny holmgång i Rosornas krig. Men frontlinjen har förskjutits, och regeringen verkar tämligen ensam på sin sida. Finansministern skall veta att om han fortsätter att tala för – och ännu bättre börjar genomföra – utgiftsminskningar i stället för skattehöjningar och avregleringar i stället för föreskrifter och förbud, då kan han räkna med gott eldunderstöd från moderat håll.

Anf. 17 INGEMAR ELIASSON (fp):

Fru talman! Det pyr av missnöje och morras av ilska inom den socialdemokratiska rörelsen, om man får tro massmedias rapportering. Vi läser och hör om dalauppror och raseri i Nils Dackes bygder och nu senast om massutträde ur det socialdemokratiska partiet i Malmö. Det är svårt för en utomstående att veta hur allvarligt detta är för det socialdemokratiska partiet.

Sant är att det finns skäl för missnöjet. Det finns anledning för dem som har röstat kvar den socialdemokratiska regeringen att känna sig både vilsna och upprörda.

Det hela går tillbaka till valrörelsen 1982. I sin iver att komma över regeringsmakten frestades socialdemokraterna då att lova guld och gröna skogar. Arbetslösheten skulle försvinna. Den var en följd av ond vilja. Pensionärerna lovades värdesäkra pensioner. Barnfamiljerna kunde räkna med att få sina problem lösta. Så lät det före valet. Efter valet lät det annorlunda.

Arbetslösheten har aldrig varit så hög som under den nuvarande socialdemokratiska regeringens ämbetsperiod. Pensionärerna snuvades på 4 % av sina pensioner och har ännu inte sett röken av de pengarna. Barnfamiljerna brottas fortfarande med samma bekymmer för ekonomi och barntillsyn.

Ändå gjorde socialdemokraterna om konststycket också i förra årets valrörelse. Före valet talades det lent och milt om reallöneökningar och förbättrade delpensioner. Alla förslag om besparingar i statens budget viftades undan som onödiga.

Efter valet har man återigen vänt på bladet. Nu talar man klarspråk om återhållsamhet med lönepåslag. Förbättrade delpensioner skjuts på framtiden. Regeringspartiet är det enda parti i riksdagen som inte har något förslag till hur barnfamiljernas problem skall lösas. Och i budgetpropositionen presenteras rader av besparingar som man inte andades om i valrörelsen. Undra på att människor blir milt sagt besvikna, att också trogna medlemmar känner olust och har svårt att förklara vad det egna partiet sysslar med.

I både 1982 och 1985 års valrörelser ägnade sig socialdemokraterna åt att skapa förväntningar, förväntningar som man sedan haft svårt att infria. Efter valen har man sett sig föranlåten att tillämpa en annan politik än den man

förespeglade väljarna. Vad vi bevittnar i Sverige är faktiskt en parallell till vad vi kunnat bevittna i Mitterrands Frankrike. Den politik med vilken man ryckte till sig regeringsmakten visar sig inte hålla. En skarp kursändring blir nödvändig. Trovärdigheten hos de egna sätts på prov, och förtroendet hos en bred allmänhet vittrar sönder. En konkret effekt är att vi delar jumboplatsen med Frankrike i fråga om ekonomisk tillväxt.

Jag tror att denna trovärdighetskris inte bara handlar om materiella ting, även om det är viktigt nog. Det handlar också om något djupare, nämligen om man kan lita på vad politiker säger.

Låt mig ta fyra exempel för att illustrera vad jag menar.

Den socialdemokratiska regeringen bröt redan på sin första regeringsdag 1982 löftet om värdesäkrade pensioner. I valrörelsen förra året gavs löften om kompensation för dessa förlorade pensionspengar i ordalag som gav intrycket att utbetalningen var nära förestående. Man lär få vänta på den utbetalningen. Det finns inte utrymme för den kostnaden nu.

Det andra exemplet rör också pensionerna. I förra årets valrörelse lovades att delpensionerna skulle förbättras. Det var det enda löftet, hette det, och därför var det skäl att ta det på särskilt allvar. Nu skjuts det på framtiden. Heligare var inte det löftet!

Det tredje exemplet gäller behandlingen av bönderna. I våras beslutade riksdagen att 40 % av de förluster bönderna gör vid export av spannmål skulle ersättas med skattemedel. Resten får bönderna bära själva. I årets budgetproposition försöker regeringen krypa ur det löftet.

Mitt fjärde exempel gäller biståndet. Efter många års debatt blev vi överens om att lova de fattiga människorna i u-länderna 1 % av våra samlade inkomster. I år bryter regeringen det löftet. Man påstår visserligen att löftet står fast, men i själva verket dubbelräknar man nästan 300 milj. kr. och låtsas som om löftet har infriats.

Fru talman! Det är inget att skämmas för att regeringen måste låta rödpenan gå över anslagen. Det är tvärtom hedervärt att finansministern skär hårt i budgetens utgiftssida. Men det är inte hedervärt att först ställa ut löften och sedan springa ifrån dem. Och det är svagt att inte våga visa besparingar öppet utan försöka dölja dem bakom bokföringsknep.

Det här sättet att bedriva politik tror jag påverkar människors förtroende mer djupgående än andra tillkortakommanden som vi måste redovisa och stå för inför våra väljare.

Fru talman! Med rätta skjuter kritiken mot regeringens politik främst in sig på fördelningssidan, dvs. hur väl eller illa regeringen lyckats fördela åtstramningens bördor och välståndets frukter bland befolkningen. Jag skall här ta upp några inslag i regeringens politik, som samtliga visar brister i detta avseende. I samtliga fall blir effekten att de sämst ställda, människor med små ekonomiska marginaler, råkar värst illa ut.

Sedan 1982 har en heltidsarbetande i vanligt inkomstläge fått sin skatt höjd med drygt 4 000 kr. realt. Nästan hela den produktionsökning som inträffat under denna tid har gått bort i skatter. Det är en viktig förklaring till varför så många barnfamiljer har det marigt, trots att båda föräldrarna jobbar. Och det är en viktig förklaring till varför socialhjälpstkostnaderna ökat starkt.

Under den här perioden har socialdemokraterna sagt nej till i stort sett alla

förslag till besparingar. Man har hävdat att de skulle slå för hårt mot vanliga löntagare. Sanningen är att besparingar kan läggas ut så att man skyddar den som har det sämst ställt. Men t. ex. en momshöjning som regeringen har drivit igenom kommer ingen undan. Den måste sjukpensionären betala så som alla andra. Tyngst slår denna uppskrivning av skattetrycket mot dem som saknar besparingar och mot dem med små marginaler i sin hushållsbudget.

Också när regeringen ger sig på att spara och skära i budgeten på utgiftssidan blir det fel från fördelningspolitiska synpunkter. I årets budget föreslår man att statsbidragen till lärarlöner skall skäras ner. Det skulle slå hårdast mot barnrika kommuner som behöver många lärare. Det är ofta kommuner med svag skattekraft. De kommuner som har det svårast att ge sina medborgare en hygglig service, och där kommunalskatten redan ligger på en hög nivå, skulle drabbas värst. Nedskärningar i statens budget måste ske med urskillning. Här har regeringen valt ett sätt att spara som riskerar att slå hårdast mot människor i små omständigheter.

Ett annat exempel på misslyckad fördelningspolitik är det faktum att socialbidragen skjuter i höjden år efter år. Allt fler människor måste söka sig till socialkontoren för att få hjälp också med dagliga utgifter. Om alla kommuner i landet tillämpade socialstyrelsens rekommendation som norm för skälig levnadsstandard skulle var fjärde heltidsarbetande med barn vara berättigad till socialhjälp. Var och en måste förstå att något då har gått snett.

En förklaring är att barnfamiljerna är överbeskattade. De som har försörjningsansvaret för barn måste få behålla mer av sina inkomster.

En annan förklaring är den höga arbetslösheten. Att vara arbetslös några veckor klarar åtminstone de försäkrade hyggligt rent ekonomiskt. Men nu går människor arbetslösa mycket längre tid än för bara några år sedan. Då urholkas hushållsbudgeten i rask takt. Många människor blir utförsäkrade, dvs. de får inte mer ersättning från arbetslöshetskassan. Då måste de be om socialhjälp.

Det är mot denna bakgrund svårt att förstå att regeringen varit så senfärdig med en familjepolitisk reform och så ovillig att höja arbetslöshetsersättning. Kostnaderna åvilar ju redan i hög grad det allmänna. Men det är inte via socialbidrag vi skall ge dessa människor generell hjälp.

Mitt sista exempel på försummelser i regeringens politik som snedfördelar åtstramningens bördor och välståndets välsignelser får bli sysselsättnings- och regionalpolitiken. Vi har här i Sverige berömt oss av att bedriva en progressiv arbetsmarknadspolitik. Den har tagit sikte på att ge människor utan arbete möjlighet att lära sig ett nytt jobb eller få ett temporärt jobb i avvaktan på ett varaktigt. Den idén, som brukar kallas arbetslinjen, ser regeringen ut att nu överge. Alltmer av anslagen går åt till passivt understöd. Effekten blir att de arbetslösa får gå arbetslösa längre tid, och arbetsgivarna får vänta på den arbetskraft de behöver. Det är dålig hushållning med resurser, och de som far mest illa är de arbetslösa.

Samma passivitet kan man urskilja när det gäller regionalpolitiken. Det kan väl sägas vara regeringens bortglömda fråga. Det verkar som om regeringen tagits på sängen av den oro i stora delar av landet som beror på att flyttningsströmmarna nu ensidigt rör sig mot Stockholmsområdet igen. Man

får söka med ljus och lykta efter de nya grepp i regionalpolitiken som skulle kunna vända denna utveckling. De som får bära bördan av detta är människor i områden där bristen på arbete redan är stor. De som har det svårt får det värre.

Fru talman! Så ser regeringens politik ut. Kritiken mot en orättfärdig fördelning är alltså befogad. De med små marginaler får sitta emellan – inte med avsikt, det vill jag inte tro, men till följd av en illa genomtänkt politik och underlåtenhetssynder.

Det går att fördela bördor och välstånd mer rättvist än vad regeringen lyckats med. Men det är svårt i en stagnerande ekonomi. Som Bengt Westerberg utvecklat tidigare i dag är tillväxt i ekonomin en förutsättning för att avhjälpa de brister som jag här har nämnt.

Fru talman! En erfarenhet som vi kunnat dra av de senaste årtiondenas ekonomiska utveckling är att beslutsfattare som har att agera i en marknads-ekonomi måste kunna hålla sig till någorlunda beständiga villkor för att våga fatta långsiktiga beslut. Det krävs fastare normer.

Detta är inte minst viktigt för dem som skall förhandla fram nya löneavtal. Regeringen har med betydande pedagogisk talang utvecklat skälen för låga lönelöft. Man har önskat treåriga avtal för att få håll på inflationsdrivande lönekrav. Men inte på någon punkt ser regeringen ut att bli hörsammad.

Det har säkert att göra med att regeringen inte ger de besked som beslutsfattarna skulle behöva. Låt mig peka på några frågetecken som är försvårande omständigheter för dem som regeringen önskar skall träffa fleråriga löneavtal.

Skatterna först: Ännu vet vi inte – och inte heller förhandlarna – vilka inkomstskatter som skall gälla för nästa år. Hur kan regeringen begära att parterna skall komma överens om lönerna utan att känna till en så grundläggande förutsättning som skatteuttaget?

I stället för att skapa klarhet har finansministern ytterligare skapat förvirring. Härefter kunde vi läsa i tidningen att finansministern tänker föreslå högre skatteuttag om riksdagen beslutar att förbättra stödet till barnfamiljerna. Om vi här i riksdagen skulle bli överens om sådana förbättringar ligger finansministern i bakhåll och plockar av barnfamiljerna dem med omedelbar verkan. Det vore bra om finansministern ville förklara vad han menar.

Om regeringen vill ge förutsättningar för avtal på en nivå som inte försämrar svensk ekonomis konkurrenskraft och som inte spår på inflationen ytterligare, måste man också lägga fram förslag om nya marginalskattesänkningar. Det är vad många löntagarorganisationer ber om mer än något annat, för att klara av uppgiften att både ta samhällsekonomiskt ansvar och kunna visa upp åtminstone något litet reallönelöft för sina medlemmar. Jag måste fråga finansministern om regeringen alldeles har övergivit tanken på nya marginalskattesänkningar.

Sedan regeringen har gett åtminstone de här beskeden, borde den sitta still i båten under avtalsrörelsens förlopp, inte gå in med nya besked, inte sjunga några halvkvädna visor eller göra några inhopps i avtalsrörelsen. Man hade hoppats att de många sorglustiga turerna i förra årets avtalsrörelse hade lett regeringen till den slutsatsen. Men i stället överväger tydligen Feldt att slå sig

ner vid parternas förhandlingsbord och bjuda och förhandla som en tredje part. Det är åtminstone vad man kan läsa ut av den s. k. SAMAK-rapport som Feldt har satt sitt namn under.

Inom tjänstemannarörelsen betackar man sig för en sådan inblandning, och det borde var och en göra som vårdar sig om den representativa demokratis överhöghet över partsintressen.

Fru talman! Jag vill därför till sist fråga finansministern om parterna i den här avtalsrörelsen kan räkna med att själva ha sin frihet och svettas med sitt ansvar, dvs. att regeringen håller sig borta från själva förhandlingsspelet.

Anf. 18 OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Utan ett väl utvecklat medvetande hos den stora allmänheten om obalanserna i den svenska ekonomin är det självfallet mycket svårt att få gehör för nödvändiga åtgärder när de upplevs som negativa. Denna grundläggande förutsättning för en långsiktig och konsekvent budgetpolitik har socialdemokraterna framgångsrikt raserat i valrörelsen 1985. Efter valet presenterades en budget som lägger den huvudsakliga bördan för ekonomins anpassning på avtalsmarknadens parter – de många löntagarna, helt enkelt. I förmanande ordalag får de veta – efter valet – vilka de grundläggande samhällsekonomiska förutsättningarna är för kommande avtal. Det är naturligtvis lätt att instämma i den fråga som Ingemar Eliasson här riktade till finansministern, inte minst efter den debatt som vi hade just om SAMAK-rapporten för inte så länge sedan.

Är det så underligt om fackets medlemmar protesterar, att Stig Malm plötsligt vill ta huvudansvaret för inflationsbekämpningen här i landet eller att socialdemokrater ute på fältet inte känner igen vare sig sitt parti eller valrörelsens "Sverige på rätt väg"? Denna bild för den enskilde löntagaren ackompanjeras sedan med positiva och optimistiska tongångar från Stockholmsbörsen. Där har det som bekant under lång tid varit betydligt mer av säljarens marknad än på arbetsmarknaden.

I denna situation förväntas riksdagen behandla en budgetproposition som vilar på den avgörande kalkylförutsättningen att det – utöver de avtal som redan träffats med verkan för 1986, det s. k. överhänget – blir nollavtal. Det är litet magstarkt när ett budgetdepartement som tillämpar sådana kalkylmetoder dessutom tar sig för att ange förutsättningarna för de beräkningar som övriga politiska partier använder i sina förslag till budgeten. Låt mig bara konstatera följande: Budgetdepartementet har inget tolkningsföreträde när det gäller förutsättningarna för våra förslag, men det är bra om departementet läser dem i förväg.

I övrigt känner jag igen budgetdepartementets metoder sedan tiden i kanslihuset. I det här avseendet är tydligen oppositionspartierna att likställa med fackdepartement. Det finns naturligtvis ytterligare ett skäl till de provocerande beräkningsmetoderna. Sällan har en regering varit i större behov av att diskutera någonting annat än sin egen situation och sina egna förslag.

Jag utgår från att Kjell-Olof Feldt inte ställer sig bakom finansdepartementets billiga trick att inte noga läsa förslagen, se efter om det är engångsförstärkningar eller ordentligt studera tidpunkter. Tydligen har siffermakarna

lyckats lura statsministern, som naturligtvis inte har läst vår ekonomisk-politiska motion, än mindre s. 47 i bil. 1.2 till finansplanen. Inkomstberäkningen för fastighetsskatten redovisas där i klartext. Det är denna som vi har följt. Det finns mer sådant material som jag skulle kunna hänvisa till. När vi har använt oss av det har vi naturligtvis utgått från att det är korrekt.

Trovärdigheten i regeringens ekonomiska politik har undergrävt under flera år på grund av utlovade men icke infriade inflationsmål. Återigen är den fackliga reaktionen begriplig, när man eftersträvar realinkomstökningar men helt saknar den grund som en trovärdig och framgångsrik antiinflationspolitik från regeringens sida skulle innebära. Det som möjligen delvis kan rädda situationen är den klart vikande dollarkursen, det snabbt sjunkande oljepriset och att konjunkturavmattningen inte kommer omedelbart. Men det är ju ingenting som den socialdemokratiska regeringen kan ta åt sig äran av. Det intressanta i detta fall är de helt andra förutsättningar som i dag gäller för den svenska ekonomin i det internationella sammanhanget jämfört med den situation som vi hade under t. ex. valperioden 1979–1982.

Det finns anledning att här hänvisa till s. 16–17 i finansplanen, där regeringen själv anger förutsättningarna för budgetpropositionen när det gäller dollarkursen och råoljepriset för 1986. I båda fallen har, så här långt, de antagna medelvärdena underträffats. En sänkning av oljepriset med 1 dollar per fat skulle således förbättra bytesbalansen med ca 1 miljard kronor och minska konsumentprisökningarna med 0,15 procentenheter.

I dag är det naturligtvis omöjligt att överblicka hur den turbulenta utvecklingen på råoljemarknaden kommer att se ut vid årets slut. Men att prisutvecklingen har stor betydelse för både den svenska bytesbalansen och konsumentpriserna är helt klart. Det är då viktigt att Sverige har en bättre beredskap än vi hade 1973, vid den första oljeprischocken, och att vi inte gör om misstagen från det ohämmade oljeflödet över gränserna under efterkrigstiden och fram till mitten av 1970-talet. Räkningen kan nämligen komma en dag, och den kan då komma ganska oväntat.

Samtidigt får vi inte vidta sådana åtgärder här hemma att vi försämrar vår konkurrenskraft i förhållande till omvärlden. Enligt centerpartiets uppfattning måste arbetskraftskostnaderna långsiktigt sänkas i vårt land. De sjunkande priserna på importerad energi kan ge en omfördelningsmöjlighet och förutsättningar för att fullfölja en sådan linje. Det har vi också nämnt i vår ekonomisk-politiska motion.

Centerpartiet håller fast vid den linje som vi tidigare har anslutit oss till, bl. a. när vi behandlade långtidsutredningen. Vi menar att budgeten måste bantas med omkring 10 miljarder kronor per år för att svensk ekonomi skall komma i balans inom rimlig tid. Regeringen har för sin del klarat av att spara ca 7 miljarder kronor. Till skillnad från hur det går till vid regeringens eget räknande godtar jag, i brist på annat material, denna siffra. Centerpartiet redovisar nu ytterligare besparingar på drygt 2 miljarder kronor i det långa perspektivet. Det betyder alltså besparingar som ligger kvar också framöver. Det budgetår som budgeten gäller, 1986/87, blir besparingen ca 5 miljarder. Till detta kommer bl. a. försäljningar av vissa statliga företag, skog och vattenkraft samt utflyttning av bostadslån, vilket ytterligare minskar statens lånebehov och därmed också räntebelastningen på budgeten. Bakom dessa

nettobesparingar ligger betydande omfördelningar på både inkomst- och utgiftssidan i centerns alternativ.

Karin Söder har här tidigare berört flera. För barnfamiljerna räknar centern med både höjda barnbidrag och stegvis utbyggd vårdnadsersättning. Beträffande pensionärerna är det särskilt viktigt att nämna de s. k. undantagandepensionärerna – även om det tydligen retar en del – som föreslås få fullt pensionstillskott, precis som vi utlovade i valrörelsen. Vi hoppas givetvis att en riksdagsmajoritet så småningom skall inse att detta är en viktig rättvisereform. Det är vårt hopp nu liksom tidigare under regeringstiden.

När det gäller sysselsättningen lägger vi tyngdpunkten på regionalpolitiken och stimulanser till de många mindre och medelstora företagen. Vi vill helt enkelt försöka skapa varaktiga arbeten. Naturligtvis är ekonomisk balans och konkurrens och kraft mot omvärlden en viktig förutsättning för ett land som Sverige, som är så exportberoende. Några av de åtgärder som vi föreslår är kända sedan tidigare: sänkt arbetsgivaravgift med 5 procentenheter för egenföretagare och de 15 först anställda i varje företag, vilket betyder att de mindre och medelstora företagen gynnas mest. Vidare gäller det slopad beskattning av i företagen arbetande kapital och fribelopp för egenavgifter. Vi föreslår enklare administrativa regler vid nyföretagande.

Också beträffande jord- och skogsbruk har vi lagt fram särskilda förslag. Vi föreslår att näringen skall bevaras och utvecklas som en nationell resurs för en tryggad försörjning och en förbättring av miljön, och inte avvecklas. De inhemska produktionsresurserna bör utnyttjas bättre, bl. a. i vad gäller bränsle och drivmedel, och resurserna för bevarande av regional balans bör förstärkas. Regionalpolitiken, som då är ett av medlen i denna strävan, bör därvid inriktas på särskilt skogslänen, Bergslagen och sydöstra Sverige. Vi föreslår att stödet till glesbygden förstärks i alla delar av landet och att ungdomens introduktion på hela den ordinarie arbetsmarknaden underlättas genom en bättre anpassad gymnasieskola, lärlingsutbildning, ändring av inriktningen av ungdomslagsarbetena genom ett samlat grepp för alla ungdomar i åldern 16–20 år, vidare naturligtvis heldagsarbete på hela arbetsmarknaden.

Vidare föreslår vi att de regionala utvecklingsfonderna och styrelsen för teknisk utveckling skall prioritera småföretagen. Vi föreslår att rekryteringsstödet skall kunna användas när man anställer långtidsarbetslösa. Dessutom föreslår vi utökade möjligheter att anställa handikappade inom det privata näringslivet. Vi sticker inte det minsta under stol med att detta kräver pengar, till en del omfördelningspengar. Vi föreslår t. ex. att de mera kortsiktiga åtgärderna inom AMS ram minskas för finansiering av den här sortens mera varaktiga insatser. Vi menar att det naturligtvis är en förutsättning för att det skapas nya arbeten, vilket skulle minska behovet av AMS-åtgärder. Vi tror, som sagt, inte på den kombination av kvävning och ytterligare rationaliseringspress som regeringen förordar för det svenska jordbruket. Vi föreslår ökat stöd till jordbruket i Norrland. Att dessa åtgärder är viktiga kan vi se av den nystartade flyttlasspolitiken som inneburit – som Karin Söder nämnde tidigare men som förtjänar att upprepas – att befolkningen i skogslänen under åren 1983–1985 minskade med nära 16 000 samtidigt som befolkningen i Stockholmsregionen ökade med ca 34 000.

Sverige är med andra ord tillbaka i 1960-talets snabba folkomflyttningar med de problem som detta innebär i såväl koncentrationsområden som avfolkningsregioner. Dessa frågor har vi utförligt behandlat i vår regionalpolitiska motion. Det kräver en aktiv regionalpolitik, något som vi inte har sett mycket av under socialdemokraternas regeringstid. Regional balans finns inte ens med som mål för den ekonomiska politiken. När den försvann för några år sedan trodde man kanske att det var en lapsus, beroende på begränsat intresse. I årets finansplan har vi fått bekräftat att så inte var fallet. Flyttlasspolitiken är avsevärt, och då kan man ju inte tala om regional balans som mål för den ekonomiska politiken.

För centerpartiet är målsättningen regional balans en helt avgörande förutsättning för att skapa ett decentraliserat samhälle, att skapa ett samhälle med god miljö, att skapa ett samhälle med någorlunda likvärdiga levnadsförhållanden i olika delar av landet. Det handlar dessutom om att undvika de stora och svårlösta problem som alltid följer med koncentration, köer och trängsel, där de svagaste slås ut, där miljön försämras, där samhället inte hinner med i planeringen och därför stannar för dåliga lösningar. Till sist finns inga bra lösningar. Då tar man till storutbyggnader, bygger igen grönområden, förtätar bebyggelse i miljöer som människor vill bevara. En sådan politik kommer vi aldrig att acceptera.

I glesbygden kämpar människor för sin existens och mot undersysselsättning. Om vi inte ger dem framtidstro, möjlighet att leva vidare i sin hembygd, så avfolkas bygden, servicen tunnas ut, åldersfördelningen blir skevare och skevare och till sist dör bygden. Människorna flyttar därifrån, och vi får en stor kapitalförstörelse i släptåg. Dessutom innebär det att vi får mindre möjligheter att ta till vara de decentraliserade naturresurser som vi vill använda i vårt land och använda uthålligt. Det gäller att sköta jordbruksmarken. Det gäller att vårda skogen, det gäller att bygga ett energisystem som är mindre sårbart än dagens och som använder våra förnybara, miljövänliga och inhemska resurser – alltsammans sådant som stärker sysselsättningen.

Vår syn på fördelningspolitiken – en rättvisare fördelning av knappa resurser – präglar också vårt förslag när det gäller inkomstskatterna: Grundavdraget för kommunalskatten föreslås höjt från 7 500 kr. till 9 000 kr. Det slår rättvisare än höjningen till 3 000 kr. av det s. k. schablonavdraget, som vi i stället föreslår sänkt. Det skulle naturligtvis vara intressant att höra vad finansministern avsåg med sitt antydande uttalande häromdagen, att detta förslag såg ganska hyggligt ut. Det kanske vi kan få reda på senare.

Dessutom vill vi höja gränsen för 50 % marginalsatt från 124 000 kr. till ca 145 000 kr. i taxerad inkomst. Annars urholkas skattereformen från 1981 ytterligare. Vi anser dessutom, som nämnts förut, att fastighetsskatten måste tas bort. Nettot härvidlag handlar enligt våra beräkningar om 2,3 miljarder i skattesänkning. Fastighetsskatten är en tung börda inte minst för de många villaägarna i vårt land, men också för hyresgästerna.

Ekonomisk politik och budgetpolitik handlar om grundläggande förutsättningar för människors vardag. Det handlar om fördelning av knappa resurser, om finansiering av gemensam verksamhet, om uthållig produktion och om användning av uthålliga resurser. Ekonomisk politik måste därför vara långsiktig och inte låsas i ettårsperspektivet. Den måste fogas samman i en helhetssyn på samhällsutvecklingen.

Centerpartiet presenterar en återhållsam och stram budget, men samtidigt slår vi vakt om de människor som har det svårt, och vi skapar beredskap för en aktiv sysselsättningspolitik. Vi välkomnar den fördelningspolitiska debatt som äntligen kommit till stånd. För centerpartiet är det självklart att angripa de sociala orättvisorna i samhället.

Centerpartiet arbetar för ett decentraliserat samhälle. Det står i motsats till den kollektivism och koncentrationspolitik som präglar socialdemokraternas ekonomiska politik. Vi välkomnar en debatt om våra olika alternativ, om koncentrationspolitiken i allmänhet och flyttlasspolitiken i synnerhet. Upp till bevis, finansministern!

Anf. 19 INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! Vad är ett bra liv? Hur vill vi att ett bra liv skall vara? Vad är lycka? Vad betyder lycka och välgång? Dessa frågor diskuterade vi i min dotters skolklass för några år sedan på ett föräldramöte. Infallsvinklarna på lyckobegreppet var många och skiftande – från att vilja ha obegränsat med pengar till att betyda mat åt alla människor på jorden och att ha frisk luft att andas.

Jag har tänkt mycket på vad som kom fram på detta föräldramöte, därför att tankarna spände från det mest egoistiska, konsumistiska, utsugande synsätt till det mest solidariska, kollektiva och jämställda samhälle man kan tänka sig, där rikedom och egendom fördelas lika och där ingen äter sig mätt på en annans bekostnad. Det blev en diskussion om klasspolitik på ett visserligen förenklat men ändå fullt begripligt sätt. Det blev de starkas samhälle ställt mot de svagas. Det är detta det handlar om i dag. En tanke som vi till slut enades om var att man kunde sätta vardagen som ett mått på om ett liv är bra eller inte.

Det finns vissa grundstenar som välfärd kan byggas på. Det är rätten till bra och billig mat, det är rätten till utbildning och kultur, det är rätten till en bra och billig bostad. Det är rätten till ett arbete och barnomsorg, och det är rätten till god hälsovård och en tryggad ålderdom.

Det kan synas som om vi har uppfyllt dessa grundläggande krav, men i alla dessa delar finns stora orättvisor inbyggda. Klyftorna mellan människor har inte minskat. Om vi jämför oss – vi i den rika delen av världen – med människor i den fattiga delen av världen, så finner vi att klyftorna mellan dessa olika sorters nationer har ökat. I dag svälter 800 miljoner människor, samtidigt som jordbruket i Västeuropa producerar stora överskott.

Om vi går till vårt eget land, kan vi konstatera att vi alla har det mycket bra ställt om man jämför internationellt. Men klyftorna finns kvar, och de har under senare år ökat och förstärkts. Det är fortfarande en sorts människor som bor i de rika och vackra bostäderna i de finare bostadsområdena, och det är en annan sorts människor som bor i de fula och trista bostadsområdena. Det är de rika som kan bo både bra och billigt, medan de fattiga ofta bor både dyrt och dåligt. Det är både tristare och dyrare att bo i norra Botkyrka än att bo i Djursholm. Och samma skillnader finns i hela Sverige. Man kan jämföra de fattiga Bergslagskommunerna med de rika kommunerna runt tätorterna.

De skolor som finns i dessa olika områden skiljer sig också åt i fråga om kvalitet. Detta avspeglar sig sedan i yrkesval och framtida liv. Det sociala

arvet är påtagligt vare sig man väljer att studera arbetarbarnens linjeval eller deras kommande yrke. Så är cirkeln sluten. Utbildningsklyftorna har inte minskat trots många fina reformer och goda intentioner hos arbetarklassens företrädare. Betygen hänger mer samman med faderns lön och yrke än med elevens egna förutsättningar. Tydligare kan det inte sägas.

Fru talman! Vad är det som har hänt i Sverige under senare tid på ett plan dit vanliga människor inte når, ett plan som är abstrakt för de flesta av oss men som ändå griper in i vars och ens vardagsliv?

Kapitalägarna har förstärkt sin ställning, och politiken har utformats på deras villkor. Det är de stora företagen, det är kreditinstituten, bankerna, försäkringsbolagen och alla de aktieägande män som leder och styr dessa företag som har förstärkt sin ställning i vårt land. Volvo kontrollerar omkring 15 % av det svenska näringslivet. Volvo är som en bläckfisk som hela tiden växer sig starkare och griper tag i det ena området efter det andra – kommunikationer, transporter, bioteknik, läkemedel och livsmedel. Volvo ligger trea på livsmedelsområdet. Och om Volvo lyckas köpa upp Cardo, det gamla Sockerbolaget och öljätten Pripps, som man vill göra, kommer man att ligga som tvåa på livsmedelsområdet. Electrolux har 90 000 anställda, Volvo har 70 000 anställda och Ericsson har 37 000 anställda. Dessa tre företagskoncerner styr över hundratusentals människors liv. Ericssons beslut är t. ex. avgörande för över 30 orter i Sverige. Det är från dessa företags styrelserum som flyttlasspolitiken i Sverige bestäms. Mot dessa företags beslut har de svenska demokratiskt valda politikerna ingenting att sätta emot.

Ägarmakten och direktörmakten visar tydligt på den avgörande frågan: Skall vi ha en okontrollerad privat kapitalmakt eller en demokratisk kontroll? Hur stort skall Volvo få bli? Vem skall bestämma över landet? Den linje som Sverige är inne på får konsekvenser som hotar både nationellt oberoende och demokrati, sysselsättning, miljö och levnadsstandard. Sverige måste bryta sig loss från kapitalmakten och skaffa sig ett samhälleligt och kollektivt ägande och bestämmande över produktion, sysselsättning och ekonomi. Är det inte på tiden att skydda demokratin genom någon form av antitrustlag?

Det har skett en oerhörd förmögenhetsomfördelning från vanliga människor till kapitalägarna. 100 miljarder har omfördelats till ett litet skikt av ägare, placerare och finanshajar. Vanligt folk har förlorat mellan 10 och 15 % av sina reala inkomster. Allt fler människor har fått det svårare att försörja sig. Vi talar numera helt alldagligt om nyfattigdomen. 550 000 människor är i dag beroende av samhällets stöd i form av socialbidrag för att klara sitt livsuppehälle – inte alltid beroende på att de saknar arbete utan ofta därför att pengarna från lönen inte räcker till. Man kan också säga att det är därför att kostnaderna för maten och hyran är för höga.

Klassförhållandena har blivit mer påtagliga. Frågan om ekonomisk utjämning i vårt land reses av allt fler. Regeringen för en borgerlig ekonomisk politik, eftersom man inte har någon vilja att fördela tillbaka till vanligt folk det som har tagits ifrån dem, och genom att inte ändra de ekonomiska lagar som reglerar den ekonomiska politiken. Tvärtom säger regeringen att vanliga människor skall hålla tillbaka sina rättmätiga lönekrav. Det är exportindustrin som regeringen värnar om. "Vinstnivån måste

höjas" och "Vi har accepterat kapitalismen", säger ledande socialdemokrater.

Den ekonomiska politiken handlar om maktfrågor, om politisk vilja och markeringar av i vilken färdriktning man vill gå i ett längre perspektiv.

Så tillbaka till vardagen, fru talman. Den ekonomiska politik som regeringen för har en direkt återverkan på människors vardagsliv. Det är därför det är så viktigt att orättvisorna tas bort. Det borde vara en självklarhet för en arbetarregering att göra det. Genom en annan ekonomisk politik skulle också de barnfamiljer som behöver kunna få ett bättre stöd. Men stödet till barnfamiljerna måste handla om annat än bara pengar. Det handlar om att ha rätt till en bra barnomsorg, nära till god barnhälsovård, bra skolor, att kunna bo i en levande och fungerande bostadsmiljö, att kunna känna trivsel och trygghet i livet, att kunna äta bra och billig mat, att få kortare arbetsdag och framför allt att ha ett arbete och att slippa stå och frysa och vänta på pendeltåg – detta för oss som bor här i Stockholmsområdet.

I vpk:s familjepolitik går kampen för en bättre livsmiljö och livskvalitet hand i hand med kampen för en ekonomisk rättvisa. Vi accepterar inte den borgerliga familjepolitiken, där det gäller att i ett andetag bjuda mest till barnfamiljerna, men i nästa andetag göra försämringer som samma familjer får betala för. För oss handlar familjepolitik om att skapa bra livsbetingelser. Det som barnfamiljerna – men för resten inte bara barnfamiljerna – har svårast att klara är matkostnaderna och hyran. Därför måste maten och hyran göras billigare.

Sverige har världens högsta matskatt. En vanlig tvåbarnsfamilj betalar varje år 8 000 kr. i matmoms. Ett slopande av matmomsen skulle betyda stora ekonomiska förbättringar för barnfamiljerna och andra hårt trängda hushåll. Vpk vill ta bort matmomsen. Vi vill också minska hyreskostnaderna genom att förbättra bostadsbidragen. På grund av eftersläpningarna men också därför att hyrorna har ökat så mycket är det helt nödvändigt att höja barnbidragen ytterligare.

Den försämring av den offentliga sektorn som nu pågår med regeringens goda minne och sanktion är ett allvarligt hot mot de flesta barnfamiljers livssituation. De borgerliga föreslår en utförsäljning av stora delar av den gemensamma sektorn. I stället för att ha en gemensam, solidariskt skattefinansierad sektor skulle vi få ett system som bygger på att var och en betalar för sig. Det skulle gå bra för dem som har det gott ställt i vårt samhälle. Men för de många som inte har det, skulle det betyda att de inte har råd att efterfråga den service och hjälp de nu kan få. Vpk:s krav på att man skall slå vakt om och bygga ut den offentliga sektorn är förslag som i hög grad gynnar barnfamiljerna, men också andra grupper i samhället.

Anf. 20 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Diskussionen om Sveriges ekonomi har kommit in i ett nytt och, som jag tycker, spännande skede. Så sent som för ett halvår sedan dominerades den av krav på ökade löneskillnader och skildringar av de fruktansvärda villkor som miljonärerna i vårt land levde under. Nu har låginkomsttagarnas villkor lyfts fram i ljuset, och miljonärerna uppmärksammas av helt andra skäl än för sina uppoffringar.

Det är naturligtvis verkligheten som trängt sig på. Den snabba ökningen av antalet socialhjälpstagare har klargjort vilka människor som verkligen har ekonomiska problem. Och miljonärerna har solkat ner manschetterna i en rad osnygga aktieaffärer. I stället har folket fått klart för sig att det faktiskt gått att bygga upp stora förmögenheter även i det skattetyngda Sverige.

En del har av detta velat dra slutsatsen att den tredje vägens ekonomiska politik har misslyckats eller att den i varje fall inte kan förenas med en rättvis fördelning av det välstånd som skapas. Men sanningen är en annan. Både nyfattigdomen och nyrikedomen har sina rötter i den ekonomiska kris som Sverige har gått igenom. Det var nedgången av produktionen, den snabba inflationen, arbetslösheten och budgetunderskotten som ledde till att klyftorna ökade igen.

Även om våra kunskaper om socialhjälpstagarnas öden inte är fullständiga måste några faktorer ha spelat en avgörande roll i många fall. Mellan 1976 och 1983 sjönk reallönen efter skatt med 12 à 13 %. De prisstegringar som medverkade i den processen var dessutom sammansatta på ett sätt som drabbade de lägre inkomsttagarna hårdast. Medan den allmänna prisnivån steg ungefär 10 % per år ökade matpriserna, grovt räknat, med 15 % och bostadskostnaderna med nära 20 % om året. Det slog hårt mot de mindre välfyllda hushållskassorna, där mat och bostad väger tungt.

Det kan tilläggas att medan reallönerna under den här perioden sjönk, låg normerna för socialhjälp – som fastställs av konsumentverket och socialstyrelsen – på oförändrad real nivå, dvs. de justerades uppåt i takt med inflationen. Det innebar att allt fler löntagare med sjunkande reallöner hamnade i systemet och blev bidragsberättigade.

Det försämrade läget på arbetsmarknaden med stigande arbetslöshet, inte minst bland ungdom, har säkerligen också spelat en stor roll. Men det är troligt att en annan, mer långsiktig förändring på arbetsmarknaden också har bidragit till att hushållsekonomin blivit sämre för många. Under hela 1970-talet bestod all uppgång i sysselsättningen av deltidjobb, medan antalet heltidsjobb minskade. I många fall valde de arbetssökande själva att arbeta på deltid. Men vi vet att tiotusentals människor, framför allt kvinnor, tvangs att ta deltidjobb fast de både ville och behövde ha ett heltidsarbete.

Efter omläggningen av den ekonomiska politiken år 1982 har utvecklingen i samtliga dessa avseenden blivit annorlunda. Reallönerna faller inte längre. Sedan 1982 har de legat oförändrade fram till i fjol, då löntagarhushållens realinkomst efter skatt ökade med 2 %, totalt sett. Inflationen har som bekant varit seg att bekämpa. Men från toppnoteringen 13 % år 1981 har den fallit till drygt 7 % i fjol. Och i år torde den komma under 5 %. Jag vill skjuta in att finansplanens prognos om 5 % uppgång av konsumentpriserna redan nu ter sig alltför pessimistisk. Skulle dollarkurs, räntenivå och råoljepris ligga kvar på dagens nivå året ut, stannar prisstegringarna totalt sett en bit över 4 %.

Läget på arbetsmarknaden har förbättrats. Det syns inte bara i att antalet arbetslösa har minskat. Sysselsättningen har ökat med nära 100 000 personer. Och hela denna ökning består av heltidsjobb. Antalet deltidjobb har minskat, vilket betyder att heltidsjobben blivit ännu fler.

Utvecklingen på arbetsmarknaden är egentligen rätt fantastisk, mot

bakgrund av hur det ser ut i större delen av västvärlden i övrigt. Den allra viktigaste fördelningspolitiska åtgärden en socialdemokratisk regering kan vidta är att sätta sysselsättningen främst. Det var det vi gick till val på 1982. Mycket av politiken har handlat just om detta, att värna jobben, och våra ansträngningar har lyckats ganska väl hittills.

Det jag nu beskrivit är en viktig ingrediens i den tredje vägens politik för en bättre fördelning: höjda reallöner, lägre inflation och en arbetsmarknad där människor kan välja jobb också utifrån sin ekonomiska situation. I år borde det finnas chans för en påtaglig höjning av reallönerna, även vid en mycket måttlig uppgång av lönen i kronor.

Men krisen stramade inte bara åt ekonomin för många människor. För andra skapade den möjligheter att snabbt göra sig pengar, ibland mycket pengar. Det snabbt växande budgetunderskottet satte en massa pengar i omlopp, som gjorde det lätt att låna. Och även om räntorna steg, gjorde inflationen och den obegränsade avdragsrätten för räntor det mycket billigt att låna. Den som sedan placerade dessa pengar i tillgångar – aktier, fastigheter, guld och briljanter och annat – som steg i värde, gjorde i allmänhet en lysande affär. Och de stora klippens män avancerade snabbt mot miljardklassen.

Men också för dem har förutsättningarna ändrats med den sanering av Sveriges ekonomi som har genomförts de senaste åren. Budgetunderskottet stiger inte längre. Realt sett har det mer än halverats, och mindre pengar pumpas ut i vår ekonomi för varje år. Det är inte heller möjligt att spekulera i en ständigt ökande inflation. Och, inte minst väsentligt, möjligheterna att göra underskottsavdrag i beskattningen har kraftigt begränsats.

Det har således definitivt blivit mycket svårare att göra den här sortens klipp. Det syns också i det öde som en del av de gamla klipparna råkat ut för – konkurser, utförsäljning av tillgångar för att klara räntorna på sina lån osv. Men något har trätt i deras ställe. Vi har fått en annan sorts klippare. Men nu är det inte längre fråga om att utnyttja den ekonomiska krisens olyckor. Snarare är det fråga om att utnyttja den ekonomiska politikens framgångar – och löntagarnas uppostringar – för egen vinning. Ett antal representanter för näringslivets maktelit har inte velat nöja sig med de förbättringar som uppnås genom att följa de normala spelreglerna. I kraft av sin maktställning har man i samband med nyemissioner av aktier skaffat sig speciella förmåner, som inte kommit andra aktieägare till del. Och det förefaller som om denna hantering i ett stort antal börsnoterade företag varit regel snarare än undantag.

När detta avslöjats har det utlöst en stark reaktion. Det gäller inte bara de små aktieägarna utan också utländska finansinstitut som förmedlar köp på den svenska aktiebörsen. Och det har upprört många löntagare. En del av de inblandade har å sin sida reagerat med indignerad förvåning – varför skulle någon lägga sig i att storföretagens betrodda fick en extra förmån i form av stora värdestegringsvinster? Allra minst borde regeringen bry sig i denna fråga, förklarade nyligen en av privatkapitalets mera namnkunniga företrädare.

Jag är rädd för att dessa uttalanden avslöjar en betydande okunnighet om den ekonomiska politikens och näringslivets villkor, eller också är det bara cynism.

Den socialdemokratiska regeringen har alltsedan sitt tillträde 1982 fört en politik som syftat till att kraftigt höja lönsamheten i svenskt näringsliv. Det har otvivelaktigt lyckats. Samtidigt har vi gentemot löntagarna och deras organisationer hävdats att inte bara detta var nödvändigt. Vi har också drivit linjen, att lönekostnaderna måste hållas nere för att bevara den lönsamhetsförbättring som uppnåtts och för att klara industrins konkurrenskraft.

Som alla vid det här laget vet, har den här uppläggningsen av den ekonomiska politiken stött på vissa svårigheter. De kan enklast beskrivas som att det har varit svårare att dämpa pris- och kostnadsutvecklingen i vår ekonomi, med växande sysselsättning och sjunkande arbetslöshet, än i många av våra konkurrentländer, med hög och växande arbetslöshet.

Ändå har vi successivt närmat oss omvärldens pris- och kostnadsutveckling. Lönsamheten har bibehållits och konkurrenskraften består, även om den har minskat något jämfört med läget 1983, då devalveringen slagit igenom med full kraft.

En väsentlig förutsättning för att denna politik skall kunna följeföras är att löntagarna ser att vinsterna i rimlig utsträckning används för sådana insatser som gynnar fler än företagens ägare – till investeringar, forsknings- och utvecklingsarbete, ökad produktion och sysselsättning.

Det råder heller inget tvivel om att vinsterna de senaste åren i hög grad har använts på ett sätt som gynnat hela vårt land. Investeringarna har ökat med 40 %, produktionen med nära 20 % och antalet sysselsatta i industrin har växt, för första gången på många år.

Men de signaler som nu har kommit från vissa delar av näringslivet kan tolkas så att vinsterna skall börja användas för andra ändamål, dvs. att snabbt öka aktieägarnas förmögenheter och inkomster. Det är beslut om kraftigt höjd aktieutdelning och, inte minst, de nya formerna av klipp på aktiemarknaden.

I och för sig tror jag att de allra flesta löntagare är medvetna om att aktieutdelning både är hårt beskattad och representerar små belopp i förhållande till lönesummorna i företagen. Inte heller föreställer man sig att löneutrymmet påverkas i någon märkbar mån av att ett antal höga befattningshavare i näringslivet får köpa aktier på villkor som inte förunnas andra.

Denna trafik blottlägger en dubbelmoral som med rätta upprör många människor. När näringslivet och statsmakterna – regering och riksdag – talat för återhållsamhet i fråga om lönekraven, vädjar vi till löntagarna att ta samhällsekonomiska hänsyn, dvs. att bortse från de kortsiktiga, privatekonomiska intressen som skulle motivera industrins anställda att ta för sig rejält av det utrymme som otvivelaktigt finns i form av goda vinster, framför allt i de stora exportföretagen.

Klippen på aktiebörsen tolkas nu så att näringslivets maktelit överger den moral de predikar för andra och satsar på att utnyttja situationen just för sina egna kortsiktiga, privatekonomiska syften. Det är märkligt om de inte inser att detta kan vara ett säkert sätt att motverka näringslivets långsiktiga intressen.

Däremot är det kanske inte så märkligt att krav reses om ingripanden mot den här hanteringen av vinsterna. I dessa krav ingår indragning till samhället

av företagens vinster, skärpt beskattning av aktieägarna och lagstiftning som förhindrar affärer av det slag som ägt rum. Jag har för min del uttalat att av de här olika åtgärderna förefaller lagstiftning vara den lämpligaste och effektivaste metoden.

På detta har jag fått svar från en företrädare för näringslivet, som hävdar att dessa problem bäst löses av näringslivet självt. Ur en synpunkt har vederbörande naturligtvis rätt. De problem som har uppstått bär näringslivet ensamt ansvaret för. Det är respekten för näringslivets krav på goda vinster som kan upplösas. Det är, som det uttrycktes i självaste Svenska Dagbladet, den svenska privatkapitalismens legitimitet som den själv håller på att sätta i fråga.

Det som har hänt ger också ett perspektiv på den debatt som förts i vårt land om skillnaderna mellan privat och kollektivt ägande. Under kampanjen mot löntagarfonderna anfördes, bland mycket annat, att deras tillkomst inte bara skulle skapa maktmissbruk utan också leda till kapitalflykt. I synnerhet skulle de utländska kapitalplaceringarna dra sig undan den svenska aktiebörsen, om den försågs med det farliga element som löntagarfonderna utgjorde.

Nu har ingenting av detta hänt. Tvärtom har börsen blomstrat som nästan aldrig förr och de utländska kapitalplaceringarna har fortsatt att i stor skala söka sig till Stockholmsbörsen sedan löntagarfonderna trädde in där. I stället är det maktmissbruk och oetiska affärer i den privatkapitalistiska sfären som har ådragit sig ett mindre smickrande intresse utomlands. Det borde faktiskt upplevas som en ödets ironi, att åtskilliga av de herrar som bara för ett halvår sedan bevandrade Jönköpings gator i protest mot löntagarfondernas skadeverkningar för näringsliv och aktiebörs nu ingår i det galleri av börsklippare, som får utländska finansinstitut att skriva till det svenska finansdepartementet och uttrycka sin oro över vad som pågår på den svenska aktiebörsen.

Fru talman! Inför valet 1985 hävdade vi att det var möjligt att bedriva en stram budgetpolitik utan att riskera vare sig sysselsättningen, välfärden eller tryggheten. På den punkten blev vi kraftigt motsagda. Man hävdade från borgerligt håll att det inte går att spara, utan att man tvingas göra nedskärningar i välfärden. Men årets budget innehåller inga försämringar för pensionärerna, inga försämringar för de arbetslösa, de sjuka eller de handikappade. Vår strävan har varit och är att de som har de bästa förutsättningarna för att bära bördorna också skall göra det. Vi har svårt att inse att det är de sämst ställda som skall behöva ställa upp när andra har bättre förutsättningar för det. Vår politik har således en medveten inriktning på att värna de sämst ställda.

I den föreliggande budgeten föreslås för första gången på länge inga skattehöjningar riktade mot hushållen. Den förenkling som gjorts av självdeklarationen innebär för de flesta löntagare en skatteminskning genom höjningen av schablonavdraget.

Ett av de få områden där regeringen föreslår ökade utgifter är just handikappområdet. Handikapporganisationerna ges ett ökat stöd, och forskningen på det här området stimuleras. Vi ger ökade anslag till handikappidrotten. Och åtgärderna för att handikappade skall kunna få arbete och behålla det förstärks i budgeten. Även på kulturområdet och inom skolan ges nya resurser för insatser för de handikappade. Sammanlagt handlar det om 75 milj. kr.

Regeringen har också velat ge föräldrarna ökade möjligheter att besöka sina barns daghem eller skolor. Därför byggs föräldraförsäkringen ut med 16 dagar/barn.

De differentierade vårdavgifterna för pensionärer vid sjukhusvård avskaffas fr. o. m. april i år. Arbetslöshetsersättningens högsta nivå föreslås höjas till 360 kr./dag. För utbildningsbidragen föreslås också höjningar på alla nivåer.

För att bostadsbyggandet inte skall vara prisgivet åt tillfälliga svängningar i räntenivån är det väsentligt att man även fortsättningsvis subventionerar kapitalutgifterna i nyproduktionen. Det sker genom en statlig räntegaranti. Men det är också väsentligt att barnfamiljerna ges möjligheter att hyra de nya lägenheter som produceras. Detta kan ytterligare stimuleras genom den höjning av bostadsbidraget som regeringen föreslår. Därigenom kan också en viss del av socialbidragen minska. Genom att föra över pengar från de generella räntebidragen till bostadsbidragen riktar vi det här bidraget mer mot barnfamiljerna och mot barnfamiljer med låga inkomster.

Regeringen har också inbjudit samtliga partier till överläggningar om hur stödet till barnfamiljerna generellt sett skall kunna förbättras. Regeringen har som förutsättning uttalat att alla reformer för att förbättra barnfamiljernas ställning måste finansieras fullt ut.

Denna uppläggning av budgetpolitiken innebär att spara- och gnetametoden har varit huvudlinjen. Utan några drastiska hugg i välfärden har den metoden gjort det möjligt att för fjärde året i rad minska budgetens underskott. Vi har nu nått ner till en nivå för budgetunderskottet som vi själva inte vågade hoppas på – och som den politiska oppositionen hela tiden förklarat vara omöjlig att uppnå, om inte *deras* metoder användes.

En analys av oppositionens förslag visar att de själva inte når särskilt mycket längre. Moderata samlingspartiet och folkpartiet redovisar visserligen förslag som för nästa budgetår ger ett mindre underskott än regeringens budgetförslag. Men ofinansierade skattesänkningar gör skillnaden närmast obetydlig om man räknar på kalenderåret 1987. Och eftersom en stor del av budgetförbättringen åstadkoms genom utförsäljning av statliga företag och andra statliga tillgångar, leder moderaternas och folkpartiets förslag till större budgetunderskott på sikt, när avkastningen på dessa tillgångar uteblir.

Centerpartiet särar ut sig från resten av oppositionen genom att presentera en överbudsbudget av gammalt dåligt märke. En rad förslag om kraftiga utgiftsökningar uppvägs inte på långt när av ett fåtal reella besparingsförslag. Centerpartiets budget skulle i själva verket leda till en ökning av underskottet redan nästa budgetår med mellan 10 och 15 miljarder kronor. T. o. m. vpk har presenterat en budget med större ambitioner att få debet och kredit att gå ihop.

Den väsentliga skillnaden mellan regeringens budgetförslag och alternativen från moderaterna och folkpartiet ligger sålunda inte i graden av finanspolitisk stramhet, utan den hittar man i den fördelning av välfärden som åstadkoms i de olika förslagen.

Det avgörande är därvid att de båda partierna föreslår mycket omfattande sänkningar av skatterna, bl. a. sänkta marginalskatter, sänkt förmögenhets- och arvsskatt, sänkt skatt på aktieutdelning och slopad fastighetsskatt.

Visserligen föreslår man också skattehöjningar, bl. a. minskade avdrag för löntagare. För att finansiera sina skattesänkningar – åtminstone delvis – och sina familjepolitiska förslag – detta också delvis – föreslår man kännbara ingrepp både i det sociala trygghetssystemet och i samhällsinsatser på viktiga välfärdsområden. Såvitt jag kunnat utröna är det definitivt inte byråkratin som man vill spara på utan en rad utgifter, som framför allt de lägre inkomsttagarna har glädje av, t. ex. sjukförsäkringen och stödet till boendet.

Både moderaterna och folkpartiet lägger fram mycket omfattande förslag på familjepolitikens område. Men även om man kan uppskatta ambitionerna i detta avseende förtar de inte intrycket av att den samlade fördelningspolitiska effekten av deras förslag blir att ekonomiska resurser förs över från löntagarna till företagarna, från låga inkomsttagare till dem som har det väsentligt bättre ställt.

Med detta omdöme vill jag inte allmänt fördöma de ambitioner att hålla tillbaka statsutgifterna som oppositionen visar i sina budgetalternativ. Men dessa alternativ visar mycket klart de skillnader som finns mellan socialdemokratisk och borgerlig fördelningspolitik.

Fru talman! Med det budgetförslag regeringen lagt fram kan Sveriges ekonomi ta ytterligare ett steg framåt på vad vi kallat den tredje vägen. Det kommande året präglas inte av samma snabba tillväxt av produktionen som tidigare. Men det präglas av en fortsatt förbättring av den ekonomiska balansen: en kraftig minskning av inflationen, minskat budgetunderskott och lägre, om ens något underskott i våra utrikesaffärer.

Det hade i och för sig varit möjligt att kortsiktigt driva upp tillväxten genom en mer expansiv finanspolitik. Men regeringen har inte valt denna utväg. Den stimulans för tillväxt som Sveriges ekonomi behöver och har nytta av är mindre inflation och lägre räntor. I båda dessa avseenden kan utvecklingen bli avsevärt gynnsammare än vad som kunde förutses när finansplanen skrevs. Därmed kan också tillväxten bli större än vad vi förutsett i finansplanen.

Vi har således en rejäl chans att i år få både bättre balans i ekonomin, framför allt låg inflation, och en tillväxt som medger höjda reallöner. Därför är det förvånande och oroande att ett par organisationer på tjänstemannaområdet ställt så höga lönekrav att ett tillgodoseende av dessa skulle hota både den samhällsekonomiska balansen och reallöneutvecklingen för andra grupper genom ökad inflation och höjda skatter. Man har från det hållet t. o. m. sagt rent ut att organisationerna inte kan ta någon hänsyn till de samhällsekonomiska verkningarna av sina lönekrav. Jag måste konstatera att de här tjänstemannaorganisationerna spelar ett högt och farligt spel, där man mot högst diskutabla vinstchanser satsar alla löntagares intresse av låg inflation, hög sysselsättning och höjda reallöner även på sikt.

Det väsentliga är att det ankommer på oss själva om vi kan utnyttja de möjligheter som nu finns. Det hänger på hur arbetsmarknadens parter löser avtalsrörelsens problem. Men det hänger också på att företagen avstår från att genom prishöjningar öka sina marginaler. Jag hälsar därför med tillfredsställelse att dagligvaruhandeln ålagt sig ett frivilligt prisstopp med denna innebörd. Jag väntar med en viss otålighet på ett liknande besked från övriga delar av näringslivet, i första hand industrin. Om den ville ge sig själv

och landets ekonomi ett handtag, borde den skynda sig att komma med samma slags utfästelse som handeln lämnat.

Fru talman! Jag har tidigare inte haft förmånen att debattera med Ingemar Eliasson, men hans anförande gjorde mig litet beklämd. Det var ovanligt demagogiskt och ondsint. Ingemar Eliasson visade inget större intresse för att diskutera sakfrågorna. Han ägnade sig i stället åt att frossa i två ting: Det han hoppades på var revolter inom arbetarrörelsen och uppammande av förakt för politiker.

Ingemar Eliasson fullföljer tyvärr en linje som Bengt Westerberg har inlett och som han i sin tur har övertagit från Ulf Adelsohn: Han påstår att sossar ljuger, lurar och bedrar. Han gör det i en form som är mycket kränkande både för regeringen och för ett stort antal av de aktiva i vårt parti.

Vad är det då för bevis Ingemar Eliasson har för sitt påstående att vi är en samling lögnare som gång på gång har lurat svenska folket? Ja, han sade för det första att vi hade lovat höjd delpension; det skjuts nu på framtiden. Det löfte vi gav var att delpensionen skulle höjas under mandatperioden. Vi var mycket noga med att ange "under mandatperioden" och förklara för väljarna att det inte var säkert att vi kunde föreslå det i den första budget vi lade fram; det kunde ta tid beroende på hur saneringen av Sveriges ekonomi fortgick. Varför förvanska vårt valmanifest genom att här skapa intrycket att vi hade lovat höjd delpension omedelbart och att den, om den inte fanns med i årets budget, har skjutits på en oviss framtid? Delpensionen kommer att höjas under mandatperioden, precis som vi har lovat. Vem ljuger, Ingemar Eliasson?

Ingemar Eliasson sade för det andra – det var märkligt – att vi skulle ha lovat landets bönder speciella insatser när det gäller spannmålsunderskottet. Ibland kan det vara klokt, Ingemar Eliasson, att inte ge sig ut på vatten där man inte bottenar. Vad som har hänt är att riksdagen har fattat ett beslut, som också folkpartiet stod bakom, om att vi skall betala 40 % av underskottet i spannmålskassorna vid normalskörd. Detta definierade riksdagen som ett belopp på 600 miljoner, varav staten skall betala 40 %. I budgeten lägger vi nu fram ett förslag om genomförande av det beslutet. De löften som därmed sviks måste finnas bara i Ingemar Eliassons fantasi.

För det tredje skulle vi ha lurat väljarna genom att i budgetpropositionen inte framlägga några förslag på familjepolitikens område. Såvitt jag vet har vi över huvud taget inte lovat några familjepolitiska förslag vid någon viss tidpunkt eller av något visst innehåll. Att vi inte lade fram några sådana förslag i budgeten berodde på att vi räknade med att oppositionen skulle komma med en störtskur av familjepolitiska förslag, och det hände. Man har fyra olika uppläggningar och fyra olika finansieringsmetoder. Det är väl ganska rimligt att man i det läget säger sig: Låt se hur vi kan resonera tillsammans! Det är en viktig fråga. Vi visste hur splittrat läget var i riksdagen och ville inte låsa vår position förrän vi fått tillfälle att diskutera med er. Därmed har vi varken lurat eller svikit någon.

Ingemar Eliasson hade den dåliga smaken att påstå att jag skulle ha sagt att vi tänker plocka av barnfamiljerna eventuella förbättringar genom att höja skatterna för dem. Det jag sade vid en presskonferens var att storleken på skattesänkningarna nästa år kan påverkas av hur mycket vi satsar på familjepolitiken.

Prot. 1985/86:70
5 februari 1986

Allmänpolitisk debatt

Vad folkpartiet däremot tänker göra är att låta kommunerna betala familjepolitiken. Den samlade räkning ni vill skriva ut på landets kommuner och landsting innebär att ni tänker dra in från dem eller minska deras skatteunderlag med sammanlagt 15 miljarder kronor. Även om också jag anser att kommunerna har ganska gott om pengar är jag övertygad om att de inte klarar den åderlåtningen. Det lär inte bli många egna rum i långvården efter en sådan operation!

Hade det i dag varit borgerlig majoritet här i riksdagen hade det inte blivit någon familjepolitik alls. Vad vi nu inbjuder till – vi bortser då från era olika taktiska och ideologiska begränsningar – är en bred samling kring familjepolitiken. Det går att åstadkomma, men då måste ni nog lägga åt sidan en del av kivet er emellan och upphöra med slagsmålet om väljare i era marginaler. Annars lär vi inte komma fram till en lösning. Men vi är öppna för ett resonemang utan att ha spikat några teser för egen del.

Lars Tobisson brukar ofta göra utflykter till de länder i Europa som styrs av hans broderpartier. Nu for han i väg till England igen. Han menade att hindret för tillväxt i Sverige är att vi har höga skatter och höga offentliga utgifter. England har nu haft sju à åtta års högerstyre. Man har sänkt skatterna för de rika, skurit ned de offentliga utgifterna och privatiserat stora delar av de offentliga tillgångarna. Är det vårt ideal, Lars Tobisson? England har 14 % arbetslöshet och lika hög inflation som Sverige. Pundet faller och räntorna stiger. Regeringen, om jag har förstått det rätt, lär befinna sig i ett visst inre kaos, så högermän och högerkvinnor de är allihop. Är det fortfarande engelsk högerpolitik och dess resultat som ni vill inbilla riksdagen och en större allmänhet att vi skall försöka upprepa i Sverige? Jag satt och väntade på att få höra vilka utländska förebilder som Lars Tobisson ville åberopa i år. Han håller sig nog undan från Margaret Thatcher i år, tänkte jag. Hon är inte längre lika användbar i den moderata propagandan. Men det är alltså England som är idealet för moderaterna.

Anf. 21 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Jag nämnde varken Storbritannien eller Margaret Thatcher, Kjell-Olof Feldt, även om jag mycket väl kunde ha gjort det. Jag talade om de stora västländerna till vilka vi också räknar Frankrike. Hur ser det ut i Frankrike? Jo, där har arbetslösheten vuxit kraftigt sedan man fick en socialistisk regering. Var är arbetslöshetstalen störst ute i Europa? Jag kommer att tänka på det socialistiska Spanien och på Grekland, som har en socialistisk regering vilken nyligen har tvingats göra åtstramningar i sin ekonomi. Samma sak fick Mitterrand i Frankrike göra när det visade sig att det inte gick att klara en socialistisk utgiftsexpansion under nuvarande förhållanden.

Kjell-Olof Feldt inledde sitt anförande med att litet yrvaket konstatera att låginkomsttagarna och socialhjälpstagarna nu hade lyfts fram i debatten, medan bara för ett halvår sedan miljonärerna dominerade. Får jag påminna om att vi moderater i valrörelsen tog upp frågan om den snabba ökningen av antalet socialhjälpstagare. Vi föreslog marginalskattesänkningar för att hjälpa just de breda löntagargrupperna ut ur fattigdomsfällan, ur den nya fattigdomen.

Finansministerns anförande gjorde mig litet besviken. På slutet kom det en del morr, men annars var det påtagligt defensivt. När han gick till attack var det mest för att stämma in i skallet mot de s. k. börsklipparna. Men varför kan ni inte erkänna att det är ni själva som har skapat de förutsättningar som präglar förhållandena på börsen? Det har ni gjort genom att alldeles riktigt se till att få upp vinstnivån i ekonomin. Men problemet är hur företagen skall använda denna likviditet. Budgetunderskottet och förbudet mot utlåningars obligationsköp håller uppe räntan så att avkastningen på finansiella transaktioner blir bättre än på reala investeringar. Dessutom saknas det fasta spelregler, vilket gör att man nu inte har någon längre planeringshorisont. Genom att man måste se till att en investering ger snabb avkastning främjas i själva verket spekulationsekonomin. Löntagarfonderna, Kjell-Olof Feldt, är verkligen inget dygdemönster när det gäller långsiktighet i handlandet på börsen. Det har erfarenheten visat.

Kjell-Olof Feldt har tidigare haft kurage att motsätta sig skattehöjningar på aktier och t. o. m. förordat en sänkning av bolagsskatten. Det var en utmaning mot LO-tidningen, som i sitt senaste nummer skröt med att ha satt i gång ett uppror mot kapitalet. Men nu förefaller han vara på reträtt. Stå på sig, Kjell-Olof Feldt! Jag har ju redan lovat eldunderstöd.

Jag ställde i mitt anförande två frågor, som jag vill påminna om: Vilka skatter tänker finansministern sänka för att i en konjunkturavmattning klara målet oförändrat skattetryck? Och är finansministern beredd att ge klartecknen till riksbanken för en avveckling av valutaregleringen? Jag skulle uppskatta att få svar på de frågorna.

Anf. 22 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu har satts upp.

Anf. 23 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Fru talman! Finansministern har lyckats tolka mig så att jag hoppas på fortsatt missnöje med oss politiker, att jag vill öka på den misstänksamhet mot det politiska arbetet som pyr här och där. Min förhoppning var naturligtvis den motsatta. För att ge belägg för att ord och handling måste stämma bättre överens i regeringens agerande, för att undvika fortsatt ökad misstänksamhet, tog jag några exempel. För detta blev finansministern mycket upprörd.

Låt mig då fråga: Är det alldeles utan grund som pensionärerna känner sig upprörda över att ha blivit lurade på 4 % av pensionerna? Är det alldeles utan grund att bönderna känner sig upprörda över att ha blivit lurade på löftet om att få 40 % täckta av förlusterna på exportpriserna? Vad är det som gäller på denna punkt? Skall de få 40 % täckta eller skall de få 160 miljoner? En av tolkningarna måste vara den riktiga. Åtminstone några partier här i riksdagen lever uppenbarligen i den minnesbilden att vi har lovat bönderna 40 %.

Är det alldeles utan grund att de som intresserar sig för u-landsbiståndet tycker att regeringen har svikit löftet om 1 %? Finansministern väljer att gå förbi detta med tystnad.

Nej, det är inte utan grund, utan det är så att ord och handling inte stämmer

riktigt överens på de här punkterna. Jag tror att vi måste vårda oss bättre om den saken för att hålla tillbaka det missnöje och det politikerförakt som pyr här och där i vårt samhälle.

Låt mig, fru talman, också något kommentera vad regeringen har sagt om statsbidragen till kommunerna. Statsministern hade den dåliga smaken att ta upp den saken och angripa Bengt Westerberg när denne inte hade tid kvar för replik. Jag skall inte göra mig skyldig till det utan bara ställa en fråga till finansministern.

Statsministern och regeringen sade i valrörelsen att den stora skillnaden mellan regeringen och borgarna var att regeringen bara ville ta pengarna tillfälligt från kommunerna, medan vi i oppositionen ville suga in dem varaktigt. Är det så man skall tolka också de förslag som regeringen nu lägger fram, att det är en tillfällig indragning av statsbidragen? Om det inte är en tillfällig indragning, föreligger här också en skillnad mellan ord och handling, mellan vad man sade före valet och vad man säger efter.

Till slut, fru talman, vill jag konstatera att ännu har vi inte fått några besked om skatterna för 1987, om marginalsattesänkningar, om regeringen tänker sitta still i båten i avtalsrörelsen eller inskrida vid förhandlingsbordet.

Anf. 24 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! I Kjell-Olof Feldts anförande fanns ett längre och som jag tycker intressant-avsnitt om det som händer på Stockholmsbörsen. Jag tycker att det finns anledning att upprepa det som Karin Söder sade redan i förmiddags, att vi har pekat på ett förhållande på börsen som skulle kunna rättas till ganska snabbt. Det finns nämligen centerförslag i denna kammare, nyss väckta, angående förändring av aktiebolagslagen.

Den förändring som tyvärr gjordes 1973 har skapat utrymme för insideraffärer på ett sätt som kanske inte fanns tidigare, och vi har då aktualiserat lagändringsförslag som rättar till det missförhållandet. Min fråga är: Är ni beredda att stödja våra förslag på den punkten? Apropå börsen slussas ju dit pengar från löntagarfonderna, som Kjell-Olof Feldt har baxat igenom riksdagen. Det innebär alltså att vi får fler institutionella ägare som efterfrågar aktier till förfång för enskilda aktiesparare. I stället borde man gå den andra vägen och se till, att utbudet på börsen blir sådant att man i varje fall inte pressar upp kursutvecklingen. Så mycket är helt klart som att börsen inte är något lufttomt rum, och det är god insyn numera i vad som händer där. Den psykologiska effekten skall man verkligen inte underskatta, t. ex. i en känslig avtalsrörelse. Att det sedan finns saker i den här avtalsrörelsen som har börjat snett är en annan sak, men det gör inte att man kan bortse från vad som sker på börsen.

När Kjell-Olof Feldt gick åt Ingemar Eliasson kom jag att tänka på de gamla talesätten om sten i glashus och elefanter i porslinsbutiken. Kjell-Olof Feldt hyvlar av centerpartiet i några raska vändningar med hjälp av sina medarbetare i finansdepartementet, som om de skulle ha någon sorts särskild rätt att ändra förutsättningarna i våra förslag. Det var det jag kritiserade i mitt inledningsanförande. På vilket sätt har finansdepartementet eller några andra fackdepartement tolkningsföreträdare när det gäller våra förslag, deras inriktning och deras tidsangivelser? Ni har rättat och förändrat hur som helst i

de förslagen, och ni har räknat in sådant som löpande budgetförstärkning som vi har talat om är engångsförstärkningar vid sidan av budgeten. Hur hänger det ihop? Med vilken rätt använder Kjell-Olof Feldt olika levnadsregler för sig själv och för Ingemar Eliasson?

Prot. 1985/86:70
5 februari 1986

Allmänpolitisk debatt

Anf. 25 INGA LANTZ (vpk) replik:

Fru talman! Den ekonomiska politik som regeringens tredje väg utstakar ligger nära den väg som ekonomklubbar och storbanker förordar, låt vara att det hela sker i en litet mer socialt anständig form. Därför är också kritiken från de borgerliga partierna i kammaren i dag så mild, men den är desto hårdare från arbetarrörelsen och ute bland folk i våra bostadsområden och på arbetsplatserna.

Regeringen framställer saken så, att det är lönerna som hotar att driva upp inflationen, men man iakttar däremot en stötande tystnad inför de vinst- och spekulationselement som härjar i den svenska ekonomin. Varför vågar inte finansministern kommentera den orättfärdiga fördelningspolitiken, som jag tog upp i mitt anförande? Det är ändå den frågan som folk ställer. Man vill veta vad regeringen har att säga om den. Eller som LO-tidningen uttrycker det:

Klipp till mot kapitalet! Vad vi ser på börsen, det är kapitalismen i sin högsta potens. Kapitalägarna spelar med hela det svenska näringslivet och i potten ligger hundratusentals arbetsplatser och det produktiva värdet av allt arbete som arbetare och tjänstemän dagligen utför. Kontrasten mellan den värld som klippen på Stockholmsbörsen symboliserar och löntagarnas vardagliga tillvaro börjar bli något påfrestande. Tio år av sänkta reallöner, uttunnade socialförsäkringar, utslagningar från arbetslivet för löntagarna samtidigt som miljarder skyfflas mellan kapitalägarna på börsen och de inblandade direktörerna gör varandra till miljonärer på en förmiddag visar att något har gått snett i det som kallas fördelningspolitik, och det är kanske dags för ett uppror för folkflertalet. Så säger man i LO-tidningen.

Kan Kjell-Olof Feldt förstå den här reaktionen och ilskan som finns över den orättfärdiga fördelningspolitik som en arbetarregering för fram?

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 26 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Politikerföraktet pyr ute i landet, säger Ingemar Eliasson. Ja, och Ingemar Eliasson blåser på. Han tog upp ett mellanhavande mellan Bengt Westerberg och Olof Palme. Jag hade tänkt att Bengt Westerberg skulle förklara sig först. Vad det gäller är en intervju som gjordes med Olof Palme före valet. Jag har läst den. Där fick Olof Palme frågan: Vad är skillnaden mellan era likviditetsindragningar och de borgerligas nedskärningar? Han förklarade att det är en skillnad på att göra en temporär indragning och att göra nedskärningar. Men det finns ingenting som säger att svensk socialdemokrati under inga förhållanden, som nu Bengt Westerberg påstår, kan tänka sig att ändra statsbidragen till kommunerna så att de ökar mindre eller t. o. m. minskar. Det var helt enkelt en uppvisning i pedagogik

om skillnaden mellan de förslag som de borgerliga drev i våras och de beslut som vi genomfört.

Det var inga löften till kommunerna. Jag har inte hört att någon kommunalman har kommit och sagt att kommunerna har fått löfte i valrörelsen om att alla statsbidragen skulle utgå enligt oförändrade regler, osv. Men blås på, Ingemar Eliasson. Till slut blir den blåsande själv svedd av elden. Jag tycker att det här är olustigt.

Lars Tobisson får upptäcka att högerregeringar inte duger längre såsom exempel. Det var för väl höll jag på att säga. Nu är det socialistregeringar som skall användas där det går dåligt. Att det går lika dåligt för högerregeringarna skall vi nog inte tänka på längre.

Jag tycker att det är ojust att jämföra ett land som Spanien med länder som Tyskland, Danmark och Sverige. Jag säger å mina spanska partivänners vägnar att om Lars Tobisson hade en aning om de politiska, sociala och ekonomiska svårigheter som en ung och fattig demokrati har att kämpa med, så skulle han inte uttrycka sig fullt så övermaga på den punkten. Sedan undrar jag om Lars Tobisson har förstått vad kritiken mot börsklippen handlar om. Han talar om likviditeten i företagen. Javisst, men vad det här gällde var att ett antal människor utnyttjat sin maktställning i företagen för att förbättra sin privatekonomi. Det har inte ett dugg med likviditet och räntornas höjd att göra. Det var ren gnidighet. Det var trevligt att få några extra miljoner, och det är ju mänskligt. Men det är enligt min mening oerhört kortsynt, för att inte säga dumt, att göra så i ett läge då näringslivet är beroende av att man har respekt för kravet på rimliga vinster och det som kallas för legitimitet i dessa sammanhang.

Sedan säger Lars Tobisson att löntagarfonderna inte är dygdemönster. Ja, det är tänkbart, men en sak har de icke gjort: De har inte gett Stockholmsbörsen dåligt rykte utomlands. Men det har de gjort som demonstrerade mot löntagarfonderna en gång i tiden.

Olof Johansson talar om yran på börsen. Såvitt jag förstod gillar han inte den. Jag måste fråga Olof Johansson varför centerpartiet föreslår sänkt skatt på förmögenheter och aktieutdelning. Blir inte yran då större om man gör så? Jag har inte läst centerns motion om det specifika problem vi nu diskuterar, om klippen. Men Leokommissionen behandlar just det här problemet. Jag har för min del konstaterat att det borde vara möjligt att stoppa den här sortens hantering genom lagstiftning. Jag skall gärna studera centerpartiets motion och se vad den duger till.

Olof Johansson är väldigt upprörd på finansdepartementet, som enligt hans mening har provocerande beräkningsmetoder och använder billiga trick. Jag skall ge exempel på ett billigt trick. Det är när centerpartiet hävdar att det går att spara 7 miljarder på de statliga bostadslånen. Det finns nu ett antal gamla, statliga bostadslån som folk har och som löper med låg ränta och i allmänhet ganska fördelaktiga amorteringsvillkor. Nu påstår man inom centerpartiet, rakt ut i luften, att staten skulle få tillbaka 7 miljarder genom att dessa människor löser in sina lån. Den enklaste reflexion leder till frågan: Varför skulle de göra det? Varför skulle de lösa in lån som löper med 5-7 % ränta för att få betala 12-14 % ränta? Centerpartiet ger över huvud taget ingen anvisning om vilket slags logik eller räknestycke som har lett fram till

slutsatsen att det här finns 7 miljarder att hämta. Jag skulle vara väldigt glad om centerpartiet har rätt – men jag är övertygad om att de har fel.

Sedan måste jag fråga Olof Johansson om en sak. Han sade nämligen i sitt första inlägg någonting som jag inte förstod. Han sade att vi inte bör göra om misstagen från 1970-talet och låta oljeflödet ohämmat gå över gränserna. Betyder det att Olof Johansson funderar på åtgärder om olje- och bensinpriserna skulle sjunka väldigt mycket i år? Det vore intressant att få veta det.

Jag respekterar centerpartiets ambitioner med fördelningspolitiken men det finns en del besynnerliga inslag i de förslag som man har lagt nu. Ett sådant inslag är förslaget att avskaffa fastighetsskatten. Det kommer att leda till att ingenting händer med hyrorna i de allmännyttiga bostadsföretagen. De blir visserligen av med skattskyldigheten men blir också av med den kompensation de nu har för skatten. Det betyder att 1,2 miljarder kommer att föras direkt i fickorna på de privata fastighetsägarna, för de kan behålla sina hyresnivåer, som är satta för att täcka fastighetsskatten, utan att de behöver betala någon skatt. Finns det inte anledning att fundera på vilken yra på fastighetsmarknaden som detta kommer att leda till? 1 200 miljoner är ändå en del pengar. Skall man föra en rimlig fördelningspolitik måste man – om man vill avskaffa fastighetsskatten – göra någonting åt de förmögenhetsvinster som detta skapar. Tala om arbetsfria inkomster för fastighetsägarna!

Jag vill till slut ta upp Inga Lantz inlägg. Hon säger att jag inte vågar kommentera det hon sade. Problemet var att jag inte hade tid att göra det. Men nu skall jag göra det. Hon sade någonting som jag tror kräver en smula eftertanke. Hon sade att regeringen – vi driver ju en sådan borgerlig politik – inte visar någon vilja att fördela tillbaka till löntagarna vad som tagits ifrån dem. Bakom ligger tydligen föreställningen att de sänkta reallönerna i Sverige åstadkoms genom att vinsterna steg. Det är dessa vinster vi skall ta tillbaka.

Men sanningen är ju den rakt motsatta, Inga Lantz! Under den period då reallönerna sjönk – det var ju då löntagarna verkligen förlorade någonting – då minskade också vinsterna till absolut bottennivå. Det är det jag menar kräver eftertanke. Hur kan det komma sig att under den period då löneandelen i Sverige var större än någonsin – den gick upp till 85 % av förädlingsvärdet och vinstandelen sjönk till 15 % – då sjönk reallönerna mer än vad de någonsin har gjort sedan 1920-talet. Det kanske är litet svårare än vad kommunisterna säger? De hävdar: Pressa bara ned vinsterna, beskär vinsterna, ta bort vinsterna. Då stiger reallönerna och löntagarna får det förfärligt bra.

De erfarenheter vi har innebär att om vi kan hålla en rimlig vinstnivå i näringslivet då stiger också reallönerna. Det är vår erfarenhet. Det är arbetarrörelsens erfarenhet. Inga Lantz hoppas förgäves på att de uppror som hon också tycker sig se skall utlösas i att den svenska fackföreningsrörelsen stormar ut till sina medlemmar och säger att vi nu skall ta hand om vinsterna. Fackföreningsrörelsen har lärt sig bra mycket bittrare och hårdare än andra grupper vad det innebär när företagen går dåligt, när företag läggs ned och folk förlorar jobben.

Nog vågar vi diskutera fördelningspolitik. Det är bara det att kommunisterna förenklar så oerhört. De vilseleder människor, tyvärr, och får dem att

tro att det finns några enkla lösningar på problem som är ganska svåra och som det har tagit oss årtionden att försöka få grepp om. Och det tycker jag att vi har fått.

Sedan skall jag avsluta med, herr talman, att svara Lars Tobisson och Ingemar Eliasson. De vill ha besked om skattepolitiken 1987 och 1988. Sådana besked kommer riksdagen att få i vår genom proposition. Tobisson frågade huruvida vi vill avskaffa valutaregleringen eller inte. Jag får hänvisa till att vi har fått ett mycket omfattande betänkande från valutakommittén. Det skall vi studera i lugn och ro innan vi företar oss något på det området. Jag har sagt i andra sammanhang och jag kan upprepa det här: Onödiga regleringar skall avskaffas. Huruvida valutaregleringen är onödig eller inte skall vi senare ta ställning till.

Anf. 27 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Får jag först med några ord kommentera det som finansministern tagit upp och som gäller aktiehandeln.

Det som förevarit på börsen kan beklagas endast av dem som vill vårda sig om en fungerande marknadsekonomi. Det har funnits vissa inslag som naturligtvis dragit ned förtroendet hos vissa aktörer på denna marknad. Alla aktieägare, stora som små, måste ha lika chanser och samma information, för att denna handel skall fungera tillfredsställande.

Behovet av klarare etiska regler för aktiehandeln är uppenbart. Det vilar, menar jag, ett tungt ansvar på näringslivet självt och på börsstyrelsen att se till att arbetet med klarare etiska regler drivs fram till ett skyndsamt slut.

Så, herr talman, detta med statsbidrag till kommunerna. Jag råkar ha en utskrift från den utfrågning av statsministern som det varit tal om här. Som svar på frågan om vad socialdemokraterna gör och vad de borgerliga partierna har föreslagit säger statsministern ordagrant: "Borgarna rycker av dom pengarna, dom får aldrig det där tillbaks, det är för all framtid, så tar dom av dom dessa pengar. Och det är en avgörande skillnad."

Senare kommer statsministern fram till att om man rycker av kommunerna pengarna för gott så måste det bli effekter på färdtjänsten, knatteidrotten, särskolan och allt detta andra.

Det var alltså den avgörande skillnaden. Då frågar jag: Består denna avgörande skillnad? Är det också den här gången en tillfällig indragning?

Sedan vill jag fråga: Var det någon väljare som i valrörelsen hörde någonting om indragning av statsbidragen till lärarlöner, kollektivtrafiken eller ungdomstandvården? Kan någon hävda att vad som sades i valrörelsen och vad som utträttats av regeringen efter valet stämmer överens på den här punkten? Undra på att människor är förvånade och en och annan är upprörd!

Så till beskeden som de behöver som förhandlar om lönerna för detta och nästa år: Hur kan regeringen begära att man skall kunna träffa avtal om löner för flera år framöver, när man inte kan tala om hur skatterna skall se ut nästa år, när man tänker avvakta förhandlingarna om stöd till barnfamiljerna innan man kan tala om hur skatteskalorna skall se ut, när man inte kan ge besked om inflationsskyddet eller om marginalskattesänkningarna och inte heller om huruvida man tänker hålla sig borta från själva förhandlingsspelet?

Anf. 28 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! I stället för att lämna klara besked på mina frågor började Kjell-Olof Feldt tala med moraliserande övertoner om sina socialistiska partivänner i Spanien. Låt mig få säga att jag är väl förtrogen med situationen i Spanien. Jag var där under de år som man bröt upp diktaturen och under många år fick en borgerlig regering som anträdde Spaniens väg mot demokrati och mot en fastare plats i den europeiska gemenskapen.

Jag står inte här och fördömer vad som sker i Spanien. Tvärtom skulle jag vilja säga att den politik som förs där av den socialistiska regeringen är beundransvärd. Och jag tycker kanske att Kjell-Olof Feldt själv kunde dra viss lärdom av de svårigheter som man har där.

Med hänsyn till vad Kjell-Olof Feldt sade om situationen på börsen måste jag faktiskt, trots finansministerns tidigare klara uttalanden, fråga: Planerar Kjell-Olof Feldt skattehöjningar riktade mot det aktiesparande som sitter så trångt att vi nu ser en mycket snabb överflyttning från personligt aktieäggande till ägande av stora institutioner, däribland löntagarfonderna?

Nej, Kjell-Olof Feldt, det är inte aktievinster eller höjda utdelningar som "klämmer" löntagarna. Det är skatten. Två tredjedelar av arbetsersättningen går till det allmänna. Den återstående tredjedelen räcker inte för att försörja en familj. Det är fel att reallönen skulle ha stigit sedan socialdemokraterna återkom till regeringsmakten. Enligt siffror i regeringens finansplan sjönk reallönen 1983 med 4 %, för att sedan ha varit ungefär oförändrad.

Mot bakgrund av att regeringen förespeglat reallöneförbättringar efter valet är fackets reaktion på budgeten inte överraskande. Regeringen har bäddat dåligt på många vis. Sättet som TCO-konflikten upplöstes på är ett exempel. Man kapslade då in fördelningspolitiska motsättningar, kanske i hopp om att någon annan skulle få hantera situationen efter valet. I detta läge var det naturligtvis opsykologiskt med ett antagande om nollavtal i budgeten. Det var också opsykologiskt att kräva treårsavtal och samtidigt säga att det för det första året måste bli nollavtal utan klausuler. Det vittnar om att man inte har begrepp om hur det fungerar på avtalsmarknaden.

Regeringen har i finansplanen tagit till sig vårt i valrörelsen framförda budskap att man måste kunna leva på sin lön. För att det skall bli verklighet måste de offentliga utgifterna minskas, så att det ges utrymme för skattesänkningar för människor i vanliga inkomstlägen. Skattesänkningarna måste utformas så att de stimulerar till arbete, sparande och nysatsningar och därmed befordrar tillväxten. Om man är så förblindad att man inte förstår detta samband, då kommer man ingen vart. Det finns ingen annan utväg för regeringen än att här ansluta sig till den politik som vi moderater länge har stakat ut.

Anf. 29 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Finansministern knäsatte här en ny princip. Man får inte ägna sig åt fördelningspolitik på "andra planhalvan", mellan mindre och större aktieägare. Det är innebörden i vad finansministern säger.

Jag medger att detta är ett marginellt problem i förhållande till de missar när det gäller fördelningspolitik som regeringen i övrigt har gjort i budgetpropositionen. Men det handlar om den övervältring till mer och mer av

Prot. 1985/86:70
5 februari 1986

Allmänpolitisk debatt

institutionellt ägande som vi faktiskt har fått. Det handlar också om att stimulera de enskilda aktieägarna och ge dem lika villkor som övriga aktieägare, både i informationshänseende och när det gäller ekonomiska förutsättningar. Detta är bakgrunden till vårt förslag i denna del.

Det är klart att det är svårt att på en kort repliktid redogöra för vårt förslag beträffande bostadslånen. Det gäller alltså de ca 25 miljarder som regeringen, utan räntebidrag, har lånat ut i bostadskapital. Ungefär 12 miljarder har lånats ut till småhusbyggande, och 12–13 miljarder har gått till kommuner och lokallån. Vi menar att 7 av dessa miljarder borde kunna lyftas ut. Det har vi öppet redovisat som en engångseffekt. Det borde inte föranleda klander. Vi har inte räknat med detta belopp i vårt budgetalternativ, utan det har redovisats särskilt.

Jag kan här ange ett incitament för att människor skulle vilja ha en sådan hantering som vi föreslår. Genom omplacering till hypoteksinstitut kan lånen tecknas med längre amorteringstider. Räntan och amorteringsbeloppet kan på det viset bli lägre totalt sett. Årskostnaden för låntagarna blir mindre. I dag är det ganska korta amorteringstider på många av dessa lån. Dessutom har staten, som finansministern vet, höjt sin ränta till 13,4 %. Det gör att det finns ytterligare en möjlighet att utnyttja. Vi tycker att staten inte bör hantera mera i sin budget än vad som är nödvändigt.

Flera andra saker har fladdrat förbi i debatten, men jag vill bara konstatera att en del av felräkningarna från finansdepartementets sida vad gäller fastighetsskatten beror på en missuppfattning. Vi har inte föreslagit ett retroaktivt borttagande. Därmed borde det heller inte vara några övergångsproblem av karaktären "pengar i fickorna på fastighetsägare", som finansministern talade om. Finns det sådana övergångsproblem, får man naturligtvis gripa sig an dem. Det var inte vi som föreslog att fastighetsskatten skulle införas. Vi har hela tiden röstat emot den.

Till sist. I finansplanen och i statsministerns tal nämndes regionalpolitiken med tre ord. Finansministern har för sin del över huvud taget inte nämnt den och ändå förs nu den största flyttlasspolitiken sedan 1960-talet. Vad gör ni? Är det förbjudet att tala om saken också?

Anf. 30 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Det var ju synd att finansministern inte hade tid att i sitt 30 minuter långa anförande kommentera fördelningspolitiken.

Det är en borgerlig ekonomisk politik som regeringen för. Den debatt som förs inom arbetarklassen vittnar också om att det är så man uppfattar regeringens ekonomiska politik. Vad skall vi använda vinsterna till, Kjell-Olof Feldt? Det vore ju naturligt för en arbetarregering att använda de enorma vinster som har skapats i det här landet till att fördela om förmögenheterna till vanliga människor, som har blivit berövade 10–15 % av sina reala inkomster. Det vore en naturlig reaktion från regeringens sida. Det stämmer inte att aktiehandeln bara är ett oförargligt byte av pengar mellan olika kapitalägare. Det arbete som vanliga människor utför belönas dåligt. Lönernas andel av produktionsvärdena har minskat och vinsterna har ökat. Det är vinsterna som till största delen orsakar inflationen, inte lönerna, vilket framhölls senast i en LO-rapport i radion i morse. Kapitalet har tagit en allt

större andel av den berömda kakan, och vi har en arbetarregering som tillåter det här. Det går inte att kräva återhållsamhet av löntagarna samtidigt som det görs snabba klipp på börsen. Det måste till en skärpning av lagen, så att möjligheterna till sådant begränsas.

Vid utarbetandet av vårt budgetförslag har vi ansett det vara högst rimligt med en höjning av omsättningsskatten på aktier, och det är också högst rimligt med en höjning av skatten på stora förmögenheter. Jag måste fråga finansministern: Varför är ni så rädda för att gå till angrepp mot kapitalet? Varför törs ni inte angripa aktiespekulation och förmögenheter, och varför vänder ni er hela tiden åt fel håll med era förslag om inkomstförstärkningar eller besparingar? Har ni ingenting lärt under den tioårsperiod som har gått och då det omfördelats hundra miljarder kronor till förmån för de rika? Varför vill inte regeringen omfördela förmögenheterna tillbaka till vanliga människor, som faktiskt har rätt till dem? Skall denna orättfärdiga politik få fortsätta? Är detta finansminister Feldts svar på min kritik?

Anf. 31 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Ingemar Eliasson beklagade affärerna på aktiemarknaden. Det var skönt att höra detta. Han skyllde inte som Lars Tobisson på regeringen och ansåg inte att regeringen bär skulden till vad de här herrarna har haft för sig.

Sedan ställde Ingemar Eliasson en fråga: Vidhåller ni inte att Olof Palme ställde ut löften beträffande statsbidragen i framtiden? Ingemar Eliasson sade: Hörde någon talas om indragning av statsbidragen? Nej, men man hörde inte heller talas om en mängd andra saker som finns med i den här budgeten. Vi gick inte ut i valrörelsen och talade om höjningar av arbetslöshetsersättningen. Över huvud taget presenterade vi inte detaljerna i den ekonomiska politiken under de kommande tre åren, men vi angav riktlinjerna. Det finns en mycket stor skillnad mellan regeringens och de borgerligas behandling – både i våras och även nu – av kommunerna. Skillnaden blev så stor i våras, därför att de borgerliga partierna krävde att mellan 4 och 6 miljarder kronor skulle dras in från kommunerna redan 1986. Detta skedde inte med hänvisning till att kommunerna skulle ha fått väldigt stora inkomstökningar – något som vi för vår del hänvisar till när det gäller 1987 – utan skälet var att man skulle så att säga kämpa ner den kommunala verksamheten.

Det var ingen som i våras, i somras eller senare under valrörelsen hade hört talas om att kommunerna 1987 skulle få ett överskott på kanske 12 miljarder kronor. Hade detta varit bekant under valrörelsen är det möjligt att flera hade sagt: Det är väl inte rimligt att så stora överskott skall finnas hos kommunerna, medan staten har underskott. Nej, detta uppenbarades under hösten, när vi fick fram statistik för hur det kommunala skatteunderlaget växte 1985.

Det är alltså stor skillnad på sättet att göra indragningarna. Vi försöker ta av ett kommunalt överskott, inte för att skära ner den kommunala verksamheten utan därför att vi tycker att kommunerna har tillräckligt med pengar för att själva klara en del av de uppgifter där staten i dag betalar kostnaderna. Det är inte heller fråga om att – som jag hörde Karin Söder säga

Prot. 1985/86:70
5 februari 1986

Allmänpolitisk debatt

tidigare – göra lärare arbetslösa. Skälet är som sagt att vi anser att kommunerna själva har pengar, så att de kan klara kostnaden på marginalen när det gäller lärarlönerna.

Herr Eliasson fördömde i sitt inlägg SAMAK-rapporten och ansåg att den hotar den parlamentariska demokratin. Den här rapporten, som vi tidigare diskuterat här i riksdagen, säger att i förutsättningarna för avtalsrörelsen måste nog ingå sådana ting som skatteförändringar, vare sig man sänker eller höjer skatterna. Om man höjer barnbidragen eller vidtar andra åtgärder som påverkar löntagarnas ekonomi, så bör detta vara med i förutsättningarna för avtalsrörelsen och bör kunna bli föremål för diskussioner mellan avtalsparterna och regeringen.

Jag tycker mig minnas att Ingemar Eliasson i andra sammanhang hävdat precis detta att man måste ha med skatterna. Det sades också tidigare från borgerligt håll – av Lars Tobisson för resten – att vårt stora misstag är att vi inte i avtalsrörelsen har fört in skattepolitiken för 1987 och 1988, om vi vill ha ett långtidsavtal. Vad annat är att säga än att det är väldigt svårt att sluta avtal på löneområdet, om inte staten medverkar på något sätt – i varje fall bör staten föra en skattepolitik som skapar möjligheter härvidlag.

Men Lars Tobisson går enligt min mening alldeles för långt när han säger att allt ont som finns i Sverige har det höga skattetrycket som upphov. Framför allt, säger Lars Tobisson, är skälet till att lönekostnaderna stiger mera i Sverige än i andra länder det höga skattetrycket, de höga marginalskatterna. Jag är säker på att – det har jag hävdat i många sammanhang – marginalskatterna har spelat en roll i Sverige för kostnadsutvecklingen, för löneutvecklingen, och att de fortsätter att göra det, så att det därför är önskvärt att vi håller nere marginalskatterna. Men man kan ju inte helt bortse från det fundamentala, att flertalet av de västeuropeiska länder som i dag kan ståta med låg inflation har en arbetslöshet som ligger på mellan 10 och 15 %. Antingen är det i Tobissons föreställningsvärld helt ointressant hur hög arbetslösheten är eller också förstår han inte vilken stor roll den spelar för lönebildningen.

Olof Johansson sade att han hade för kort tid på sig för att kunna förklara varför de lån som det talats om skulle lösas in. Det hade han uppenbarligen rätt i – det krävs längre tid. Sedan vecklade han in sig i ett rätt orimligt resonemang om fastighetsskatten. Han sade att det skulle vara fråga om ett övergångsproblem, beroende på något slags retroaktiv lagstiftning, att de privata fastighetsägarna får en massa pengar, om denna skatt avskaffas. Jag kan inte begära att en vice partiledare i centerpartiet skall hålla reda på allting som händer här i riksdagen. Men det var faktiskt så att fastighetsskatten infördes för att de privata fastighetsägarna inte skulle suga åt sig de stora förmögenhetsökningar som uppstod när de borgerliga regeringarna – som Olof Johansson visst tillhörde – införde den allmänna hyreshusavgiften. Motiveringen var alltså rent fördelningspolitisk. Och om man slopar en fördelningspolitiskt motiverad skatt, får det fördelningspolitiska verkningar – det måste t. o. m. Olof Johansson begripa. Jag har talat med Birgit Friggebo i folkpartiet. Hon kan sådant här, för det var hon som tog upp resonemanget första gången.

Vad jag tycker illa om i centerns uppläggning – det skall jag säga alldeles

ärligt och uppriktigt – är att man gjort en enorm överbudsbudget. Man går ut och talar om för folk att detta skall ni få, här skall vi satsa, så mycket skall skjutas in där – och sedan undandrar man sig hela ansvaret för hur det skall betalas. Det är därför vi kritiserar centern för att ha målt sig ur varje vettigt samtal om den ekonomiska politiken. Olof Johansson kan väl begripa att om vi hade lagt fram en budget där underskottet hade ökat med 10 miljarder, så hade vi kunnat dela ut hemskt mycket godis till svenska folket för dessa 10 miljarder. Och det är det godiset ni spenderar nu. Det tycker jag illa om, och det förvånar mig att man från de övriga borgerliga partierna inte har åtminstone någon kommentar till att man har en sängkamrat med dessa böjelser som centerpartiet nu uppvisar.

Jag vill säga till Inga Lantz, att mitt anförande handlade om fördelningspolitik. Vad jag inte hade tid att kommentera var kommunisternas vanliga klagovisa över att det är de höga vinsterna som håller nere reallönerna. Jag hade tänkt mig att Inga Lantz skulle förklara hur det kunde komma sig att under den period när vinsterna sjönk i botten, då sjönk också reallönerna. Nu, när vinsterna har stigit, har vi ändå hållit reallönerna oförändrade, och det var i fjol en klar ökning för väldigt många löntagare.

Jag begriper att kommunisterna i det här läget för en propaganda och en agitation som går ut på att vinsterna skall ner och lönerna upp. Men erfarenheten talar ju ett annat språk. Vinsterna är inget mål för vår ekonomiska politik, definitivt inte. Att det skulle vara någon önskan från den svenska arbetarrörelsens sida att ha så höga vinster som möjligt är uteslutet. Men vi har insett – och det insåg vi för 50 år sedan – att utan rimlig lönsamhet, vare sig det är privatägda, kooperativa eller statliga företag, bygger vi inte under för en stabil sysselsättning och en fortsatt reallönetillväxt.

Jag skall tala om för Inga Lantz att även i socialistiska länder, som egentligen är kommunistiska – med ett hederligare språkbruk – måste man ha överskott i företagen. Man måste ha vinster. I själva verket har man ganska fantastiska vinster i företagen i de kommunistiska länderna, för de finansierar allting. Ur vinsterna får de finansiera all utveckling i företagen. De har inte en vänlig stat som skjuter till, som vi gör, en hel del bidrag och annat för att näringslivet skall fungera bättre.

Men jag tror att svenska löntagare kan koppla ihop det här och inse att det väsentliga för dem är att de vinster som finns används så att de gagnar även löntagarna och de anställda. Vi har haft en sådan period. Det är därför jag ägnar en viss tid åt att till ytterlighet brännmärka det som nu pågår och som skapar intrycket att de som i dag har ansvar för företagen bara är intresserade av en sak – att fylla sin egen börs. Är det det intrycket man skapar, då är det mycket som kan gå åt skogen, herr talman.

Anf. 32 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Nu vänder vi på bladet i den allmänpolitiska debatten.

Låt mig börja med att säga att en halv procent inte är mycket. Det är kulturens andel av statens totala utgifter, och därför är det så mycket märkvärdigare att kulturfrågorna i dagens allmänpolitiska debatt fått denna framträdande placering. Det är glädjande. Kanske är det ett tecken på att regering och riksdag tillsammans börjar förstå att begreppet välfärd inte

enbart kan uttryckas i ekonomiska termer, att människors behov och önskemål sträcker sig utöver det timliga, att för många människor är politik utan en helhetssyn på tillvaron tom och innehållslös.

När i framtiden det mesta av 1980-talet sjunkit i glömska, kommer vårt decennium att bedömas efter den kultur som nu skapas och lever i vårt land. Detta innebär inte att kulturen är fristående från det övriga livet. Tvärtom – ett rikt kulturliv är avgörande för människors förmåga att skapa de materiella villkor som kan avläsas i tabeller om bruttonationalprodukt och exportvolymer.

Kulturen och kulturskaparna måste ha öppenhet och frihet för att kunna fungera. Ett toppstyrt och hårt reglerat samhälle får direkta återverkningar på kulturyttringar av olika slag. Censur efterlyses aningslöst av många, utan att de förstår konsekvenserna. Men också mjukare vapen kan få destruktiva effekter. Ett hårt reglerat samhälle där enskilda människors handlingsfrihet beskärs och statens ökar utgör ett hot mot kreativitet och frihet men också mot de udda och de annorlunda, mot dem som kanske har förutsättningar för nyskapande och därmed för att berika tillvaron för många.

Sverige håller på att utvecklas till ett regleringssamhälle. Genom att låsa fast kulturlivet i regler och institutioner förhindrar man den dynamik som är nödvändig i ett kultursamhälle.

Samhällsstöd har i socialdemokraternas kulturpolitik blivit det ord som avgör om böcker skall ges ut, om sångkörer kan uppträda eller konstnären ställa ut. Enskilda initiativ har många gånger bekämpats som utgörande ett hot mot konstens frihet, när det i stället är så att ett alltför hårt och samhällsbundet stöd verkar i denna riktning.

Vad är nu skillnaden mellan moderat och socialdemokratisk kulturpolitik? Enkelt kan det uttryckas så att socialdemokraterna lever kvar i uppfattningen att det viktigaste är att sprida ut kulturen, oberoende av människorna som skall ta del av den, medan vi tilltror kulturen en egen inneboende kraft, där det är statens uppgift att göra människorna mottagliga för olika kulturupplevelser.

1960- och 1970-talens kulturpolitik kan i dag utvärderas, och så har också skett. Stora satsningar har gjorts av socialdemokraterna på att sprida kultur till olika grupper i samhället. Det är kultur på arbetsplatserna: teatergrupper gjorde framträdanden i personalmatsalar under lunchraster, vilket gjorde att personalen tog med sig matsäck och åt på rummen för att inte bli störda. Det är kultur i boendemiljö: nya medel anslogs, som vid en utvärdering visade sig ha resulterat i att redan aktiva grupper fick mer medel att anordna julgransplundringar och gårdsfester för. Utgivandet av En bok för alla har visat sig utgöra en prisbillig utgåva för redan vana läsare. Den stora satsningen på att föra ut teatern till nya grupper har vid riksrevisionsverkets utvärdering visat sig vara misslyckad – teatergåendet har minskat i stället för tvärtom.

Man kan likna kulturrådet vid en fågelmamma som strör kultur i väntande fågelungars gap – men tyvärr gapar inte fågelungarna. Orsaken till det är den avintellektualisering som har skett av hela vårt skolväsende. Moderata samlingspartiet har i decennier krävt en uppstramning av svenskundervisningen i våra skolor. Vi vet att en stor del av svenska folket aldrig har läst en

bok sedan de lämnat skolan. Skolböckerna har förflackats och i lågstadiet blivit alltmer lika bilderböcker. I högre årskurser har nedskärningen av böckernas löpande text medverkat till en ökad oförmåga att tillgodogöra sig sådan text. När välskrivningen försvann minskade förmågan att uttrycka sig skriftligt, och när uppsatsskrivningen förändrades till referat tog man död på fantasin. När blockämnena infördes blev undervisningen i historia och geografi, som är så nödvändig för förståelsen av vårt kulturarv, beskuren, och religionsundervisningen är i dag bara en skugga av vad den en gång var. Allt detta har bidragit till att göra människor mindre mottagliga för kultur.

Jag vill ge kulturminister Göransson en eloge. Han är den förste socialdemokratiska kulturminister som förstår vad det här rör sig om, och förhoppningsvis kan vi så småningom se en förbättring. Om människor inte vill läsa ökar inte bibliotekslåningen, även om vi flyttar biblioteken ut i verkstäderna.

Det är i hemmen och i skolan som kulturintresset utvecklas. Helt naturligt upplever både föräldrar och lärare en konkurrens av de nya medierna. Den konkurrensen kan aldrig bemötas med generella förbud, utan med upplysning, vilket vi moderater alltid sagt. Många barn tillbringar eftermiddagarna med att se undermålig video, men det är föräldrarnas ansvar. Vi kommer att få ett starkt ökat utbud av TV, och lika säkert är att en del av detta utbud kommer att vara reklamfinansierat. Motståndet, också hos socialdemokraterna, mot detta har av naturliga skäl försvagats, bl. a. mot bakgrund av det ökade videotittandet. Tanken på att överheten, var den än finns, skall reglera människors konsumtion är oförenlig med ett fritt samhälle. Och dessutom: Vilka möjligheter till ökad kulturproduktion ger inte en monopolfri TV?

Även om vi moderater starkt trycker på betydelsen av att människor skall efterfråga och kunna efterfråga konstnärligt värdefull produktion inom hela kulturområdet, så är det viktigt att våra konstskapare har sådana villkor att det framställs konst, musik och litteratur av kvalitet. Under denna allmänpolitiska debatt kommer att från olika håll redovisas de skattereformer som vi moderater vill ha genomförda. Kulturskaparna betraktas i dag som egna företagare, och deras ekonomiska situation är många gånger hindrande i deras skapande verksamhet. Skatten och egenavgifterna upplevs som orimliga, och vi moderater anser att det är nödvändigt att konstnärer får de skattelättnader som vi föreslagit för egenföretagare och att de får den utökade avdragsrätt som är betingad av oregelbundenheten i konstnärlig produktion. Det är viktigare än ökade stödformer.

Moderaterna har föreslagit att kulturrådet på sikt skall avvecklas. Det är orimligt att en enda organisation ensam skall bestämma om praktiskt taget allt konstnärligt stöd i vårt land. Vi kräver mångfald, vilket är nödvändigt om man skall kunna hävda begrepp som konstnärlig frihet. Är det rimligt att en och samma organisation först utreder behov, sedan planerar, beslutar om stöd och slutligen utvärderar den egna verksamheten? Nej, låt de olika konstnärliga organisationerna få ökat eget ansvar.

En viktig del av kulturpolitiken är att bevara vårt kulturarv. Vårt kulturarv består av kulturminnesmärken, konst- och litteraturskatter och folkkonsten i dess olika tappningar. Detta att bevara ett kulturarv får aldrig innebära att vi isolerar oss från omvärlden. Socialdemokraterna var en gång öppna mot

internationella strömningar i kulturlivet. Vad vi upplever i dagens socialdemokratiska kulturpolitik är en ökad slutenhet mot allt som kommer från andra länder. Allt utländskt är inte dåligt – tvärtom är en öppenhet mot andra länders kulturliv ett livsvillkor för vår egen kultur, så att den kan utvecklas och hävda sig. Kommersialism har blivit socialdemokraternas beteckning på mycket av sådant som produceras utomlands. Det är fel. Vi får inte glömma bort att mycket av det kommersiella är konstnärligt högtstående. Dessutom: Människor skall ha rätt att konsumera det de trängtar efter, förmynderi är också här av ondo.

Visst är det beklagligt att tonvis med massfabricerade tavlor importeras, medan riktiga konstnärer i vårt land snart inte bryr sig om att sälja annat än till institutioner och som väl är till konstföreningar, oftast tillkomna på enskilda initiativ. Konst i sjukhusmiljö, konst på arbetsförmedlingen, konst på bygdegårdar, konst på torget, konst i förvaltningshuset, men varför inte konst i hemmen? Ge hemmen en ekonomi så att de har råd att köpa konst i stället för att medel ströms ut till institutionella köpare. Det är ett exempel på hur man snedvrider konsumtionen genom att göra det livsviktigt för konstnärerna att sälja till dem som man vet har medel anslagna för konstinköp. Kulturpolitiskt kan vi bara konstatera att efterfrågan på undermålig konst till hemmen ökar.

Detta är en av följderna av statens monopol tänkande. Vi moderater vill öka friheten och i ökad grad ta till vara de medel som finns i samhället men som i dag inte kommer kulturen till godo. Visst har inställningen till sponsring förändrats. Den har förändrats hos Bengt Göransson, och runt om i vårt land sitter i dag styrelser för kulturinstitutioner med socialdemokratisk majoritet och dryftar var man skall kunna ragga pengar till nya aktiviteter. Vi tycker det är bra. Vi tycker det är så bra att vi ser utvecklingen av den verksamheten som något av det bästa som hänt kulturlivet de senaste åren.

Vi vill bygga vidare på möjligheten att ta till vara de medel som kan finnas tillgängliga för kultur men som saknar bestämmelseort. Vi vet att i dag många människor testamenterar till medicinska fonder av olika slag. Många skulle kanske gärna stödja en kulturfond. I vissa områden finns intresse för att stödja det regionala kulturlivet. I andra länder finns skatteregler som medger avdrag vid bidragsgivning till kulturella ändamål. Ett sådant förfarande är inte nu genomförbart med vårt komplicerade skattesystem. Detta innebär att vi måste finna andra vägar för att stimulera bildningen av kulturfonder. Moderaterna har därför föreslagit att staten skall bidra med stimulansmedel för att öka en fonduppbbyggnad. Ett sådant fondsystem skulle medföra att vi fick en ökad mångfald, att konstnärer och konstnärlig produktion inte enbart blev beroende av samhällsmedel.

Socialdemokraterna lever kvar i föreställningen att det är storleken på samhällsstödet som är avgörande för vårt lands kulturella överlevnad. Vi tror inte det. Vi tror att det är oändligt mycket viktigare att människorna får möta konstnärer, musiker och författare i deras verk, och att vi får uppleva den dimension av tillvaron som inte kan mätas i pengar, men som gör det så mycket lättare att klara de svårigheter som livet i övrigt bjuder på. Det fordrar att kreativiteten får leva, att konstnärerna får goda arbetsvillkor – det är kanske det viktigaste av allt – och att vi därtill ger utrymme för det nya, det

annorlunda, det som kanske inte kulturrådet vill stödja men som, herr talman, kan vara inledningen till nya vägar mot upplevelserikedom och mot vårt lands ställning som ett framträdande kulturland också i internationell jämförelse.

Prot. 1985/86:70
5 februari 1986

Allmänpolitisk debatt

Anf. 33 MARGARETA MÖRCK (fp):

Herr talman! Ett levande och vitalt kulturliv är nödvändigt för ett mänskligt samhälle. Det är egentligen självklart, men det måste upprepas gång på gång, särskilt i tider med sviktande ekonomi.

Folkpartiet menar att ett rikt kulturliv är viktigare än någonsin i det tekniskt och materiellt välutvecklade samhälle vi lever i. Kulturen behövs för att stärka vår fantasi och vår känsla, vår förmåga till tolerans, förståelse och glädje. Folkpartiets kulturpolitik vill garantera frihet och mångfald. Samhället skall inte styra utan stödja kulturen så att alla uttrycksformer kan blomma, såväl de etablerade som de mer experimentella och ibland kontroversiella. Kvaliteten får inte eftersättas.

Kulturlivet bärs upp av kulturarbetarna, av konstnärerna. Det är de som garanterar kvaliteten. De måste därför stödjas i sitt arbete, och samhället måste se till att de har ekonomisk trygghet och bra arbetsvillkor för att de skall kunna skapa och nå ut med sitt arbete till publiken.

När samhällsekonomin försvagas kommer alltid kulturen i kläm – det är ett historiskt faktum – men varför skall konstnärernas villkor försämrats mer och snabbare än andra yrkesutövares? Så har i alla fall skett.

Under de senaste 25 åren har de statliga kulturanslagen ökat kraftigt. Men om man granskar anslagen närmare ser man att konstnärsstödet, det som framför allt kommer de fria kulturarbetarna till del, har en mindre gynnsam utveckling än de flesta andra sektorer på kulturområdet.

Under 1960-talet steg anslagen till konstnärsstöd och de samlade kulturanslagen i samma takt. Under 1970-talet ökade de samlade kulturanslagen något snabbare än konstnärsstödet. Hittills under 1980-talet fortsätter de samlade kulturanslagen att stiga. Men stödet till konstnärerna minskar! Budgetåret 1982/83 nådde stödet sin högsta nivå – sedan har det minskat i värde. Minskningen sedan 1982/83 är ca 10 milj. kr., dvs. 9,5 %.

Denna minskning är mycket allvarlig med tanke på hur dålig konstnärernas ekonomiska situation är. Konstnärsnämnden har uppgifter om att drygt 70 % av 1 000 yrkesverksamma bildkonstnärer – sådana som var kvalificerade för grundersättning från Sveriges bildkonstnärsfond – 1983 hade en taxerad inkomst under 50 000 kr. Scen- och tonkonstnärerna hade något större inkomster. Men 60 % hade deklarerat för mindre än 75 000 kr. Dessutom finns det stora problem på skattesidan, som ännu inte är lösta.

Konstnärernas låga inkomster kombineras med hög arbetslöshet. Den har ökat kraftigt sedan början av 1970-talet. Samtidigt har antalet beredskapsarbeten inom kultursektorn nästan halverats under 1984/85.

Sammanfattningsvis: Kulturarbetarna är i dag den yrkesgrupp som troligen har den största ekonomiska otryggheten. Fattigdom är inte någon bra förutsättning för konstnärlig verksamhet.

Allra sämst har bildkonstnärerna det. Det är inte längre många som kan ägna sig åt sin verksamhet på heltid. I så fall måste de ha någon som försörjer dem.

Material och verktyg blir allt dyrare. Att ha utställning är kostsamt; man måste sälja mycket för att täcka alla kostnader. Eventuell vinst måste slås ut över en lång period. Både privatpersoner och offentliga institutioner minskar i dag sina inköp.

Mot denna bakgrund är det mycket sorgligt att årets budgetproposition inte ger kulturarbetarna några förbättringar. I folkpartiets kulturmotion har därför förslag lagts fram om ökningar av olika anslag – nämligen just dem som riktas till konstnärer.

Folkpartiet har länge hävdat att kulturarbetare skall ha rätt till ersättning när de ställer sina verk till allmänhetens förfogande. Jag syftar på biblioteks- och visningsersättningarna. Strävan bör vara att höja ersättningarna i takt med löneökningar för andra grupper.

I folkpartiets kulturmotion föreslås sådana höjningar. Dessutom vill vi införa utställningsersättning, som diskuterats i många år. Det innebär att ersättningar betalas direkt till konstnärer inom hela bild- och formområdet som ställer ut i kommunal eller annan seriös regi.

Folkpartiet föreslår vidare ökning av anslaget till inkomstgarantin, så att fler garantirum kan inrättas. Likaså vill vi ha ett ökat anslag under Bidrag till konstnärer – ur det anslaget utgår medel till olika kulturarbetare.

Arbetsituationen för musiker som inte är fast anställda är i dag svår. Vi föreslår en ökning av Rikskonserters anslag för offentlig konsertverksamhet för att på något sätt hjälpa denna yrkesgrupp.

Vi vill också ge dansare och koreografer bättre villkor genom ökade anslag till Danshögskolan, som är centrum för dansare, till bl. a. fortbildning och fler föreställningar.

Riksteatern har föreslagit nedläggning av Cramérbaletten, som är den ena av Riksteaterns två turnerande ensembler. Det skulle vara ytterst olyckligt för kulturlivet utanför Stockholm om så sker. Vi motsätter oss därför denna nedläggning i en motion gemensam med tre andra partier.

En annan av folkpartiets kulturmotioner tar upp frågan om kulturarbetarnas skatteförhållanden. Förutom att höja statens bidrag till konstnärer måste också deras speciella skatteproblem lösas. I motionen begärs bl. a. en ny utredning av kulturarbetarnas hela situation, dvs. inte bara i skattehänseende utan också deras sociala situation och arbetsförhållanden.

Herr talman! I folkpartiet anser vi att konstnärligt och kulturellt arbete är en lika viktig förutsättning för ett demokratiskt samhälle som politisk yttrandefrihet.

Anf. 34 KARL BOO (c):

Herr talman! I en remissdebatt, som till stor del handlar om direkt ekonomiska ting, känns det angeläget att få framlägga några synpunkter på kulturområdet, som inte alltför ofta får plats i en debatt som denna.

Kulturmediet TV har nyligen redovisat sin prioritering av kulturinslagen. Nu är det dock, som jag ser det, svårt att dra en skarp gräns mellan kulturell verksamhet och andra verksamheter i samhället. Kultur växer ju fram i vardagstillvaron.

Kultur bildas av allt som har med människors skapande att göra, tankar, bild, form och ton, men också av arbete, traditioner, värderingar och normer

eller – om man vill formulera sig enkelt – av människors sätt att vara och leva tillsammans.

Prot. 1985/86:70
5 februari 1986

Allmänpolitisk debatt

Kulturpolitiken måste därför ta sikte på att engagera de enskilda människorna och ge dem möjlighet till aktivt deltagande i skapande utifrån vars och ens vilja och förutsättningar. Skall det målet uppnås måste också alla människor ha tillgång till ett rikt kulturutbud. Det gäller att nå människorna med ett decentraliserat kulturutbud i mångfald. De kulturpolitiska ansatserna och insatserna måste därför få en inriktning mot klart formulerade mål utan centralstyrning. Formulerade mål ger frihet och skapar möjligheter för alla att komma med. Annars blir det lätt så att de som ropar mest och högst styr kulturutvecklingen. Den mera tystlåtna blir stående vid sidan av skeendet.

Centerpolitik är av hävd jämlikhetspolitik. Rättvisekravet är också en grund för vår kulturpolitiska syn. Det betyder inte att vi vill skapa identiskt lika förhållanden i hela landet. Men vi vill ge alla människor goda förutsättningar för ett variationsrikt kulturliv.

1974 års kulturpolitiska beslut var ett viktigt ställningstagande och på många sätt banbrytande. Alla partier samlades kring en vidgad kulturpolitik, där konstopolitiken skulle få sitt utrymme, men där också folkrorelseidealen jämlikhet, människors gemensamma skapande och hembygdskultur skulle vara väsentliga beståndsdelar.

Nu hävdar vi från centern att det är angeläget att i en parlamentarisk beredning utifrån 1974 års beslut vidareutveckla kulturpolitiken samt prioritera mål och uppgifter i en decentralistisk riktning.

1980-talets verklighet är annorlunda än det tidiga 1970-talets. Då formulerades kulturpolitiken i en tid präglad av ekonomisk expansion. I dag är det ekonomiska klimatet betydligt bistrare och kärvare. Det har omvitnats många gånger i dagens debatt. Många, både unga och gamla, ställs t. ex. inför problemet med arbetslöshet. Tryggheten och förhoppningarna inför framtiden kan då lätt svikta.

I en tid som denna, då mediautvecklingen tränger på, är det oerhört viktigt att beakta de olika saker som kommer in i den enskildes liv. Därför tycker vi att det finns anledning att ta fasta på vårt förslag om en parlamentarisk beredning rörande kulturpolitikens framtida inriktning. Några frågor som tillhör den aktuella debatten bör särskilt poängteras.

Vi tycker i centern att gemensamt resursutnyttjande måste eftersträvas. Nationalscenernas repertoar måste i större utsträckning bli tillgänglig för de regionala och lokala scenerna. Aktörer bör också kunna lånas ut till regionala scener och fria grupper. TV-mediet måste användas i ökad utsträckning för att föra ut vad jag vill kalla god kultur.

En fråga som är i fokus och som länge har diskuterats är kulturarbetarnas ekonomiska situation. Det är angeläget att fortsätta reformeringen av kulturarbetarnas skatteförhållanden och komma vidare utöver de marginella förändringar som skett på området. Det finns många uppslag som måste prövas.

Bibliotekssatsningen till författarna förs nu över till förhandlingar. Från centern har vi tillsammans med en del andra partier under senare år drivit kravet på en höjd ersättning. Nu kan den frågan vidareutvecklas och diskuteras i förhandlingar, och det tycker vi är bra.

I det sammanhanget vill jag också klart säga ifrån att vi i centern inte vill avgiftsbelägga bokutlåningen vid våra folkbibliotek och inte heller den service som folk är vana att få på biblioteken. Tillgång till litteratur är en så elementär rättighet i den enskildes liv att det bör han och hon kunna få utan särskild avgift.

En fråga som bör lösas är ersättningen till tonsättare och musiker för utlåning av fonogram från biblioteken. Vi har tillsammans med folkpartiet aktualiserat denna fråga till årets riksdag.

Stödet till bildkonstnärernas utställningsverksamhet är också en fråga som länge har diskuterats och som vi menar nu måste lösas. Det har också en enhällig riksdag ställt sig bakom, och det är att beklaga att regeringen ännu inte har kommit med något förslag till lösning i det ärendet.

Från centerns sida vill vi öppna alla vägar för att nå ut till människorna i deras vardag med kulturaktiviteter. Däremot ställer vi oss tveksamma till att specialdestinera visst stöd till exempelvis arbetsplatsbiblioteken över de fackliga organisationerna, särskilt som man antytt i viss mån i diskussionen att facket skulle bli kulturellt helförsörjande för sina medlemmar och deras familjer. Det vore verkligen att bygga murar i stället för att främja gemenskap mellan människor, oavsett yrke och social situation i övrigt.

I ett decentraliserat kulturutbud är stöd till kultur i boendemiljön ett utomordentligt viktigt inslag, tycker vi. Vi föreslår därför i år liksom tidigare att man borde satsa på det. I år har vi också sagt ett visst belopp som borde komma till direkt användning för att främja sådan verksamhet. Det är ju i bostadsområdena som man kan, över alla sociala gränser, finna gemenskap och också stöd i en kanske svår situation. Men framför allt kan man där främja aktiviteter till glädje för människorna.

Vi bör eftersträva att åstadkomma någonting av hembygdskänsla också i tätorterna, liksom vi har på landsbygden. Jag tycker att det är viktigt att ha det som målsättning för kulturen i boendemiljön.

Det djärva nyskapande som fria konstnärer och konstnärsgrepp åstadkommer och det arbete som många folkrörelser står för behöver mer ekonomiskt stöd än i dag. Därför bör enligt vår uppfattning byggas upp en kultur- och folkrörelsefond, och vi föreslår att den finansieras med extra insatser på statens olika spelområden.

När det gäller sponsring är det naturligtvis intressant att få de nya pengar som kan komma utifrån; värdet av det har omvittnats i många sammanhang. Självfallet är det således inte något fel att ta emot pengar utifrån, men det är väldigt angeläget att de resurserna ställs till förfogande för kulturaktiviteter på ett sådant sätt att de som formar dessa får göra det på sina egna villkor. Pengarna kan inte få styra utvecklingen så direkt att kulturaktiviteter får en annan inriktning än man har tänkt sig. Då skulle man säkert också snabbt komma bort från den decentralistiska inriktning som vi från centern vill ha.

När nu stödet till organisationstidskrifter avvecklas är det synnerligen angeläget att det ökade stödet till kulturtidskrifter täcker in också bidrag till ideella organisationers tidningar så att de kan bevaras som den livsnerv de ofta är. Det ökade anslag som nu är äskat för kulturtidskrifter bör ge utrymme för detta. Jag utgår ifrån att det också är kulturministerns avsikt.

Kultur måste få kosta pengar, på alla nivåer. Med den höga värde- och

livskvalitet vi vill eftersträva är en levande och variationsrik kulturverksamhet en nödvändig och viktig tillgång. Totalt är kulturanslagen endast en liten del av den totala budgetomslutningen, och det gäller säkert på alla nivåer.

Vi har i vår motion till årets riksmöte ställt frågan: Kan vi få en bred politisk uppslutning kring att t. ex. framemot år 2000 uppnå enprocentsmålet i statsbudgeten för kulturell verksamhet?

Anf. 35 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! En central och avgörande punkt i det kulturpolitiska program som riksdagen fattade beslut om 1974 är den som säger, att kulturpolitiken skall medverka till att skydda yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för att denna frihet skall kunna utnyttjas. Därmed fastslås också programmatiskt att kulturen är en avgörande faktor för en levande idédebatt, som präglar och återspeglar den nuvarande samhällsutvecklingen.

Men för att kulturen skall kunna spela den roll som eftersträvas, som garant för yttrandefriheten, måste det finnas vissa förutsättningar. Den första är den fullständiga och av ekonomiska faktorer ohindrade konstnärliga friheten. Det innebär att den konstnärliga friheten och därmed yttrandefriheten inte skall vara enbart en formell rättighet, utan den skall utvecklas till en reell möjlighet genom att staten skapar de ekonomiska förutsättningar som gör det möjligt att den konstnärliga friheten och yttrandefriheten kommer till uttryck.

En annan förutsättning är att kulturen verkligen återspeglar dagens svenska verklighet, att den framspringer ur vårt kulturella arv men också ur det svenska folkets problem, förhoppningar, villkor och visioner, att den fångar upp och återger nyanserna i samhällsutvecklingen, att den förmedlar sanningar, attityder och moralbegrepp som är relevanta i den nuvarande samhällsutvecklingen.

Då får vi en levande nationell folklig kultur som fyller sin roll som garant för yttrandefriheten. Men dagens kulturpolitiska debatt pågår under en period där det svenska kulturlivet står inför radikala och avgörande förändringar. Genom kabel-TV, satellitsändningar, video, osv. håller vi på att översvämmas av en kommersiell massproducerad främmande kultur som saknar varje form av nationella särdrag, är av nödvändighet utslätad och förgrovd, förmedlar ett allmänt västerländskt ideal, värderingar och livsformer som inte appellerar till svenska folkets verklighet. Den passiviserar och syftar till att omvandla individer till konsumtionsfaktorer. Därför utgör den ett oerhört hot mot yttrandefriheten. I samma takt som denna kultur tillåts dominera hotas yttrandefriheten.

Vpk anser att det är ytterst viktigt att politikerna i tid uppmärksammar den här utvecklingen och skapar förutsättningar för att bemöta den – inte genom ingrepp, förbud eller murar mot den kommersiella kulturen, men genom att erbjuda alternativ och genom att maximalt utveckla det svenska folkets kultur.

Herr talman! Moralbegrepp, attityder och värderingar som innefattas i begreppet kulturarv återspeglar de ekonomiska, sociala och klassmässiga förhållandena i samhällsutvecklingen. Kulturarvet utgör den grund som

Prot. 1985/86:70
5 februari 1986

Allmänpolitisk debatt

varje människa bygger och utvecklar sin personlighet och identitet på. Det handlar om individuell identitet, dvs. känslan av att jag har ett visst värde – att jag duger något till – samt en känsla av självrespekt och självförtroende, medvetenheten om att höra samman med andra människor, att ha en gruppidentitet och se sina livserfarenheter inramas av och ingå i en kollektiv historia, en insikt om att ens liv har ett visst sammanhang med sådant som har hänt tidigare. På den medvetenheten grundar sig självtilliten, känslan av egenvärde, lusten att pröva den egna förmågan för att bära vidare gruppens samlade kunskaper och erfarenheter, styrkt av den samlade kraft som gruppen har. Medvetenheten består också av vetskapen om att en del av de egna problemen och svårigheterna inte är personliga utan härstammar från de villkor som hela gruppen lever under.

Vi anser att man inte nog kan understryka betydelsen av och sambandet mellan det kulturella arvet och personlighets- och identitetsutvecklingen hos människorna. Endast genom en utvecklad personlighet och självständigt tänkande blir det möjligt för människorna och framför allt för ungdomen att kritiskt granska, utveckla, förkasta eller behålla och konstruktivt påverka sitt eget kulturella arv.

En förutsättning för människorna och framför allt ungdomarna att skaffa sig en gruppidentitet, som är sammansatt av både nationell identitet och klassidentitet, är att de tar del av sitt kulturarv, ett kulturarv som inte är en relik i form av en färggrann nationaldräkt avsedd att plockas fram och dammas av vid högtidliga tillfällen, ett fornminne som appellerar till en förgången och för alltid död tid, utan ett kulturarv som är en kontinuerlig kulturhistorisk utvecklingskedja som leder fram till dagens kultur. Detta är särskilt viktigt med tanke på den mycket stora och oerhört snabba struktur-omvandling som det svenska samhället har genomgått. Denna har medfört stora folkomflyttningar och klassförskjutningar men också tekniska förändringar med krav på en anpassning till nya processer och arbetsförhållanden, som har inneburit att hela yrkesgrupper och klasser – t. ex. hantverkarna och bönderna – med sina kulturtraditioner har försvunnit eller decimerats. Därför känner sig många människor otrygga. De söker sin identitet och en fast punkt i tillvaron genom att söka sammanhangen bakåt i tiden.

Borgerligheten vill inte inse kulturarvets betydelse för människorna, dess samband med gruppidentiteten och dess klassmässiga aspekter. Det är inte förvånande. Det är snarare en logisk följd av den ideologiska grundinställning som borgerligheten har och som återspeglas i den kulturpolitik som den allmänt bedriver. Det är en kulturpolitik som syftar till att utplåna människornas gruppkänsla och klasstillhörighet, omvandla människorna till enskilda individer utan samband med de reella klassförhållandena i dagens samhälle och omvandla de klassorättvisor som återspeglas i människornas situation till individuella problem. Med andra ord vill borgerligheten med sin kulturpolitik slå vakt om de klassintressen den har. Det förhållandet blir mycket tydligt när man ser på de olika uttryck som den borgerliga kulturpolitiken har tagit sig under olika faser i kapitalismens utveckling.

Det är inte någon tillfällighet att 1920-talets nationalromantik och nationalchauvinistiska punschpatriotism med sin satsning på familjen är definitivt förbi. Det är inte heller någon tillfällighet att man i dag i

multinationaliseringens videvarv satsar på ett annat slags individualistisk kultur. Men man nödgas också konstatera att även socialdemokratin i stort sett har slutit upp bakom den borgerliga kulturuppfattningen.

Efterkrigstidens materiella standardförbättringar för den svenska arbetarklassen har inte följts av en alternativ kultursatsning förenlig med arbetarklassens egna värderingar och ideologi. Den svenska arbetarklassen har inte fått tillräckligt stöd för att utveckla sin egen kultur och sina egna livsformer. I samband med den materiella standardförbättringen har man också anammat borgerlighetens statussymboler. Med andra ord: När socialdemokratin tog på sig ansvaret att förvalta kapitalismen under sitt drygt 40-åriga regeringsinnehav fick man borgerlighetens kultur på köpet. På så sätt har socialdemokratin medverkat till den svenska arbetarklassens sjunkande klassmedvetenhet och relativa avideologisering.

Med denna utgångspunkt, och i förvisningen om att kulturen aldrig är ideologilös utan en avgörande faktor för en levande idédebatt och för den ideologiska kampen, anser vpk att kampen för en progressiv kultur, det svenska arbetande folkets kultur, är en av de primära uppgifterna för arbetarrörelsen och arbetarpartierna.

Mot denna bakgrund bör man också se det privata näringslivet och den kapitalistiska industrins alltmer ökade intresse för kulturen. Det skall ses i första hand som ett försök från kapitalets sida att påverka den ideologiska debatten genom satsningar på sådana kulturyttringar som sammanfaller med, eller åtminstone inte står i motsättning till, deras värderingar och intressen. Det skall också ses som ett försök att skapa en allmänt progressiv och positiv bild, där företagen framstår som en integrerad del av samhället med motsvarande beroendeförhållanden. Man försöker utnyttja kulturen inte bara som reklam eller som ett enkelt marknadsföringsobjekt, utan också, och framför allt, som ett språkrör för en med deras intresse sammanfallande ideologi.

I motsats till de statliga kulturanslagen med sina övervägande prioriteringar och allsidiga satsningar, som utgår från ett i demokratisk ordning beslutat kulturprogram och som går att påverka, är kapitalets sponsring i sin ensidighet och målinriktning också ett hot mot den konstnärliga friheten och yttrandefriheten. Därför anser vpk att det är ytterst viktigt för arbetarpartierna att utveckla det svenska arbetande folkets kultur, som ger människorna möjlighet att känna tillhörighet med den plats på jorden där de själva finns och med de generationer av människor som har levt och lever just där.

Anf. 36 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Det har de senaste årtiondena rått en tämligen bred enighet om att kulturområdet skall skyddas från krav på nedskärningar och krav på statliga besparingar. Ambitionen har i stället – så som den har avspeglats i motioner till riksdagen – varit att hela tiden flytta fram de kulturpolitiska positionerna.

Den samsynen på kulturpolitikens uppgifter har varit av mycket stort värde. Riksdagsdebatterna har därmed kommit att präglas av hur vi på olika sätt skall kunna utveckla kulturpolitiken. Meningsskiljaktigheterna som uppstått har oftast berikat debatten genom att uppmuntra till självprövning och nytänkande.

Betraktar vi utvecklingen över en längre tid – från de första trevande målformuleringarna i början av 1960-talet, över 1974 års stora kulturproposition och fram till i dag – ser vi också att resultaten allmänt sett varit mycket goda. De statliga kulturanslagen har stadigt ökat; i realt penningvärde har anslagen under perioden sjudubblats. Kommuner och landsting har ökat sina kulturinsatser mycket kraftigt, och den enskilde skattebetalaren ger i dag en större andel av sin inkomst till kulturändamål. Och resultaten är goda. Nya publikgrupper har mött för dem tidigare obekanta kulturyttringar, och det har inte minst gällt kulturellt väletablerade, som lärt sig att respektera också en genuint folklig kultur. Jag syftar på t. ex. spelmansstämmor och arbetarspel. Även den effekten, Alexander Chrisopoulos, har uppstått. Och den är inte den sämsta när det gäller att väcka respekt för arbetarnas kultur.

Självfallet har inte enigheten mellan partierna alltid varit så kompakt som en så här kort sammanfattning kan ge sken av. Partiernas bedömning av vad som varit mest angeläget har ibland skiftat. Vissa partier har velat låta somligt stå tillbaka, för att i stället kunna ge förtur åt annat som de tyckt varit mer önskvärt att få genomfört.

Huvudintrycket är emellertid att strävandena i hög grad har varit gemensamma: Ett gott samhälle förutsätter ett rikt kulturliv, och den gemensamma ambitionen har varit att förverkliga det målet.

I sin praktiska utformning kan man översiktligt säga att den statliga kulturpolitiken utvecklats längs fyra linjer.

Den första linjen har varit att förbättra utbildningsvägarna för konstnärliga yrkesutövare. Tillkomsten av teaterhögskolorna kan ses som exempel på den strävan.

Den andra linjen har varit att bygga ut konstnärsstödet. Målet har varit att trygga utkomstmöjligheterna för utövarna av konstnärliga yrken. I ett litet land som Sverige måste detta vara en nationell uppgift. Skall vi kunna garantera mångfald och variation i kulturlivet, måste de konstnärliga yrkesutövarna, också de som vänder sig till en smal publik, kunna verka under drägliga arbetsvillkor.

Bidrag till bildkonstnärer kan då, vilket är viktigt att påminna om, ges inte bara som stipendier och bidrag till enskilda konstnärer utan också som en slant för institutioner och andra att köpa konst för. När man så hånfullt avvisar alla offentliga inköp som Ingrid Sundberg gör, månar man verkligen inte om konstnärernas arbetssituation.

Den tredje linjen har varit att öka det offentliga utnyttjandet av konstnärlig verksamhet. Det har skett genom att stärka de nationella kulturinstitutionerna och genom att berika kulturmiljön, t. ex. genom att sätta upp mål för den konstnärliga utsmyckningen av offentliga byggnader och uppfylla sådana mål – vilket skedde häromåret när det gäller enprocents-målet – eller mer indirekt genom att stödja fria teater-, dans- och musikgrupper.

Den fjärde linjen, till sist, har varit att skapa betingelser för att nya grupper av befolkningen skall kunna möta och uppleva kultur. Det har dels handlat om att motverka rent geografiska hinder för att ta del av kultur. Det har dels gällt att bryta olika slag av sociala hinder som har begränsat människors möjligheter till kulturupplevelser. I det första fallet har uppgiften varit att

decentralisera kulturverksamheterna. I det senare fallet har det varit naturligt att i hög grad stödja folkbildningens olika organisationer och kommuner och landsting.

Så här kan man i ett samtidshistoriskt perspektiv teckna framväxten av den statliga kulturpolitiken. I huvudsak har det alltså rätt samstämmighet mellan partierna om att det är efter dessa framgångslinjer som statsmakten bör verka, även om partierna vart för sig har betonat olika aspekter i den förda politiken. Årets budgetförslag på kultursektorn karakteriseras dels av att inga nedskärningar gjorts på sektorn som helhet, dels av att, genom vissa omfördelningar, viktiga förbättringar har kunnat föreslås. Det gäller bl. a. kulturverksamheter i regioner utanför Stockholm, fria grupper samt vissa institutioner och deras möjlighet att fullgöra sin uppgift, t. ex. statens konstmuseer, som föreslås få sitt inköpsanslag kraftigt höjt. Det gäller också, i mycket hög grad, handikappades kulturverksamhet, där i år mycket betydelsefulla insatser görs. Kulturpolitiken har också den en klar fördelningspolitisk prägel.

Samstämmigheten om kulturpolitiken har de allra senaste åren börjat svikta. På punkt efter punkt har moderata samlingspartiets företrädare markerat att de vill bryta med kulturpolitikens huvudinriktning.

Det är slående vilket svalg som finns mellan den nyliberala ideologi som moderata samlingspartiet numera hyllar och det gamla högerpartiets uppfattningar. Det gamla högerpartiet ansåg sig länge ha ett särskilt ansvar för bildning och kultur, även om det var en i stora stycken konservativ kultursyn som man företrädde. Någon förståelse för den kulturradikala syn som utgick från upplysningsfilosofin fanns det föga plats för. Där den senare betonade den oändliga och sig ständigt förändrande kunskapen, valde de konservativa att en gång för alla fastlägga kunskapens och kulturens gränser och värden. Högerpartiets företrädare tvivlade aldrig på att kulturen var något som främst angick vad de betecknade som de bildade klasserna, och de tvivlade aldrig heller på att det var de själva som var bäst skickade att förvalta kulturarvet. Denna traditionellt kulturkonservativa syn blev därför också i regel främmande för konstnärlig experimentlusta och radikala uttrycksformer. Det är den, Ingrid Sundberg, som i hög grad har varit den provinsiella.

Det vore dock fel att inte erkänna att det trots dessa begränsningar också fanns ett genuint och levande kulturintresse i det gamla högerpartiet, som bland dagens moderater beklagligt nog har ersatts med ett snävt marknads-ekonomiskt synsätt. Tror någon att en Gunnar Heckscher skulle ha kunnat stå som undertecknare av 1986 års moderata kulturmotioner?

Utan att tyngas av några besvärande försök till nyansering förs i årets moderatmotioner fram påståenden som, för att nämna ett, att det offentliga kulturstödet blivit ett hot mot kulturlivets utveckling. Det slås fast som om det vore ett faktum. För att möta detta hot ägnar sedan motionärerna en icke föraktlig möda åt att fundera över hur välsituerade inkomsttagare och företag skall kunna lockas till att subventionera kulturlivet. Tanken att alla medborgare har ett gemensamt ansvar för kulturlivets utveckling står uppenbarligen inte högt i kurs hos moderaterna.

Jag noterade att Ingrid Sundberg i sitt inlägg här sade: Bort med den offentliga konsten! Konsten skall inte vara i det offentliga livet, utan i

hemmen. Ingrid Sundberg sade faktiskt: Konsten skall vara i hemmen. Inte skall man köpa konst till offentligheten!

Jag översätter vad hon säger till en annan kulturform och tar som exempel Volvos satsning på en symfoniorkester i Göteborg. Skall symfoniorkestern helst kila hem till Pehr Gyllenhammar och spela i hans bostad, eller får den spela offentligt om den har stöd av Volvo?

Det är således ganska följdriktigt att den motion som moderaternas ledamöter i kulturutskottet har ställt sig bakom innehåller förslag på nedskärningar inom kultursektorn på drygt 100 miljoner. De föreslår alltså att de statliga utgifterna inom denna sektor skall minskas med ca 7 %. Detta är i sig anmärkningsvärt. Anmärkningsvärda är också de motiveringar som ges. När de, för att ta ett enda exempel, kräver att fria teater-, dans- och musikgrupper inte skall få de drygt fem miljoner som föreslås heter det att dessa "redan fått sina behov väl tillgodosedda". Det står faktiskt så i motionen. Är det motionärerna alldeles obekant under vilka knappa omständigheter de fria grupperna arbetar, är det alldeles obekant vad dessa betyder för förnyelse och breddning av teater- och musiklivet? Tror Ingrid Sundberg att Orienteatern på Södermalm, Teater Aurora i Gubbängen, Ögonblicksteatern i Umå eller Byteatern i Kalmar betalar landets högsta gager? Eller tycker Ingrid Sundberg att de spelar dålig teater? Har Ingrid Sundberg sett deras föreställningar? Jag har gjort det.

Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med fler exempel ur den moderata repertoaren. Den slutsats som man nödgas dra är att moderata samlingspartiet är på väg att överge den samsyn som hittills har funnits om kulturpolitikens inriktning.

Mot bakgrund av den aggressivt nedrustande kulturpolitik som moderaterna vill föra finns det skäl att mycket starkt betona värdet av en regeringspolitik, som har kraft att fullfölja våra ambitioner. Den socialdemokratiska politiken är öppen för samverkan med de partier och de grupper som står fast vid synen på kulturpolitiken som ett viktigt instrument för att ge medborgarna ökad överblick och kunskap, att reellt öka deras frihet.

Anf. 37 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Enligt vad jag har hört har Bengt Göransson informationssekreterare tidigare varit redaktör för HålsingeKuriren. Jag har i min hand ett avdrag där det står: "Moderaterna sviker kulturen." Man kan väl säga att kulturministern i princip har läst upp vad som stod i artikeln. Jag måste ge honom en eloge för att han inte sade att jag var en krämare. Ordet krämarfilosofi utbyttes i Bengt Göranssons anförande.

Man kan naturligtvis fråga sig: Vad är det som begränsar kulturlivet? Bengt Göransson! Om en enda människa, en enda grupp, en enda institution, är ansvarig för fördelningen av allt stöd i landet är den teatergrupp, den musiker, den kompositör, eller vem det nu är fråga om, som inte beviljas stöd fast, han har inga möjligheter att vända sig till någon annan. Så enkelt är vårt krav: vi vill ha en ökad mångfald, flera människor som beslutar, för därigenom befrämjas utvecklingen.

Bengt Göransson! Jag har inte talat föraktfullt om institutionsinköp av konst. I protokollet återfinns vad jag har yttrat. Det finns konst på alla dessa

ställen, men varför inte i hemmen? Jag kan, Bengt Göransson, säga att den mest nitiske nykterhetsman ändå inte bevistar sin nykterhetsloge så ofta som han är hemma i sitt eget vardagsrum. Det kan inte vara kulturpolitiskt riktigt att vi förmenar honom den utbildningsmässiga möjligheten att skaffa tavlan till sitt eget hem. Att se på tavlan i nykterhetslogen är utmärkt, men några följder när det gäller konsten i hemmen kan vi inte se. En annan beklaglig utveckling är, som sagt, att konstnärerna snart slutar att ägna sig åt marknadsföring gentemot enskilda, därför att staten ensidigt har gynnat institutionernas möjligheter att köpa in konst. Detta innebär inte något förakt mot att vi har konst vid offentlig utsmyckning, och det vet Bengt Göransson lika väl som jag.

När det gäller de fria grupperna är det ju självklart, att om man vill förbättra konstskaparnas villkor – vilket vi gör med vår skattepolitik liksom med vår motion – kan vi inte expandera på det sätt som kulturministern förväntar sig. Vi har i detta fall gått emot en ytterligare ökning, eftersom vi vill förbättra villkoren för kulturskaparna själva. Men, som sagt, kom inte och säg att vi tycker att det är tråkigt med konst i nykterhetslogerna!

Anf. 38 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! I mitt anförande gav jag uttryck åt en förhoppning om att kunna fästa riksdagens och kulturministerns uppmärksamhet på de radikala och avgörande förändringar som kulturlivet i Sverige står inför genom satellitsändningar, kabel-TV och video samt genom den massproducerade skräckkultur som väller in över Sveriges gränser. Jag hyste förhoppningen att denna fara, som hotar kulturlivet och yttrandefriheten i Sverige, skulle anses så stor att problemet står över partipolitiska meningsmotsättningar. Jag tror faktiskt att en diskussion som belyser dessa aspekter skulle ur arbetarklassens och det svenska folkets synpunkt vara mer intressant än partipolitisk polemik av det slag som förekommer i dag.

Jag hoppas att kulturministern i sitt nästa inlägg skall kunna beröra detta problem.

Anf. 39 KARL BOO (c) replik:

Herr talman! Jag tycker att det var en intressant historisk tillbakablick som kulturministern gav. Det låg mycken tanke bakom vad han sade om värdet av att få till stånd en politisk samstämmighet av det slag som kom till uttryck i 1974 års beslut.

Med tanke på den position som icke minst moderaterna försöker inta i det kulturpolitiska livet vill jag fråga kulturministern: Vore det inte önskvärt ändå att kunna acceptera den tanke som vi framfört både i fjol och i år om en parlamentarisk beredning för att verkligen pröva hur stor samstämmighet vi även denna gång, anno 1986, kan få när det gäller kulturpolitikens inriktning för framtiden? Jag är medveten om att förutsättningarna kanske inte är lika goda nu, men jag vill ändå mycket klart deklarera, att skall man gå framåt är det väldigt viktigt att man kan göra det med gemensamma ansträngningar, så långt det nu är möjligt, och så att det kan vara samma inriktning på alla nivåer i samhället.

Jag vill därutöver understryka det viktiga i att man prioriterar vissa

grupper, vissa ting, på det sätt som också skett. Jag tycker att t. ex. anslaget till kultur i skolan var utomordentligt angeläget. Jag hoppas att dessa pengar även i den nya form som de nu går ut i skall användas med samma inriktning som tidigare.

Vidare vill jag understryka kulturministerns uttalande att den i årets budgetproposition föreslagna förstärkningen till handikapporganisationernas verksamhet är väsentlig.

Men min fråga är alltså: Vore det inte rimligt, Bengt Göransson, att försöka samla företrädare för olika uppfattningar i en parlamentarisk utredning och se efter vilka framkomstvägar som går att hitta?

Anf. 40 MARGARETA MÖRCK (fp) replik:

Herr talman! I mitt anförande tog jag huvudsakligen upp frågan om konstnärernas villkor, men kulturministern berörde inte den saken i någon större utsträckning. Det finns emellertid anledning att återkomma till detta senare i vår, och alla partier som vill stödja folkpartiets förslag på den här sidan har ju möjlighet att göra det.

Anf. 41 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Margareta Mörck tycker att jag utförligare borde ha tagit upp frågan om konstnärernas situation. Vi får naturligtvis tillfälle att i vår ytterligare diskutera den frågan. Jag vill bara peka på att jag i mitt inlägg erinrade om att det för konstnärerna också har en viss betydelse att man köper deras tavlor – genom de offentliga inköpen. Jag tror att det är viktigt, när vi diskuterar konstnärernas och kulturarbetarnas arbetsförutsättningar, att vi också ser på de samlade stöden. En höjning av bidraget till fria grupper ger naturligtvis på samma sätt arbetstillfällen och är ett bidrag till de yrkesverksamma konstnärerna.

Karl Boo frågar om synen på en beredning för att pröva samstämmigheten och pröva kulturpolitikens effekter. Jag har inte sett det som nödvändigt att i den parlamentariska beredningens form göra en sådan översyn. Däremot tror jag, mot bakgrund av de motioner som föreligger i år, att vi har all anledning att föra en debatt om dessa frågor och att vi inte skall utgå ifrån att kulturpolitiken är något perifert som i stort sett alla är överens om – för uppenbarligen är den inte det.

Frågan om de effekter som en ny mediakultursituation kan få för medborgarna har vi också haft uppe till diskussion tidigare, och vi kommer att få tillfälle att ta upp den i olika sammanhang. Av naturliga skäl är ju denna allmänpolitiska debatt i hög grad ett möte mellan regering och opposition, där vi får tillfälle att föra fram företrädesvis andra bedömningar. Jag har ingenting emot att ta upp och utveckla resonemang också på det här området, som är utomordentligt centralt och avgörande för kulturpolitikens utformning i ett längre perspektiv.

Sedan märker jag att jag uppenbarligen mycket starkt har sårat Ingrid Sundberg med mitt inlägg. Det kan jag i och för sig känna ledsnad över. Men jag vill ändå klargöra att jag har blivit så häpen över den motion som redovisats från moderaterna i år, där man egentligen alldeles känslolöst bara skalar bort bidrag. Jag tog som exempel de fria teatergrupperna, eftersom jag

möter dem. Jag ser en hel del av deras föreställningar, och jag ser dem också när de kommer upp till mitt besöksrum och presenterar sin ekonomiska situation. Att då bara säga att de har fått sina behov tillgodosedda – det tyckte jag var litet kallt, och det gjorde mig ganska överraskad och bestört. Därav min häftiga reaktion.

Vi har uppenbarligen olika uppfattningar om vad offentlig konst syftar till – om konsten i den offentliga samlingslokalen är till för att man skall se den när man inte har råd att ha den hemma. Skall vi tillämpa samma filosofi på riksdagshuset? Det finns ganska mycket konst i det här huset. De som sitter i denna kammare och har möjlighet att se den konsten har antagligen mera konst i sina hem än flertalet av dem som nu sitter uppe på åhörarläktaren och som inte har tillgång till alla de rum i detta hus där det finns konst.

Att ha konst i offentliga samlingslokaler där allmänheten kan ha tillträde fullt ut tycker jag alltså är en mycket viktig uppgift. Det är nämligen inte bara fråga om att möjliggöra för den enskilde medborgaren att se på en tavla när han har lust till det. Det har framför allt – och då kommer jag till det som Alexander Chrisopoulos pekade på – att göra med yttrandefriheten. Det är fråga om att möjliggöra för den enskilde konstnären att möta en större publik, att möta också andra än den som råkade köpa hans tavla – om nu någon råkade köpa den. Det är i det sammanhanget som den offentliga utsmyckningen, den offentliga konsten, spelar en så stor roll. Den är en del av det offentliga samtalet i en demokrati.

Annars skall jag gärna erkänna, att flitig som jag är när det gäller att vara nykter så ser jag naturligtvis mera konst på min nykterhetsförening än vad min kvot rimligen borde tillåta mig att göra.

Ingrid Sundberg avslutar med att ironisera över samstämmiga formuleringar i en ledare i HålsingeKuriren och i mitt anförande, och hon drar slutsatsen att jag icke har formulerat det jag säger. Jag skall inte gå in på en detaljdiskussion om det, utan jag konstaterar bara att jag står för det jag säger. Av ironin i Ingrid Sundbergs yttrande drar jag slutsatsen att hon har skrivit det som står i den moderata motionen, och det beklagar jag.

Anf. 42 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Jag hade i det förra inlägget inte tid att bemöta den kritik som kommer fram såväl i HålsingeKuriren som i Bengt Göransson's anförande här mot moderaternas historik när det gäller kulturpolitiken. När Bengt Göransson beskyller oss för att ha svikit våra gamla ideal, finns det orsak att se tillbaka på socialdemokraternas kulturella historik.

Vi är båda gamla nog för att minnas den tidens Folkets hus-föreningar, föreläsningföreningar och studiecirklar – många av dem just inom arbetarrörelsen. Jag vågar påstå att det har skett en stor förändring också när det gäller Folkets hus-aktiviteterna i dag, och det måste nog Bengt Göransson erkänna.

Jag är förvånad över att kulturministern inte vågar ta kritik, inte vågar se sanningen i ögonen. Han tror fortfarande att det är storleken på ett stöd som avgör kultureffekten av satsningen, men det är det faktiskt inte. Vi kan konstatera att – utvärdering efter utvärdering, också i bokform, visar detta – mycket av detta stöd har varit missriktat, när människor inte har kunnat ta emot aktiviteterna.

Vad som skiljer oss moderater från socialdemokraterna – jag sade det också i mitt huvudanförande – är att det viktigaste är att få människor att efterfråga kultur. Jag kan se en utveckling, Bengt Göransson, som innebär att det är enormt tätt med konst i de offentliga lokalerna men att ingen har råd, möjlighet, lust eller förmåga att pryda sina hem. Det är den utvecklingen som vi har kunnat förmärka under de senare decennierna. En förhållandevis mindre del av svenska folket har satsat på bokinköp och på konst. När det däremot gäller musiken har vi märkt ett starkt ökat intresse, och det tror jag att både Bengt Göransson och jag glädjer oss åt.

Anf. 43 KARL BOO (c) replik:

Herr talman! Jag beklagar att Bengt Göransson inte vill ytterligare diskutera tanken på en parlamentarisk beredning, men jag hoppas ändå att han tar del av våra argument för en sådan beredning och att vi kan återkomma till den diskussionen.

Jag vill gärna ställa en fråga beträffande kultur i boendemiljön. Jag poängterade tidigare värdet i att man över sociala gränser, yrkesgränser och liknande just i boendemiljön kan diskutera och utveckla gemensamma aktiviteter också på kulturområdet. Detta är oerhört viktigt för den samkänsla som behövs för trivseln i hyreshusen i de tätbebyggda områdena, inte minst i storstäderna.

När jag är hemma i byn märker jag väldigt mycket av hembygdskänslan i olika verksamheter i grannskapet. De dagar när jag bor i Stockholm, i ett sjuvåningshus med 24 övriga familjer, har jag däremot ganska liten chans att där diskutera just en utveckling av gemensamhetskänsla m. m. Det är därför farligt att specialisera stödet till kulturutbudet alltför mycket. Det bör vara gemensamt för just den inriktning som jag har antytt.

Min fråga är alltså: Avser regeringen att komma med förslag om utbyggt stöd för kultur i boendemiljön?

Anf. 44 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! Som jag sade i mitt inlägg befinner vi oss faktiskt i en situation, där kulturlivet står inför en radikal och omfattande förändring. Kulturministern säger att vi har diskuterat de här sakerna förut. Massmedia-utvecklingens inverkan på kulturlivet har vi tidigare debatterat. Visserligen är det sant, men samtidigt är den nuvarande situationen speciell. Jag har anfört att genom kabel-TV, satellitsändningar, video osv., som håller på att utvecklas i en ohämmad takt i landet, serveras vi dagligen en kommersiellt massproducerad och framför allt främmande kultur som saknar varje form av nationellt särdrag. Den vidareförmedlar livsformer och värderingar som inte appellerar till det svenska folkets vardagliga verklighet, inte i första hand därför att den domineras av amerikansk livsstil, utan därför att den inte är svensk. I den mån detta kulturella utbud dominerar kulturen i dag utgör den faktiskt ett hot mot yttrandefriheten.

Nu har kulturministern undvikit att ta ställning till den här frågan genom att åberopa tidigare debatter. Jag hoppas att vi kan få ett svar på frågan. Om inte annat hoppas jag att detta problemkomplex, som ligger utanför de partipolitiska meningsskiljaktigheterna, skall kunna debatteras mer ingående i framtiden.

Herr talman! När det gäller kultur i boendemiljö är det naturligtvis, Karl Boo, en generell fråga som kan diskuteras i ett mycket brett perspektiv. Det är också fråga om en mycket konkret företeelse, ett projekt som ett av våra studieförbund har tagit initiativ till och drivit som en försöksverksamhet. Vi har nu möjlighet att diskutera och ta ställning till en rapport om detta, och den rapporten studeras med mycket stort intresse.

Bl. a. därför och i det stycket kan jag rikta mig också till Ingrid Sundberg. För detta är ju ett sätt att med en riktad insats nå grupper och enskilda som man kanske annars inte når, på samma sätt som vi gör försök med kultur i arbetslivet, kultur i skolan och även kultur i vården. Det är olika former av riktade insatser, som människor som är kulturintresserade söker nå ut till nya grupper med. Allt lyckas inte. Men på samma sätt som jag tycker att vi skall ha generositeten att medge konstnären att någon gång måla en tavla som inte är helt lyckad, tycker jag att vi skall medge dem som arbetar med kultur på fältet att någon gång också få möjlighet att satsa på det som kanske inte är helt lyckat och helt framgångsrikt. I det stycket tycker jag att vi kan vara ganska generösa.

Sedan säger Alexander Chrisopoulos att jag undviker att ta ställning. Det gör jag inte. Jag avvisar inte diskussionen om mediasituationen. Men låt mig säga att få debatter i dag förs så ingående på alla ställen som diskussionen om media och effekter av nytilkommen media. I det stycket tyckte jag det var angeläget att i dagens kulturdebatt, i den allmänpolitiska debatten, ge några preciseringar av det som är den allmänna kulturpolitiken, vilken annars tyvärr riskerar att sopas undan och bort i en kulturdebatt, som blir fixerad vid om man skall betala sitt TV-tittande på det ena eller andra sättet.

Anf. 46 ERKKI TAMMENOKSA (s):

Herr talman! Jag skulle gärna vilja ta upp kulturarbetarnas skatteförhållanden, där vissa förbättringar beslöts förra året. Jag skulle också vilja fråga varför folk som verkligen har råd att skaffa bra konst hänger massproducerade verk på väggarna i sina hem. Men nu till mitt anförande.

Ett folk håller på att förlora sitt språk, sitt kulturarv, sin särart, sina seder och värderingar. Huvudorsaken är det främmande nya språket, engelskan, som blir alltmer populärt hos de yngre i detta samhälle. Barnen lär sig engelska språket mycket tidigt, och det är i och för sig gott och väl med språkkunskaper, men de använder också engelskan i sitt umgänge. Det är naturligt, eftersom läraren snart kan det nya språkets texter i sånger och dikter minst lika bra som sitt modersmål. Artister i detta nordiska land går tidigt över till det nya språket, eftersom satsningen på det inhemska språket inte ger det utbyte som omedelbart krävs för att tjäna pengar och få berømmelse i det nya språkets område.

Det nya språket dominerar i radio och TV. Lokalradion har redan den största delen av sitt musikutbud på det nya språket, i varje fall i Stockholm. Varje vecka smyger det in nya ord i detta folks vardagsspråk. I det stora landet, som representerar det nya språket, är man nöjd. Nu kan man ju ta en gruvlig revansch på tidigare misslyckanden. T. o. m. ett olyckligt krig kan man bortförklara i filmer och popmusik. Det stora landet ser till att via

massmediaprodukter föra in sin syn på världen och livet. Man gör detta planerat och medvetet. Det stora landet i väster, som representerar det nya språket, styr också nyhetsmedia, i varje fall till en viss del.

I det lilla landet, där man tidigare var stolt över sina traditioner och sin kultur, håller man på att plagiera det stora landet i allt. Det stora landet, Amerikas förenta stater, behöver inte anstränga sig. Det man inte lyckas med, det för man in med reklam eller på annat sätt, t. ex. genom att trycka slogans och slagord och t. o. m. sin flagga på klädesplagg. Många har ändå insett i det lilla landet att utvecklingen, om den får fortsätta, hotar landets existens och dess självständighet t. o. m. värre än undervattensbåtar eller andra odefinierade föremål.

Utvecklingen har gått så långt att i Sveriges riksdag har några kommunister väckt en motion, där man vill slå vakt om den svenska nationella kulturen. En av motionärerna är dessutom invandrare, Alexander Chrisopoulos.

Invandrare som bor i detta land och som har fått utkämpa en ojämnhet för att bevara sitt språk och kulturarv ser nu på sin omgivning med helt nya ögon. Plötsligt inser de att majoritetsspråkets kultur, som man hela tiden trott vara så stark, är hotad. Invandrarna hade aldrig kunnat drömma om att några av dem skulle komma på tanken att försvara majoritetsspråkets kulturarv. Men om majoritetsfolkets kulturarv förstörs och går förlorat – vad finns det då för hopp för landets minoritetsgrupper? På längre sikt innebär detta en kulturutarmning, ett hot mot landets självständighet.

Man kan bara ana vad som håller på att hända. Många säger: Släpp reklamen fri i TV och radio, reklamen kommer över oss ändå. Men det är ju inte så. Om vi inte ser till att Sveriges TV är konkurrenskraftig, då tar den internationella imperialistiska massmediakulturen – för att använda ett vpk-ord – över.

Man kan tycka att fransmännen är konstiga när de frenetiskt försvarar sitt språk gentemot engelskan. Men jag har börjat förstå dem. Jag kan t. ex. nämna att franska radion, inkl. lokalradion, har bestämmelser om att franska språket måste ha viss andel – och den är inte liten – av programutbudet. Det är något att tänka på för dem som styr programutbudet i Sveriges Radio och TV.

En viktig möjlighet när det gäller att bevara svensk TV:s konkurrenskraft är att vara annorlunda. Dessutom är inte den utländska massproduktionen avsedd för svensk publik, och det handlar inte enbart om språket. Men släpper vi dessa krafter lösa, vet vi inget om slutresultatet. Om ett par decennier har Sveriges nation kanske inget eget kulturliv kvar. Jag vet att detta är dramatiskt uttryckt, men det finns tillräckligt med negativa signaler för det.

Jag upprepar vad jag har sagt tidigare: Värnar man inte om det svenska språkets ställning finns det allvarliga risker för att de i Sverige boende invandrarna inte får det stöd de måste ha för att kunna hävda sina kulturella behov, dvs. språklig utveckling både i sitt hemspråk och i svenska språket.

Men det råder lyckligtvis inte någon total kulturell solförmörkelse i Sverige. Kulturbudgeten kommer att klara sig bra. Jag säger "klara sig", eftersom det finns många som ger upp när det gäller att försvara kulturens ställning.

Vi har en bra socialdemokratisk kulturpolitik; den kan bli bättre. Vi har en bra kulturminister. Det finns tydligen många i oppositionen som har insett att det finns en fara för att det svenska kulturarvet utarmas. Jag ser ändå optimistiskt på framtiden.

Prot. 1985/86:70
5 februari 1986

Allmänpolitisk debatt

Anf. 47 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Den offentliga sektorn är stor i Sverige. Inget annat västland satsar så mycket av sina resurser i offentliga sektorn som Sverige. Den offentliga sektorns utgiftsandel av BNP är 65 %, och antalet anställda i den offentliga sektorn motsvarar 38 % av antalet sysselsatta människor i Sverige. Det är 1,6 miljoner människor som därigenom har sin anställning i den offentliga sektorn – det är en fantastisk resurs av mänsklig kompetens och kreativitet, som jag menar förvaltas dåligt i dagens Sverige. Den offentliga sektorn motsvarar nämligen inte de krav som både medborgare och anställda har rätt att ställa. Inom några av de viktigaste områdena viker medborgarnas förtroende för den offentliga sektorn, samtidigt som man inom andra områden betraktar det offentliga med en direkt misstro och misstänksamhet. Trots detta har de offentliganställda små möjligheter att ge medborgarna den service de egentligen vill ha.

För de anställda innebär den offentliga sektorns byråkrati och monopolställning ofta hinder för att utveckla nya idéer och för att få utlopp för kreativitet och förmåga. De idéer och de initiativ som deras yrkeskunskap skulle kunna leda till stryps i regelnätet och frånvaron av konkurrens. Mängden av lagar och regler begränsar dessutom deras förmåga att hjälpa den enskilde och tvingar dem i stället in i en kontrollerande överhetskfunktion.

Den offentliga sektorns expansion över flera samhällsområden har dessutom lett till att resurserna inom de områden där det offentliga ensamt kan ta ansvaret är bristande. Det är, herr talman, inte underligt att många offentliganställda upplever den egna vardagen som grå och frustrerande och gärna söker sig till den privata sektorn.

Medborgarnas förtroende för det offentliga har knappast växt i takt med den offentliga sektorns expansion – snarare tvärtom. Många människor identifierar den offentliga sektorn med överhet i stället för service, med långa korridorer i stället för vänlighet och med byråkrati och kontroll i stället för vilja och förmåga att hjälpa.

Herr talman! Socialdemokraternas ambition att ständigt låta den offentliga sektorn växa, att reglera och lagstifta inom varje område där problem dyker upp och ambitionen att ge myndigheter mer makt genom nya lagar har inte bara kommit att underminera medborgarnas förtroende för viktiga delar av den offentliga sektorn utan har också lett till att man förvaltar de mänskliga resurserna i den offentliga sektorn på ett dåligt sätt.

I takt med den offentliga sektorns rekordtillväxt har därför produktiviteten halkat efter. Tillväxten av nya resurser har knappast motsvarats av en tillväxt i resultat. Sjukvården är kanske det mest slående exemplet. I en rapport till expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, Produktions-, kostnads- och produktivitet utveckling inom offentligt bedriven sjukvård 1960–1980, konstateras t. ex. följande:

”Totalt för den offentliga sjukvården har vi skattat en genomsnittlig produktivitetsförsämring på 3 % årligen över hela perioden. Det finns dock betydande skillnader mellan de olika vårdformernas bidrag. Det är framför allt sjukhusens slutenvård som bidrar till den uppmätta negativa produktivitetstutvecklingen.”

Orsaken till detta är inte att de som i dag jobbar inom sjukvården skulle vara mindre effektiva än andra, utan orsaken är i stället att deras utrymme, liksom utrymmet för andra i den offentliga sektorn, för egna initiativ och nytänkande är begränsat. Detsamma gäller deras möjligheter att anpassa sig efter medborgarnas önskemål. Byråkratin motverkar helt enkelt effektiviteten.

Resultatet är att många människor får stå i kö för operationer som är avgörande för deras förmåga att leva ett normalt liv. Samtidigt är det allmänt omvittnat hur svårt det kan vara att komma fram till läkare för enklare sjukdomar. Byråkratin motverkar helt enkelt de anställdas möjligheter att göra ett bra jobb.

Samtidigt som många offentliganställda därför känner sig missnöjda och upplever att de inte har något stöd i sitt svåra arbete minskar allmänhetens förtroende för det offentliga, inte därför att den offentliga sektorn är för liten utan därför att den är för stor.

Herr talman! Vi moderater vill ha en stark men begränsad stat. Den skall vara stark så att den kan garantera medborgarnas trygghet, men begränsad så att den inte styr deras välfärd. Den skall vara stark när det gäller att skydda rättssäkerheten, men begränsad så att den enskildes frihet och integritet inte kränks. Den skall vara begränsad så att den därigenom blir stark och kan ge medborgarna förtroende för den och dess möjligheter att klara sina mest grundläggande uppgifter. Och den skall vara begränsad så att de som jobbar inom den har de resurser och den lagstiftning som krävs för att kunna utföra ett bra jobb utan att bindas upp av en övermäktig byråkrati. Den skall helt enkelt vara stark men begränsad för att de skall känna att deras insats är nödvändig och uppskattad.

Det är mot den bakgrunden, herr talman, som jag vill peka på några områden, där den offentliga sektorn i dag fungerar dåligt, men där det står över all diskussion att den borde vara stark.

Det första är integriteten. Den socialdemokratiska välfärdspolitiken har lett till ett beroende hos medborgarna, som i sin tur har berett vägen för ett uppgiftslämnande som inte har någon motsvarighet i något annat fritt land. Svenskarna tillhör de mest registrerade folken i världen. Detta har inte passerat medborgarna förbi, utan det upplever och känner de mycket starkt.

I en SCB-undersökning, som presenterades i början av 1985, uppgav sig 67 % av de tillfrågade vara skrämda av myndigheternas möjligheter att med hjälp av datatekniken kontrollera dem. Det är, herr talman, ett dåligt betyg över hur datalagen tillämpas i dagens Sverige. Enligt den är det nämligen den enskildes uppfattning om vad som är otillbörligt intrång i privatlivet som skall styra tillståndsprövningen.

Det är emellertid inte datainspektionens fel att det har gått så här. Inte heller ligger felet hos dem som jobbar där. De har gjort vad de har kunnat. Men datainspektionen – och datalagen – har inte varit tillräckligt stark. Ingen

har begränsat myndigheternas uppgiftsinsamlande tillräckligt. I stället sprider ett flertal myndigheter genom försäljning aktivt de uppgifter som de har insamlat för medborgarna i sin egenskap av myndighet. Ett flertal myndigheter för dessutom register, som de egentligen saknar lagligt tillstånd till.

Till detta kommer att regeringen vid ett flertal tillfällen gått emot datainspektionen, när man provat besvär över dess beslut. Man har tagit ringa hänsyn till datainspektionens hållning i frågor som berör den enskildes integritet. Vi ser nu ett exempel på hur de som arbetar inom den offentliga sektorn upplever sin vardag som frustrerande, när de inte får tillräckligt stöd från politikerna. Ett antal ledande befattningshavare har lämnat datainspektionen. De har knappast känt något stöd från regering och riksdag utan snarare upplevt vanmakt inför sin uppgift.

Datainspektionen har inte varit stark. Det offentliga anspråk på information om medborgarna har däremot varit obegränsat. Om civilministern haft tillfälle att vara här, vilket jag kan förstå att han har svårt att vara, eftersom den här diskussionen kommit litet snabbare än beräknat, skulle jag ha frågat honom vad socialdemokraterna vill göra för att återskapa respekten för den enskildes integritet.

Motsvarande utveckling – hur medborgarnas förtroende för det offentliga viker, samtidigt som de som arbetar inom den offentliga sektorn känner sig alltmer frustrerade – ser vi inom rättssäkerhetens område. Alla de som när de kommer hem från semestern möter en vandaliserad våning vet att sannolikheten att inbrottet skall klaras upp är mycket liten. 1962 klarades 43 % av samtliga brott upp, medan motsvarande siffra för 1984 var 29 %. Justitieminister Sten Wickbom har förklarat att en uppklärningsprocent på 7 % för bostadsinbrott i Stockholmsområdet är en siffra vi måste leva med.

Det är inte underligt att medborgarnas förtroende för det offentliga naggas i kanten när man kan skåda en sådan här utveckling. Poliserna, som har det tunga jobbet att både försöka ta itu med inbrotten och att möta allmänheten, upplever det givetvis som frustrerande att inte få resurser och möjligheter att klara upp brotten. Lika frustrerande är det när brottslingar omedelbart frigges eller släpps efter halva strafftiden med möjlighet att begå nya brott. Självklart gör detta att många poliser känner sig frustrerade inför sina uppgifter.

Herr talman! Nyligen kunde vi i tidningarna se ett exempel på vad som hänt inom ett annat av rättssäkerhetens områden. Ett företag gick omkull efter det att den allmänna åklagaren åtalat företagsägarna för omfattande skattebrott. De häktades i hemmet eller i sin frånvaro, på affärsresa i utlandet. Kronofogden tog hus och kapitalvaror. De tre ägarna tvingades i personlig konkurs. Efter sju år friades de helt. Då var deras liv sönderslagna och företaget borta. En statssekreterare på justitiedepartementet har förklarat att rättssamhället här har fungerat. De blev ju frikända, sade han.

Åklagaren som har agerat i fallet är däremot inte lika nöjd med rättssamhället. Han känner sig heller inte nöjd med sitt arbete och det sätt som han på grund av lagar tvingas utföra det på. Jag citerar några uttalanden, återgivna i massmedia:

”Vi åklagare såg ekonomiska brottslingar i varje buske. Mitt förtroende

för rättsväsendet håller på att urholkas, jag ångrar att jag valde åklagaryrket. — — — De tre direktörerna har tyvärr blivit orättvist behandlade. Hade vi inte lagt oss i är jag övertygad om att företaget varit lysande och arbetstillfällena kvar. — — — Vårt skatte- och rättssystem håller sakta men säkert på att gå under. Politikerna som har det högsta ansvaret skyller på fogdarna. Det är det mest omoraliska jag vet.”

Herr talman! Människors förtroende för det offentliga förmåga att upprätthålla rättssäkerheten är helt naturligt mot denna bakgrund vikande. Och de som jobbar inom det offentliga mår dåligt. Lagar och regler hindrar dem många gånger från att göra det som de själva tycker skulle vara ett bra jobb.

Motsvarande kan sägas om försvaret. De anställda där upplever ett bristande förtroende för försvarets förmåga att fullgöra sina uppgifter. Inom sjukvården finns motsvarande misstro hos de anställda mot de möjligheter som finns att förverkliga de krav som ställs på en.

På Karolinska sjukhuset här i Stockholm – ett av Sveriges finaste sjukhus – tvingas man stänga avdelningar, samtidigt som landstinget genom att monopolisera öppensjukvården använder stora pengar till dyrbar verksamhet, som på ett betydligt bättre sätt skulle kunna utföras inom den privata sektorn.

Motsvarande kan sägas i fråga om dem som jobbar inom barnomsorgen och inom skolan. Mängden av byråkrati och regler och frånvaron av konkurrens gör det svårare för dem att tillämpa sin yrkeskunskap på ett sätt som skulle kunna vara viktigt för deras egen känsla av att göra ett bra jobb men också för medborgarnas service.

Det är bl. a. mot den bakgrunden man skall se regeringens tal om förnyelse av den offentliga sektorn. Egentligen är det ingenting annat än ett uttryck för att man har upplevt kritiken mot den offentliga sektorns sätt att fungera som så pass stark att man på något sätt måste retirera. Det gör man genom att i praktiken erkänna att kritikerna har rätt, men eftersom man inte är beredd att rucka på de socialdemokratiska doktrinerna om monopolställning för den offentliga sektorn går man i stället till offensiv under parollen Förnyelse av den offentliga sektorn. I realiteten har det inte kommit att innebära någonting särskilt, och det är inte underligt eftersom man inte är beredd att ändra på den avgörande förutsättningen genom att öppna möjlighet för enskilda att etablera nya, fristående alternativ.

Herr talman! Detta är tragiskt. Oavsett vilket parti som skall styra Sverige i framtiden kommer nämligen den offentliga sektorn att få känna av nödvändiga besparingar. Det ser vi om inte annat exempel på när regeringen nu föreslår indragningar i kommunernas ekonomi. Men det mest tragiska är att man samtidigt inte tillåter nya möjligheter att öppnas inom den privata sektorn. Det drabbar dem som i dag jobbar inom den offentliga sektorn och som kanske skulle vilja och skulle kunna förverkliga idéer och alternativ som de tror på och känner engagemang för. Det drabbar dem som i dag i praktiken är hänvisade till enbart en arbetsgivare. Och för de enskilda medborgarna märks det i form av att de inte har någon valfrihet utan får möta långa värdköer.

Det är mot denna bakgrund det skulle ha varit angeläget att i stället

diskutera det som regeringen kallar en förnyelse av den offentliga sektorn med utgångspunkten hur det offentliga skall kunna återupprätta respekten för rättssäkerheten och de enskilda människornas integritet, hur det offentliga skall kunna garantera en förnyelse av det svenska samhället inte genom att i första hand förnya den offentliga sektorn utan genom att se till att det skapas förutsättningar för förnyelse av tjänstesektorn. Det skulle ge Sverige nya möjligheter, och det skulle vara bra inte bara för medborgarna i allmänhet utan också för de anställda inom den offentliga sektorn.

Anf. 48 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! I april 1985 presenterade regeringen sitt program för den offentliga sektorns förnyelse. Den gjorde det i form av en skrivelse. Sedan har under hösten kommit två propositioner, den ena om den statliga ADB-politiken och den andra om den statliga personalpolitiken. I årets budgetproposition lovar civilministern att propositioner skall komma allteftersom de pågående utredningarna blir färdiga och remissarbetet är avslarat.

Vi är ju överens om att den offentliga sektorn inte längre kan förnyas genom expansion. Det är slut på tiderna då det fanns pengar till nya, pigga idéer och projekt.

Vi folkpartister är övertygade om att den offentliga sektorn kan utvecklas, förändras och förnyas även i ett bistert ekonomiskt klimat. Den allra viktigaste resursen är det ju ingen brist på: människor, intresserade och kunniga, idérika och engagerade.

Med hjälp av dessa mänskliga resurser kan vi finna nya vägar för de tjänster som i dag utförs av kommun och stat och nya metoder för att finansiera nya idéer och nya projekt.

I skrivelsen om den offentliga sektorns förnyelse redogör civilministern inte för hur den offentliga sektorns produktion kan effektiviseras. Visserligen tar man avstånd från detaljreglering av kommunal verksamhet, och vissa förslag lämnas även för förändringar av annan politik. Däremot nämns mycket litet om t. ex. vilka sektorer som skall prioriteras och var kostnadsbesparingar kan göras, hur en bestående förnyelsekraft kan skapas inom den offentliga sektorn och vilka de ekonomiska förutsättningarna är för ett ökat utbud och för en bättre kvalitet.

Bättre kan vi. Byråkratiska blockeringar måste brytas upp, utrymmet vidgas för experiment och personliga initiativ på alla nivåer. Organisationer och verksamhetsformer måste utvecklas. Det behövs mer utrymme för konkurrens och variationer inom den offentliga sektorn, men det behövs också konkurrens utifrån.

Många uppfattar privatisering som ett hot, andra ser den som en mirakelmedicin. Vi liberaler ser den som en intressant möjlighet, men vi har verkligen ögonen öppna för dess begränsningar.

Det finns inte *ett* enda sätt att förnya den offentliga sektorn. Förnyelsen måste drivas från olika håll och på olika sätt – inifrån, uppifrån och utifrån!

Förnyelsen inifrån handlar om att ge ett spelrum för de anställdas idéer och ambitioner. Detta är en mäktig kraft för utveckling och förändring – en kraft som i dag i alltför hög grad är fjättrad vid och bunden av byråkratiska och hierarkiska organisationsformer. Att stimulera debatt och vidga diskussio-

nen inom den offentliga sektorn, inom våra myndigheter och förvaltningar är ett mål. Medbestämmandet har på sina håll fastnat i ett intressebevakande ställningskrig, i stället för att inriktas på att utveckla och förbättra de prestationer som verksamheten är till för och går ut på. MBL har framställt den anställde som en del av ett kollektiv. Nu är det tid att framhålla den anställde som engagerad enskild medarbetare, utveckla kompetensen i takt med exempelvis teknisk och administrativ utveckling, ta fram konkreta åtgärder för en ny anda där man vågar ta risker, vågar experimentera, vågar handla och där befogenheter automatiskt följer ansvar långt ner bland organisationens gräsrotter. Det gäller också att inifrån skapa en arbetsmoral där samverkan är det rådande klimatet, byggt på tillit, respekt och saklighet och där man gemensamt letar efter de offensiva mål som har nyskapande och förändring i sig.

Uppifrån måste förnyelsen drivas på genom en fast och bestämd politik från regering och riksdag. Förnyelse genom omprövning kräver en helt annan strategi än förnyelse genom expansion. Det är inte genom charmkurser man förnyar, det är alltför ytligt. Förnyelse som skall vara och leda till grundläggande förändringar måste byggas på att man angriper och förändrar värderingar, attityder och normer. Och för detta behövs en strategi som anger riktningen i termer av: Vart är vi på väg? Var är vi i dag? Hur skall förändringen gå till? Vem skall ha ansvaret för förändringen? Vad är det vi skall förändra? Vad är det vi inte skall förändra? Vilken ny kompetens behövs och hur skall den vi har i dag utökas och anpassas till en ny verklighet? Hur påverkar denna strategi för förändring av den offentliga sektorn den privata sektorn? Vi folkpartister menar att den strategiska planeringen kan och skall diskuteras i sin helhet av Sveriges riksdag, och inte presenteras i skrivelser i småbitar där det är omöjligt att få en helhetssyn.

Utifrån kan förnyelse främjas av att kunder och klienter får större inflytande över verksamheten. Man kan mycket väl lära sig av sina kunder och klienter. Man kan anpassa sina rutiner och sin verksamhet efter kundernas verklighet. Det måste också skapas bättre möjligheter att jämföra och att utifrån sin egen bedömning välja. Vad som är en rimlig avvägning mellan privat och offentligt kan inte avgöras teoretiskt. Det viktiga är att fundera på vilka verksamheter som kan bli bättre av ett samspel mellan privat och offentligt, inte att fastställa en för alltid giltig storlek på vare sig den offentliga eller den privata sektorn.

Följande punkter är viktiga i detta sammanhang. För att skapa variation och mångfald i utbudet av offentliga produkter och tjänster tror vi att en ökad konkurrens är nödvändig. Därför bör man fundera över att skapa konkurrens inom verken genom att utnyttja ett anbudsförfarande också för delar av den offentliga sektorn. Detta kommer att skapa ett ökat kostnadsmedvetande och även förbättra innovationsförmågan. Stat, kommuner och landsting kommer att få referensramar för att bedöma hur effektivt resursutnyttjandet egentligen är inom sektorn. Samtidigt som pressen ökar på offentliga institutioner att spara har entreprenörer vid ett återkommande anbudsförfarande incitament att utveckla nya och kostnadsbesparande metoder.

Hur mycket vi skall öka det privata inslaget kan prövas genom praktiska experiment. Civilministerns frikommuner är ett sådant experiment. Men det

borde finnas större utrymme än inom dessa utvalda primär- och landstingskommuner, för kommunerna vill pröva.

Många kommunal- och landstingspolitiker har insett fördelarna med samverkan mellan offentlig och privat sektor. Det sjuder av nytänkande på detta område och det gäller både socialdemokratiskt och borgerligt styrda kommuner. Några exempel:

- I Eskilstuna har kommunen och ABV bildat ett gemensamt bolag som driver det nya badhuset.
- Flera landsting, också s-styrda, vill lägga ut vårdcentraler på entreprenad till privatläkare eller till privata vårdbolag.
- I många kommuner läggs städning, parkförvaltning, måltidsservie och mycket annat i växande utsträckning ut på entreprenad.

Men staten bromsar.

Dagmarreformen inskränker medborgarnas frihet att välja läkare och sjukgymnaster.

Etableringsbegränsningarna för privattandläkare är en annan inskränkning.

Samtidigt pågår ett misstänkliggörande av enskilda människor som vill arbeta med vård, omsorg och utbildning utanför den offentliga sektorn.

Fackligt motstånd framkommer bl. a. där medbestämmandelagen utnyttjas för att stoppa nytänkande och entreprenader.

Vägen till Krångelsverige var kantad, ja, stenlagd med goda avsikter. Vägen ur Krångelsverige böra vara lika kantad av mångfald, socialt ansvar och valfrihet, av alternativ och brutna monopol. Det är ett jättelikt, djupgående och konsekvent arbete som ligger framför oss. Det bör baseras på en strategi som vi skall diskutera även här i riksdagen.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

4 § Anmälades och bordlades

Proposition

1985/86:86 Ändring i patentlagen (1967:837) m. m.

5 § Anmälades och bordlades

Redogörelse

1985/86:15 Fullmäktiges i riksbanken förvaltningsberättelse för år 1985

Prot. 1985/86:70

5 februari 1986

Allmänpolitisk debatt

6 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes
den 5 februari

1985/86:112 av *Britta Bjelle* (fp) till justitieministern om rätten till skadestånd från staten i s. k. eko-mål:

I pressen har den senaste tiden redovisats flera ärenden där företagare som blivit misstänkta för skattebrott drivits i konkurs eller varit tvungna att lägga ned sin verksamhet. Utredningen angående brott för vilka de misstänkts har pågått under lång tid. När väl utredningarna färdigställts har målen avskrivits eller ogillats i domstol. I flera fall har dessa företagare stämplats såsom ekonomiska förbrytare och hamnat i personlig ruin med personliga tragedier såsom skilsmässor, vanrykte, depressioner m. m. som följd. Dessa personliga tragedier är ofta omöjliga att reparera, och dessutom har dessa människor mycket svårt att ordna sin försörjning eftersom de ekonomiskt är helt krossade.

En del av dessa företagare gör försök att erhålla skadestånd från staten. Ett exempel är en bilhandlare i Småland som anhölls misstänkt för skattebedrägeri. I pressen beskrevs bilhandlaren som en stor ekonomisk brottsling. Utredningen i detta ärende tog mycket lång tid. Förtroendet för företagaren var rubbat, och han var därför tvungen att lägga ned verksamheten. När ärendet väl var färdigställt saknades grund för åtal, och åklagaren avskrev ärendet. Men då hade bilhandlaren sedan länge avvecklat verksamheten. Bilhandlaren krävde staten på skadestånd – närmare bestämt 2 milj. kr. Bilhandlaren erhöll inte någon som helst ersättning för sin förlorade verksamhet. Däremot erhöll han 5 000 kr. i ersättning för att han suttit anhållen i två omgångar.

Ett annat exempel är det nyligen i pressen refererade Hallandsärendet. Detta ärende handlar om tre personer som blev misstänkta för skattebedrägerier beträffande det företag som de drev. Under utredningstiden, som varade i sju år, gick företaget i konkurs, varvid 80 personer friställdes. Företagarna försattes också i personlig konkurs. Totalt sett innebar detta stora personliga tragedier för dem. Tingsrätten frikände sedermera de åtalade företagarna. Justitiekanslern har i en tidningsintervju sagt att dessa tre direktörer förmodligen ej kan erhålla skadestånd från staten. Möjligen kan de, om de så begär, erhålla ersättning för att de varit frihetsberövade.

Enligt skadeståndslagens regler krävs för att staten skall bli skadeståndsskyldig att någon befattningshavare, i dessa fall åklagarna, förfarit felaktigt.

Allmänt sett gäller att åklagaren skall inleda förundersökning så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats. Det krävs alltså endast anledning anta att brott förövats för att förundersökning *skall* inledas.

Åklagaren i Hallandsfallet har med all sannolikhet inte handlagt detta så att skadeståndsskyldighet föreligger.

Sverige är i dag ett av de länder i världen som har det högsta skattetrycket.

När skattetrycket är så stort är det frestande för många människor att på ett oärligt sätt minska statens skatteuttag. Detta medför i sin tur att staten måste ha en stark kontrollfunktion för att tillgodose dels det fiskala intresset av att få in skatter och avgifter, dels det allmänt samhällsliga intresset av att lag och ordning upprätthålls. Således sätter man in stora resurser på att leta upp skattesmitare och driva in skatter, varvid effektiviteten sätts före rättssäkerheten.

För att skapa effektivitet stiftas lagar som sätter det fiskala intresset i förgrunden. Då blir det generalklausuler, bevissäkringslagar, betalningssäkringslagar, angiverilagar m. fl.

Rättssäkerhetsprincipen som förutsebarhet, likhet inför lagen och skydd för personlig integritet kommer på mellanhand.

I detta klimat är det inte så märkligt om ett och annat mål blir fel, varvid offren är enskilda människor.

Ingenting ursäktar skattebrott. Men ansvar och skuld åvilar också dem som skapat högskattesamhället och dess fiskala lagar för att jaga skattesmitare. I processer mot enskilda människor där samhället ej förmår visa att brott verkligen föreligger bör staten ha en skyldighet att ersätta dessa för förlorade försörjningsmöjligheter och lidande.

Med anledning av det ovan anförda vill jag ställa följande fråga:

Har justitieministern för avsikt att vidta några åtgärder då det gäller statens skadeståndsskyldighet i ärenden liknande dem som relaterats i interpellationen?

7 § Kammaren åtskildes kl. 17.55.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Gunborg Apelgren